

♦ A tartalomról: ♦

Dr. Fischer Benjamin főrabbi: A zsidó élet valósága. — Kiss Arnold: Veliki Beckerek. — Hajdu Miklós: Földönfutók. — Patai Edith: Ahol a zsidó művészet útját egyengetik (31 illusztrációval az Omike Műbarátok Köre grafikai iskolájából.) — Koestler Arthur (Tel-Aviv): Méta. — Ujvári Péter: Reb Sájé Platzból mégis nagykövet lett. — A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének felhívása. — Csermely Gyula: A Los Oredosi Sófár. — Neményi Endre (Jeruzsálem): Újévi ének. — Dr. Seltmann Rezső: A leányasszony és a sevillai quemadero. — Ács Klára: Péntek este. — Avi Shaul (Tel-Aviv): Agadati, a zsidó tánc palesztinai művésze (8 illusztrációval Agadati tánckompozícióiból.) — Dr. Schönfeld József: Képek a bázeli cionista kongresszusból (Weizmann arcképével). — Zsidó humor. Reb Abe Herzl magyarázataiból. — M. Schweiger: Jugoszláviai levél. — Vér Andor: Bródy Sándor Lyon Leaja filmben (6 illusztrációval). Mesék a chászidvilágból. A nemirovi Sátor. — Patai: „A Föltámadó Szentföld“ német kiadása. — Tollhegyről. — Már a törököket is verik a zsidók. — Zsidó antiszemita. — Ludendorf. — Mégsem oly gazdagok a zsidók. — Krónika és Szemle. — Szentföldi illusztrációk. — Arcképek. — A csáki-utcai templom avatása. — Székely Ferenc. — Fleissig Sándor.

ALUL ÉS FÖLÖL

ZSIDÓ-TROPALMI-MŰVÉSZETI-TÁRS-
SÁGALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

**Gallérokat,
frakkinget új eljárással
8 óra alatt is
kifogástalanul tisztít**
a „**KIRÁLY**“

GÖZMOSÓDA, KELMEFESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ

VII. Király ucca 15. VII. Dohány ucca 20.
V. Bálvány ucca 23. IV. Magyar ucca 6.

TELEFON: J. 313-35 és J. 336-57

A vidék részére külön postaosztály.
Ugyanott a legkiválóbb vegytisztítás és kelmefestés.
Az új tisztítási eljárás folytán a gallérok háromszor
annyi ideig tartják meg épségüket, mint eddig.

Saját készítésű
SIRKÖVEK legolcsóbban kaphatók
MÓZES TESTVÉREK
sirkőkészítőknél. / Budapest, X. Kozma u. 7. sz.
A temetőnél, Szombaton és ünnepnapon zárva.
Telefon: József 438-56

Ezüst dísz tárgyak, evőeszközök
nagyban és kicsinyben nagy választékban
BARTA ZSIGMOND
ezüstárugyár Budapest, VII., Holló ucca 14.
Telefon: József 355-57.

Kohn-féle
orth. כשר **kávémérés és étkezde**
Izletes házikoszt. Olcsó árak.
Fagylalt- és cukrászsütemény- Figyelmes
különlegességek. kiszolgálás.
Budapest, VII. kerület, Kazinczy ucca 55. szám.

Zálogcédulákat kiváltok.
Brillánsokat, ékszereket bárkinél drágábban vesz
SZÉKELY EMIL, VII., Király-utca 51.
Telefon: J. 405-35. (Teréz-templommal szemben).

Posztó-, divatszövet, szabókellékek áruháza
nagyban és kicsinyben. Különlegességek uri-
és női szövetekben. — Billiárd- és játékasztal-
posztó. — Olcsó bevásárlási forrás.

Seidner Lipót áruházában
Budapest, VII., Kertész ucca 43. Telefon: 134-74.

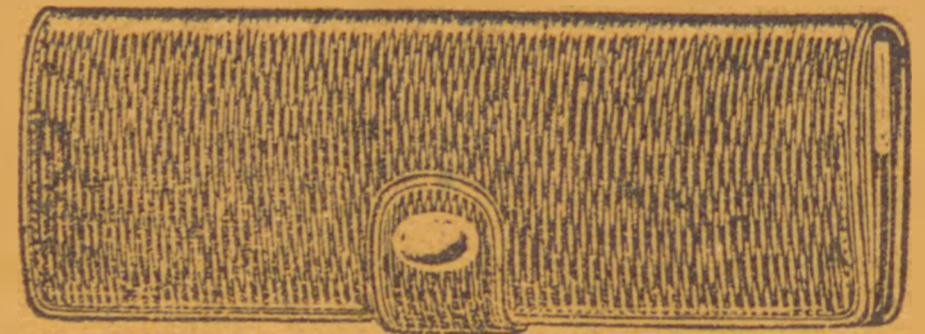
MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, VI., RÉVAY-U. 14.
Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF. Előfizetési ára egész évre: 24.- Pengő. A kiadóhivatalért felelős:
Megjelenik havonta. ☉ Telefonszám L. 999-55 ☉ VIRÁG GYULA, igazgató.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

**Meinl
kávé**

Női-, férfi-,
gyermek-
és bábé- **fehéreneműek**
Székely Jenőnél Petőfi Sándor ucca 9.
Vidékre kívánatra árjegyzéket bérmentve küldök.

CSÁNGÓ HENRIK
B Ö R Ö N D Ő S

CSAK MUZEUM-KÖRUT 5. SZÁM

TELEFON: JÓZSEF 403-45

A cím fontos! Flókuzetlet nincs! Hasonnevű céggel nem azonos!

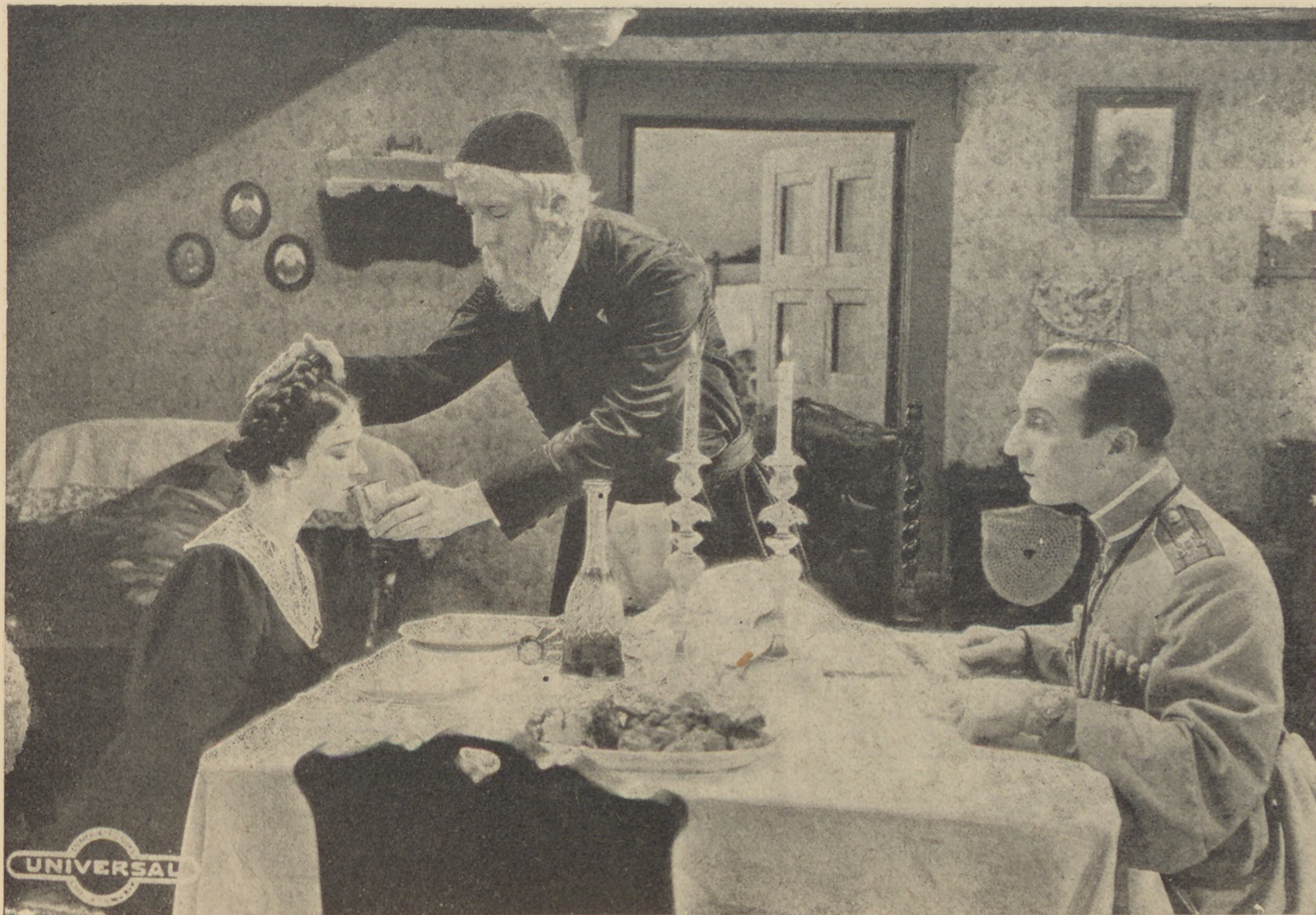
Perzsaszőnyeget, antik butort

VESZ, ELAD

ANTI KART R.-T.
(STERNBERG Z. J.)

Telefon: J. 403-68.

VII., Dob ucca 31.

BRÓDY SÁNDOR LYON LEAJÁNAK KÉT JELENETE

Főnt: A rabbi, Lea és a herceg. — Lent: A rabbi, Lea, vőlegénye és a herceg.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

VAJDA LAJOS: PONTOZOTT KOPIA VAN DYK „SÁMSON ÉS DELILA“ C. KÉPE UTÁN

(Az OMIKE Műbarátok Köre grafikai iskolájából.)

Beilage des Mult és Jövő

A Mult és Jövő 1927. évi októberi műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZII: DR. PATAI JÓZSEF * XVII. ÉVFOLYAM, 1927 OKTÓBER

DR. FISCHER BENJAMIN FŐRABBI: A ZSIDÓ ÉLET VALÓSÁGA

Bevonsz a szent időszak nálunk. Bevonul a lelkivilágunkba, betölti azt és egészen birtokába veszi. A zsidó lélek kilép a köznapiságból, viharzik, megilletődött, megrendül: az újév lépteinek közelségét érzi, a „félelmetes napok” hangulata ragadja meg. Mély bensőség, érzékenyülés, sok sóhaj: ez jellemzi lelkiállapotunkat. Egész lényünk kicserélődik. Mindenki meghatott, mindenki lelkesült, minden szív ellágyul, minden lélek felmagasztosul. Ó, szent napok, szent áhitatot fakasztó ünnepek!

És én félreállok és szemlélődöm. Ez a mély bensőség mennyi közönyt rejteget, ez a nagy buzgalom mennyi mulasztást árul el, ez a lelkes igyekezet mennyi eszménytipró anyagiasságot akar elfeledtetni.

De hiszen ez így van rendjén. Az esztendő szürke, sivár köznapisága után ünnepi köntöst vált a mi lelkünk. A világ zajos piacáról betérünk a vallás szentelt csarnokába, hogy lerázván az anyagiasság porát, megtisztuljunk a hit malasztja által és újra felemelkedjünk a mélységből az ideálok magasságaiba.

Azonban a mi ünneplésünk nem igazi ünnep, ha csak ünnep az, ha csak kivétel, lelkünk időleges felemelkedése. Nem ünnep kell nekünk, nem kivételesség, hanem állandóság, szent köznapiság: megszentelt élet kell. De a mi életünknek nincsen kapcsolata az ünneppel, ha az csak ünneplés, mely elmúlik a nappal, amelynek létét köszöni. A köznapokban talán megmarad emléke, de ez az emlék idegen az élet valóságában és ezért nem hat rá, nem alakítja azt. Az ilyen ünnep kontrasztja a valóságnak, mert nem belőle fakad, ellentéte az élet jelenvalóságának, mert nem találjuk benne. Hiszen nincsen előzménye és nincs következménye, történelmi nonszensz, nincs gyökere és nincsen gyümölcse. Közvetlenül jön, az időszak hozza és közvetlenül elmúlik, letörik, kiesik, lehull, elvész.

Pedig a mi ünnepünk az életből fakad, nem az idő mulandóságából, hanem a mi életünk örökkévalóságából. Az esztendő forgása máshol

a mulandóság tükörképe, de a mi újesztendők örökkévalóságunk tanúságtétele.

Más a mi viszonyunk az időhöz meg az esztendőhöz, mint ott künn a mulandóság világában: egészen különleges, ezért különleges a mi újesztendők és különleges a mi ünneplésünk is. Ott künn a mulandóság világában az időt határozott formába nem önthetjük. Az idő folyik, meg nem áll soha, nincsenek nyugvó pontjai; ezért nem nyugszik, nem állapotodott meg az sem, ami az időből származik: szokás és törvény. Mert e kettőben: szokás és törvényben nyilvánul meg a nép napi élete. A ma így csak a tegnap és a holnap között áll és folytonos változatánál fogva a mát a tegnappal állítja és helyébe a holnapot lépteti szüntelen. A ma és holnap változata adja az életet, mely így mulandó, mindazzal együtt, ami benne van. És a nép is, mely ezen változatban él, ennek a változásnak részese, maga is változik, mulandó, enyésző. Az ő életének pillanatai nem szilárdulhatnak meg. A múlt elvesztette jelenvalóságát, azt megrögzíteni nem lehet. Legfeljebb csak a történelmi érzék tartja ébren a múlt emlékezetét. De ez az érzék nem megbízható és a történelmi emlékezés csak homályos képet mutat; a kései szellem mai változott nézőpontjából látja, szemléli és konstruálhatja csak meg a múltat. A múlt így majdnem teljesen elveszett a jövő számára.

Csak egy nép van, mely átéli multját, melynek multja él, jelenvaló életet: ez a *mi* népünk, a *zsidóság*. Csodálatos jelenség, de nem természetellenes. Mert mi az *örök* nép vagyunk. Hiszen létünk *törvénye* is örök, nem a változó időben született, nem abból fakadt. Törvény és szokás és a szellem iránya és ezzel az emberiség számára rendelt erkölcsi és szellemi javai nem a változó idő mulandó adottságán épült, független tőle teljesen. Ezért ezek nem változnak a változó korról, a tegnapot túlélő mával és a mát túlhaladó holnappal. Mi, kik e törvényben és általa élünk, nem az idő változataiban gyökerezünk, nem is az időben élünk, hanem bennünk él az örökkévalóság. A mi multunk bennünk valóság, mert újra és megint és szün-

telenül jelen van bennünk. Mi nem szakadunk el a multtól sohasem, mert mult, jelen és jövő törvénye, melynek eleme az örökkévalóság, kormányozza az életünket. Nekünk az idő nem erőszakolt, gondolatbeli fogalom, nem futó, röpké, megérzékelhetetlen jelenség. Nekünk az örökkévalóságnak, a mi örökkévalóságunknak része. Nem a muló pillanatokból lesz nálunk a határtalan, megfoghatatlan örökkévalóság, hanem az örökkévalóság részecskéi a mi pillanataink (ami nem ugyanaz). Ezért a mi pillanataink is becsesek, mert részei az örökkévalóságnak. És becsesek a mi esztendőink is, amik nem nyomtalanul tűnnek el az idők végtelen tengerében, hanem nekünk értéket, el nem muló értéket jelentenek és becsesek az évfordulók is, melyek határpontok, útjelzők örök életünk országútján, végül örökbecsű nekünk az, ami a határpontokat kitölti: a zsidó valóság élete, a *zsidó élet valósága*.

Hol van ez az élet, hol van a zsidóság valósága, mely a zsidóság életének örökkévalóságában van begyökerezve? Megvolt ez a zsidó valóság a tegnapi? lesz-e a holnapban? Mert ha itt nem volt és ha itt nem lesz, nem lehet az ünnepünkben sem.

A mi ünnepi évfordulónk, a mi újévünk a zsidó örökkévalóságra és az abból fakadt zsidó valóságra mutat. Erről a valóságról ad számot esztendőről esztendőre. Számot ad önmagunknak és a közösségnek, hogy életünk részese-e a zsidó valóság örök életének. Mert mi ezt az életet kívánjuk, a *zsidó valóságunkat*. Ezért az életért fohászunk: **זכרנו להיים** az isteni emlékezetben, az örökkévalóság medrében bekapcsolt életet. Ami ezen kívül esik, elszakadt az a valóságtól, elszakadt az örökkévalóságtól: a mulandóság prédája. Mi a *zsidó valóságot* keressük a mi kicsiny életünkben, meg a közéletünkben. Csak halk nyomát vesszük észre, de nem látjuk egészében. Téves kísérleteket teszünk: a mi egyéni életünket és annak mulandó alapjait visszük át a zsidó életünkbe. Pedig a nagy zsidó lét örökkévalóságából kell merítenünk, hogy saját egyéni létünket tápláljuk. Emeljük ki a mi létünket a gyökértelenségből és helyezzük bele újra a frissen pezsdülő, örökkétartó zsidó valóságba! Hadd emelkedjék fel a zsidó valóság az örökkévalóság isteni törvényein. Hadd épüljön fel a zsidó köznapiság, a megszentelt és örök értékkel felruházott zsidó élet és koronázzuk meg ezt a köznapi életet saját ékességével, saját ünnepével.

A modern vallásfilozófia, mely ugyan a profán gondolkodás módszereivel vizsgálja és boncolgatja a vallási életet és annak problémáit, tagadó álláspontjából folyó tagadó megállapításai után, csak egyetlen vallási valóságot álla-

pít meg: ez a *vallási élmény*. Szerinte a vallás ténye nem történelmi események alapján állapítható meg, szerinte vallás csak ott van, ahol a vallási élmény valóságát látjuk. A vallás tehát minden ember legszemélyesebb élménye és csak amennyiben ez a személyes bensős élmény van jelen, annyiban valóság a vallás. Különb: legenda, mítosz vagy elavult, élettelen, holt forma. Tagadásában is igaz ismervét adja ez a merész felfogás a vallás igazának. Igaz, *csak ott van vallás jelen, ahol vallási élmény van*. A zsidó vallási élet valósága bennünk is élmény, annak kell lennie. Különb: nem valóság nekünk a zsidóság, mert nincs is jelen. De tény: *a mi vallásunk a zsidóság igaz élménye*. Átéljük, megéljük, életünknek élete. Példa és bizonyosság: a szent időszak. Van-e hatalmasabb, megrázóbb, igazabb vallási élmény bárhol a világon, mint ott, ahol a zsidóság élő valósága a szent napokon a zsidó lelkekben megnyilvánul! Ahol *igazán* megnyilvánul. Mert ott a zsidóság a zsidó lelkek szerves része, amint az ő életük szerves része a zsidóság valóságának. Ez a zsidó élmény, a zsidó valóságból virágzik ki és *mindnyájunk igaz vallási élménye, bizonyossága és biztosítéka a nagy zsidó valóságnak*.

Goldstein Ella: Eszter-könyv-illusztráció. (OMIKE grafikai iskola.)

Kiss Arnold: „Veliki Becskerek“

Kilenc esztendőt, kilenc évet vártam,
S a szülőváros temetőjét jártam,
Halott apám, anyámtól elszakadtam,
S én sirjaikra rá nem borulhattam;
Népeknek harca, csaták förmetegje
Az utat oda járhatlanná tette,
Csak nagy távolból hullt a szívem vére,
Forró könnyem a sirjaik kövére;
Bánatos, szelid temetőmnek csöndje,
— Óh, milyen szent is mindegyik göröngye! —
Enyhe és balzsamos hajnali fényben,
Ködcsipke-fátyolban suhant elébem,
Süppedő avarban álomban jártam,
Valami fájó csodára vártam,
Hogy ami elmúlt: föltámad újra,
Simogat anyámnak bársonyos ujjá,
Őszülő fejemet apám megáldja,
Két kezét fölébem újra kitarja,
Valami távoli, elcsöndült ének
Nesztelen, halkan a szívembe téved,
S aminek iramló szárnyait látom:
Itt jön elém majd elszállt ifjuságom . . .
Csönd a sirok közt . . . az akáclomb rezdül,
Messziről rejtelmes klárinét pendül,
Álom és emlékek halk hegedőse,
Halk dalát pengetve, lépdél előre,
Megállok hallgatag, célomhoz jutva,
Dér-rózsa hullongat szírmot az útra,
Illatos csókjait viszi a szellő,
Harmatos csókokból egy egész erdő,
És reáborítja a két halomra,
Benne a két szent, drága halottra,
Angyalok leheltek imát szívembe,
Nem volt az illanó szavakból szöve,
Hangja se rebbent és könnye se pergett,
Ringatta szívemet elcsendült ének,
Morajló dalai messze zenének,
S bölcsőjén aludt a sajgató bánat,
— Legyezték lágyan hús angyali szárnyak —
Elszenderülve és álomba fojtva:
Vivódó kételyek sikoltó gondja,
Csak egyetlen érzés hajolt fölébem:
„Nálatok vagyok, mint egykoron régen!“
S mint mikor szűnik az altató nóta,
Fölsir a gyermek még félig álomba,
S ringató énekét hiába várja,
S karjait anyja felé kitarja;
Úgy hullott szívem a hantok tövébe,
S ráborult sirva a sirok fölébe,
Rajzott az emlék is — köpübe méhek,
Ők hordanak így illatos mézet,
Darvaknak szárnyai húztak az égen,
Álmoknak lengése lengett elébem,
Nem tudom: meddig tartott ez a mámor?
Nem tudom: meddig mesélt ez az álom?

Hegyekről forrás így szakad a mélybe,
Kristályos tóként mély völgyek ölébe,
Mint ahogy könnyekkel lett tele szívem,
S himbálta csöndesen, édes szeliden
Merengő emlékek csónakát rajta,
És pengett és zengett regélő lantja . . .
Még csak egy csókom a hideg köre,
Búcsúzó könnyem hullott a rögre —
S újra a zúgó életben álltam,
A kicsiny város utcáin jártam,
Ahol mint gyermek oly boldog voltam,
Szállongó lepkét hálóba fogtam,
S álmoknak színes pilléit üztem,
Ahonnan olyan messze kerültem,
Ahol a kacaj könnybe nem fulladt,
Ahol a szívem tüzekre gyulladt,
Fölcsapott szárnyuk magas egekbe,
S azt hittem: lángjuk sohse lesz pernye,
Zegzugos utcáknak során bolyongtam,
— Óh, milyen sirokra találtam ottan! —
Hiába zengett és forrt ott az élet,
Hiába ujjongott, hegedű, ének,
Alkonyok árnyai lengtek köröttem,
Merengő szózatok súgtak mögöttem:
„Nem vezet téged már vissza a múltba,
Perzselő vágyaid elmerült útja!
Mindegyik utcasor temető néked,
Lépted itt untalan sirokra téved“ . . .
Ott egyik homályos kapunak alja
Szökellő, egykori táncod takarja,
Kintorna andalgó zenéje mellett,
Párodát magadhoz itten ölelted,
S a leány, aki táncát veled lejté:
Sirban talán — vagy neved is felejté . . .
A tót tutajos méla furulyája
Még most is szól, — de fájóbb a nótája,
A Béga partján más fiúk csatáznak,
S egy öreg bácsin: rajtam hahotáznak.
A kioszk felől brummog még a brácsa,
A vizen át, a szálló délutánba,
A svábleányok tangótáncot lejtnek:
„Szeretsz-e még?“ — s szünetlenül szeretnek,
S én hallgatom a dévaj hegedűket,
Az én szívemen fájón hegedülnek,
Feketeruhás, bánatos cigányok:
Emlékezések, tünt remények, álmok . . .
Egy ablak zörren: őszhajú anyóka
Az ablak-karfán messze kihajolva,
Oly idegenül néz reám, kutatja:
Nem ismerős e fáradt vándor arca?
És átsuhan a gondolat szívemben:
Talán a régi, réghalott szerelmem? . . .
Temetőváros . . . könnyfátyolba szöve,
Az ifjuságom borús temetője,
Kadis zokog az esti alkonyatban,
Közökben, utcán, végig a városban . . .
Péntek estén apám templomában

Az életavarban elmerülten jártam,
 Régi dal zúgott, régi kehely csillant,
 Egy álompercre arca elém villant,
 Kisértetes csöndben suhan palástja,
 Kitárt kezével fiát újra áldja,
 Szava pengése mint az ég zengése,
 Édes szemének eleven nézése
 Galambként röpi elárvult szívembe,
 Ott fészkel pihegve, elnyugodva benne . . .
 S mint gyertya csonkja nagy-utolsót lángol,
 Ugy roskad össze azután az álom . . .
 Olthatlan vágygal, lángokban forrva,
 Tikkadt ajakkal, égőn szomjazva,
 Koldus-árván lihegek utána,
 A régi jussomat, áldásomat várva,
 Keze hajlását, fejem fölé szálltát,
 Azt az álomlátott, valóravált áldást . . .
 Ottan is jártam, anyám kis lakába,
 Hol özvegy sorban fiát mindig várta,
 És addig várt rám, míg egy borus reggel
 Elszenderült — s én haza nem mehettem,
 Hogy temetésén elsirjam a könnyem,
 Ezren kísérték koporsóját — én nem.
 Ott imádkoztam kicsiny szobájában
 És Kidus-imám halkszavú dalában
 Ugy éreztem, az apám dalol vélem,
 S az édesanyám, úgy mint egykor, régen . . .

Elszállott ének . . . bucsuzom, megyek már,
 Az élethajza ott künn újra les rám,
 Óh, sirjaim! óh, temetőmnek csöndje,
 Vaj' visszatérek még majd körötökbe?
 A hajam ősz . . . vonatomban indulóban,
 Az alkony jó — a napom lehajlóban,
 Füttyszó sipol . . . a csöngő is fölhasan,
 És vaskerekek dübörögnek lassan . . .
 Egy pille röppen most be vonatomba,
 Velem száguld majd messze, nagy távolba,
 Ha majd kiszáll egy ismeretlen tájon,
 Alélt szárnyakkal, révedezve, fájón,
 Megismeri, hogy idegenbe tévedt,
 S hogy otthonába többé sohse érhet;
 Az ifjuságom tán a botor lepke,
 Mely eltévedt az életrengetegbe,
 Nem találja meg fészket soha többé,
 Elszállott onnan, gyorsan, mindörökké . . .
 A vonat indul sötét éjszakába,
 Dohogva fujtat tűzszemű kazánja,
 Mind messzibb tájról duruzsol egy ének,
 Dalát ringatja tovatünt regének,
 Még ott villan — de írása már oszlik,
 Nagy ködtengerbe, távolokba foszlik,
 Halvány betűk az állomás felett:
 Ifjuság! Álom! „Veliki Becskerek!“

Hoffenreich Rózsi: Öreg pipás. (OMIKE grafikai iskola)

Goldstein Elli: Tanulmány, (OMIKE grafikai iskola)

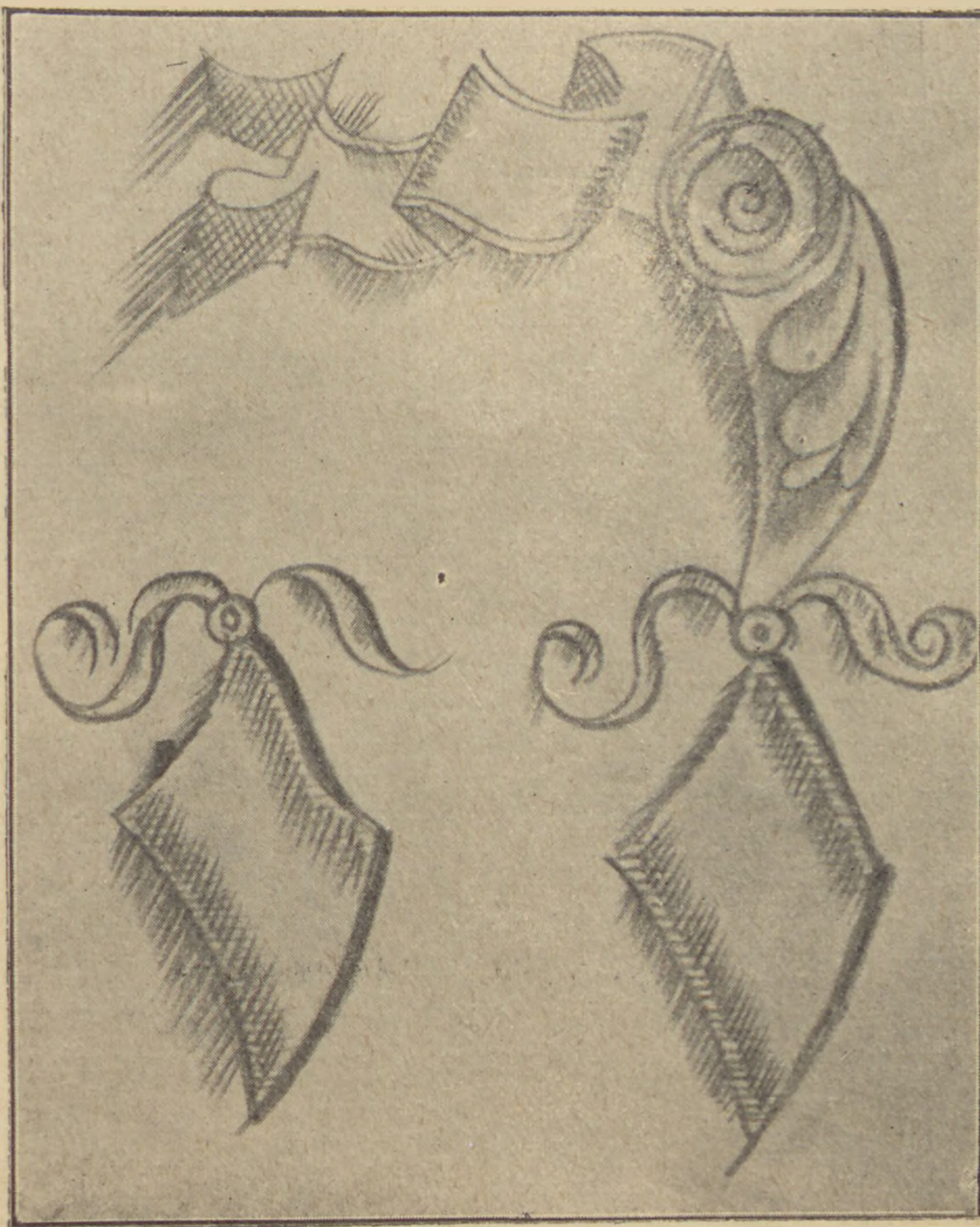
HAJDU MIKLÓS: FÖLDÖNFUTÓK

„ . . . Félelem szállja meg lelkemet, amikor megkezdem imádságomat, amikor térdet hajtok előtted néped küldetésében. Oh, világíts nekem a sötétségben, aki napsugárral köszöntöttél születésemkor: hadd legyen beszédem kellemes, — oh, vezess engem hűségemben! Taníts meg és erősíts meg: hogy rendben adjam elő imádságaimat, hogy hiba nélkül mondjam el fohászaimat, tisztíts meg ajkaimat és fogadd kegyesen szívem-szám ajándokát . . . Oh, hadd álljak Előtted szilárdan! El ne lankadjak, el ne fáradjam. Tekintsd semmiségemet és jöjj segítségemre, kegyelmezz rajtam, gyarló szolgádon, miként ígérted vala prófétádnak: könyörülj a csemetén, amelyet Te plántáltál.“

Nagy napoknak bánatos ígézetében, bűnbánás és vezeklés ünnepi időszakán, rád gondolkodom: bátor, erős hősöm, szegény trembovli zsidók szegényes templomának szegény követére. Aki néped követeként, fehér halottasruhában az Omed elé állottál és halkán felsírva elzokogtad, miként a főpap hajdan, amikor a szentélybe lépett, az imádságot magadért: az imádságodért, hogy szilárdan állhass az Ur előtt és meg ne tántorodjál . . . Testvéreid kint a csatamezőn, szemben a zsarnok félelmetes erejével; körülötted fegyverropogás, ágyudőrej. Akik a jószágos Istenhez téged küldtek Szombatok Szombatján, szent nagy napjukon, az engesztelés és bűnbocsánat bőjti vezeklésén követükül, — a te nyájad megdermedve gondol a következő percekre. Vajjon befejezhetjük-e imánkat, amit kora hajnalban megkezdtünk? Elsírhatjuk-e lelkünk nagy keserűségét? Gyötrelmes életünk nem válik-e még gyötrelme-sebbé?

Horodenka, Dolzanka, Podhajce, Cortkov népe már menekül. Az ujévet még otthon köszöntötték, de jött az ellenség és kozákok kötötték be lovaikat a fehérre meszelt kis templomok padsoraiba. A trembovli templom is félig üres már. A község fiatalja katona, az öregek egyrészt is elvitték. Asszonyokat, gyerekeket elszállítottak messzire, el a cári szomszédságtól messzebb, védettebb nyugatra. Akik otthon várják az elkövetkezendőket, mindannyian halotti ruhában. Be rémséges emlékeztető, mintha utolsó órájukra készülnének! Bűnvallomás, vezeklés, halotti ruha: Jomkipur reggelén a mélységből kiált fel a magasságba én, vézna, öreg, bátor hősöm, szegény trembovli zsidók előimádkozója: — félelem szállja meg lelkemet, amikor megkezdem imádságomat, mikor térdet hajtok előtted néped küldetésében . . .

Köve te népednek, aki a szent napon a leg-szentebb küldetést vállalta, ami földi halandónak e világ édes kincseként a magasztos és jó-
ságos Isten jóvoltából osztályrészül juthat,

Virág Klári: Héber H iniciále. (Az OMIKE grafikai iskolájából.)

nyomorúságban megedződött trembovli testvéreim bátor követe: te megállottál helyeden. El nem tántorodtál, vártadat nem hagytad el.

Még nem mondta az áment gyülekezeted halk fohászodra, vad káromkodással, durva szóval rontott be az istenházába a kozákok részeg hordája. Az imádkozók kezüket az égnek emelték, aztán, mint akik az élet nagy ujtára készülnek, bűnvallomásba kezdtek. Érezték, ütött az utolsó órájuk. Ismerik itt a kozákokat, tudják itt mi a kancsuka. De beleordított az imádságba egy részeg rikácsolás:

— Takarodjatok innét! Ez a hely a mienk. Kezdődik a beszállásolás.

Szegény, tehetetlen imádkozó zsidók könyörgésre fogták a dolgot.

Donáth Klári: Héber iniciálék. (Omike-iskola.)

— Kaptok enni, inni. Kaptok pénzt, kaptok ruhát, hagyjatok csak ma itt bennünket. Mi ma böjtölünk. Ma van a legnagyobb ünnepünk.

A kozákcsapat vezére ráállt az alkura.

— Minden az enyém úgyis, ami nálatok van. Minden a mienk, amit otthon találunk nálatok. Miért nem menekültök? Jobb ha mentek, amíg mehettek. Estére már ezren, meg ezren vagyunk itt. Nekem is van Istenem, látom ti is az Istent kerésitek. Mondom, jobb, ha az életeket mentitek. Aztán meg nincs is itt a faluban elegendő eleség. Pusztuljatok, én nem élelmezek ennyi embert.

A község öregebb embereivel a kozákhetman külön kezdett tárgyalni. Megmondta mi vár rájuk. Amikor ezek mégis maradni akartak, mint aki fel nem tudja fogni nagy állhatatosságukat és a veszedelemmel való szembeszállásukat, szörnyű dühvel rájuk rivalt:

— De most már elég volt a beszédből, takarodjatok!

És ekkor egy ősz szakállú, kis görnyedt hátú ember, szelíd szóval magyarázni kezdett a kozákvezérnek:

— Hát jó, elmegyünk. De lásd, ott az az ember, látod, aki ott, az oltár előtt áll és meg nem fordul, csak néz, néz keletre, az az ember a mi követünk Isten előtt. Annak nem szabad a helyét elhagynia, amíg imádságát el nem mondta. Hagyjátok őt a helyén és hagyjatok vele még kilenc embert, hogy ők tizen tovább imádkozzanak. A többiek elmennek, és ha nem lesz élelem a városban, hát mi majd tovább éhezünk. Vagy tovább állunk, mihelyt az esti csillag ránk köszönt. Csak addig hadd maradjunk mi tizen. A ti Istenetek is megfizet ezért nektek.

A kozákokat meglepte a trembovlai tizek nagy bátorsága. És parancsnokuk kimondta a döntést.

— Jó, maradjatok tizen. De egy lélekkel se többen. A tizenegyedik embert, ha egy óra múlva itt találom, lelövöm, vagy felakasztatom, választhattok.

A trembovlai tizek követe pedig hátra se nézett. Ott állt szilárdan a frígyszekrény előtt, álló helyéből ki nem mozdult, de igaz hittel zokogta tovább lelkének igaz imádságát.

— Miképpen tisztulhat meg az ember, amikor az égi sereg se tiszta szeméidben? Te vagy az egyedüli bíró. Mi jogon zugolódhat a halandó ember! Bajra, munkára született, boldog, ha élete munkáját az igazság tanának szentelheti vala . . .

A többiek, szegény meggyötrött trembovlai zsidók elindultak éhezve, böjtölve a nagy vándorútra. Öregek, asszonyok, gyerekek, akik még eddig nem menekültek, kezükbe vették nyomoruságos semmijüket, cókókjukat s mentek nappal, mentek éjjel Tarnopolon túlra, bel-

jebb, beljebb, szegény Galicia piszkos falvaiba, onnét még messzibbre. Ki kocsin, ki gyalog, ki meg, a szerencsésebbike vasuton, távoli nagy városokba. Merre? Hát arra befelé, amerre a kujdancei, dolzonkai, podhijcei, horodenkai zsidók már elvitték a szörnyű pusztítás hírét.

A trembovlai tizekkel vajjon mi történt? Jóságos nagy Istenünk, magasztos és erős, meghallgattad úgy-e bátor követük bátor szavát?

*

. . . A goluszra termett, goluszba hajszolt nyáj kis csapatával esztendő múltán Metternich herceg vadaskertjének fenyveserdejében találkoztam . . . A Marienbadból vezető csodás sétautakon száguldott az autónk Sangerberg felé. Néhány száz családot ide telepítettek. A jószerencse úgy akarta, hogy az autónk elakadt és megálltunk.

Három szegény, sápadt zsidó meg egy lány ment el éppen mellettünk. Egy kis elemóziát vittek, amit a városban vásároltak, hogy megünnepeljék a szombatot.

A négy földönfutó közül kettő Trembovláról való. Az egyik, az öreg, elmondta az ő emlékezetes Jomkipurjuk rémséges történetét. Megadással nyugodtan mesélte el, mi történt velük a nagy napon, aztán megkérdezte tőlem, nem olvastam-e valamit az ő tiz emberükről. Nagyon, nagyon szeretne tudni valamit róluk.

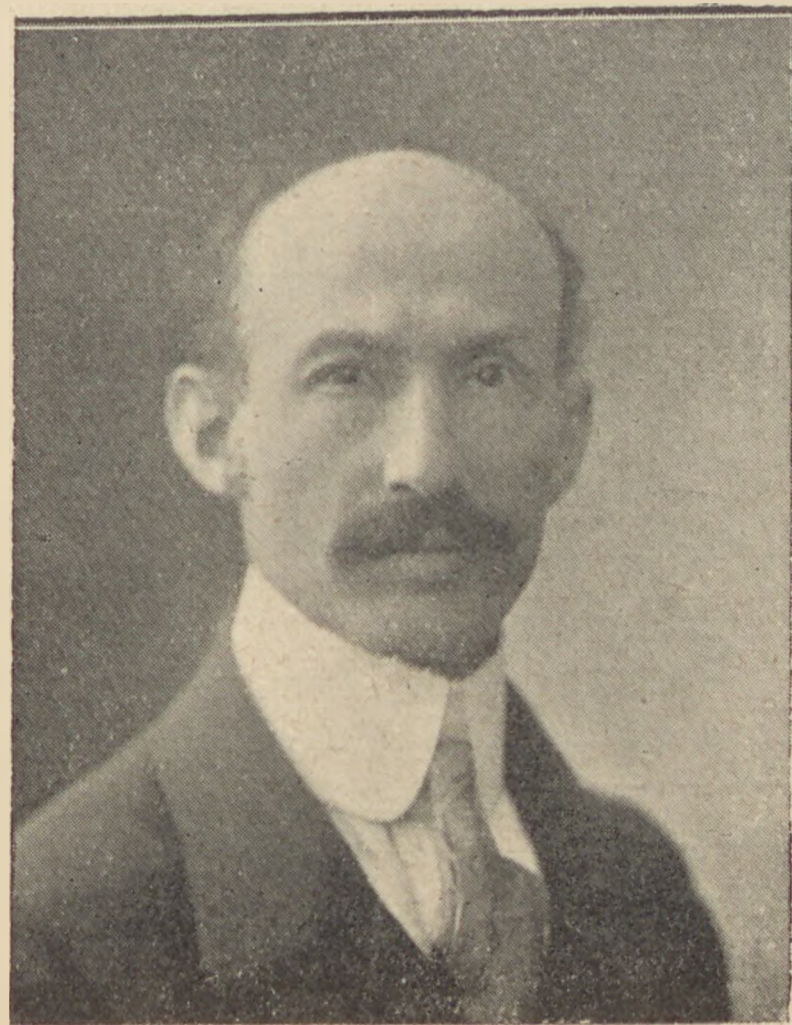
És van még egy fájdalma. Amikor a kozákok kikergették őket a templomból, elhoztak magukkal egy Tórát, néhány imakönyvet, meg a nagy, rettenetes, sorsdöntő sietségben még valamit, amit nem lett volna szabad elvinniök.

— Én hoztam — mondja az öreg — a Tórát. Ez itt is van velünk Sangerbergben, legalább megtarthatjuk az istentiszteletünket. De látod uram, mily balga az ember. Elhoztam magammal a sófárt is. A sófárt! És nem gondoltam arra, hogy a sófárra még Jomkipur este szükség van. Hiszen meg kell fúni az esti csillag feljövetelekor, amikor Isten ráüti pecsétjét a nagy ítéletre. És a mi templomunkban otthon, Trembovlában, akkor Jomkipur estén már nem volt sófár . . .

Bátor, erős hősöm, trembovlai zsidók szent követe, aki Sabbosz Sabboszajn napján meg nem tántorodva állottál helyeden, nem fúhattad meg hát a nagy ítélet pecsétszavas riadóját.

. . . Mindenható Isten, aki egekbe építéd lakóhelyed, aki a hegyeket itatja magasságából, aki világosságba burkolod magad, aki mellé a szentek tizezrei sorakoznak felséges szentségben, aki megkegyelmez teremtményeinek az ítélet napján, oh könyörülj a trembovlai tizeken!

. . . És aki megbocsátod a bűnt az ítélet napján, úgy-e tudod, úgy-e látod: a trembovlai gyülekezet nem köszönhette ítéletnapnak estéjén szent rianással ítéleted pecsétjét . . .

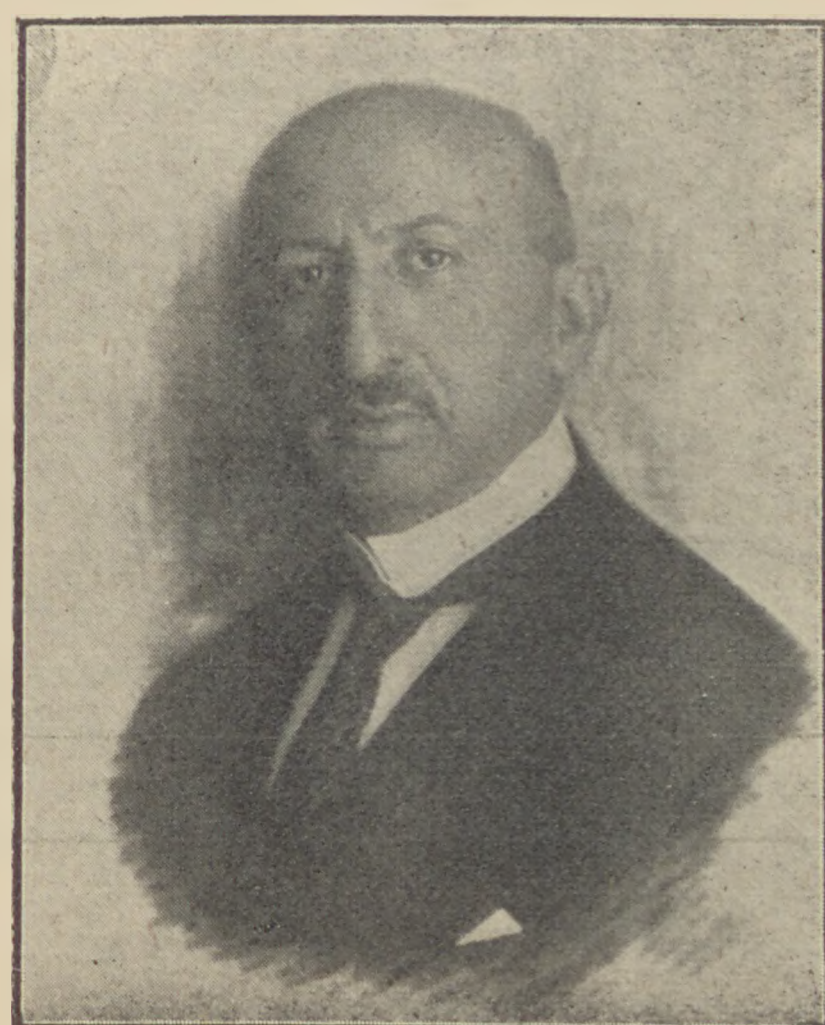

Dr. Frisch Ármin

Dr. Hevesi Simon plakett] (Csillag)

Az OMIKE Műbarátok Köre és grafikai iskolájának vezetősége

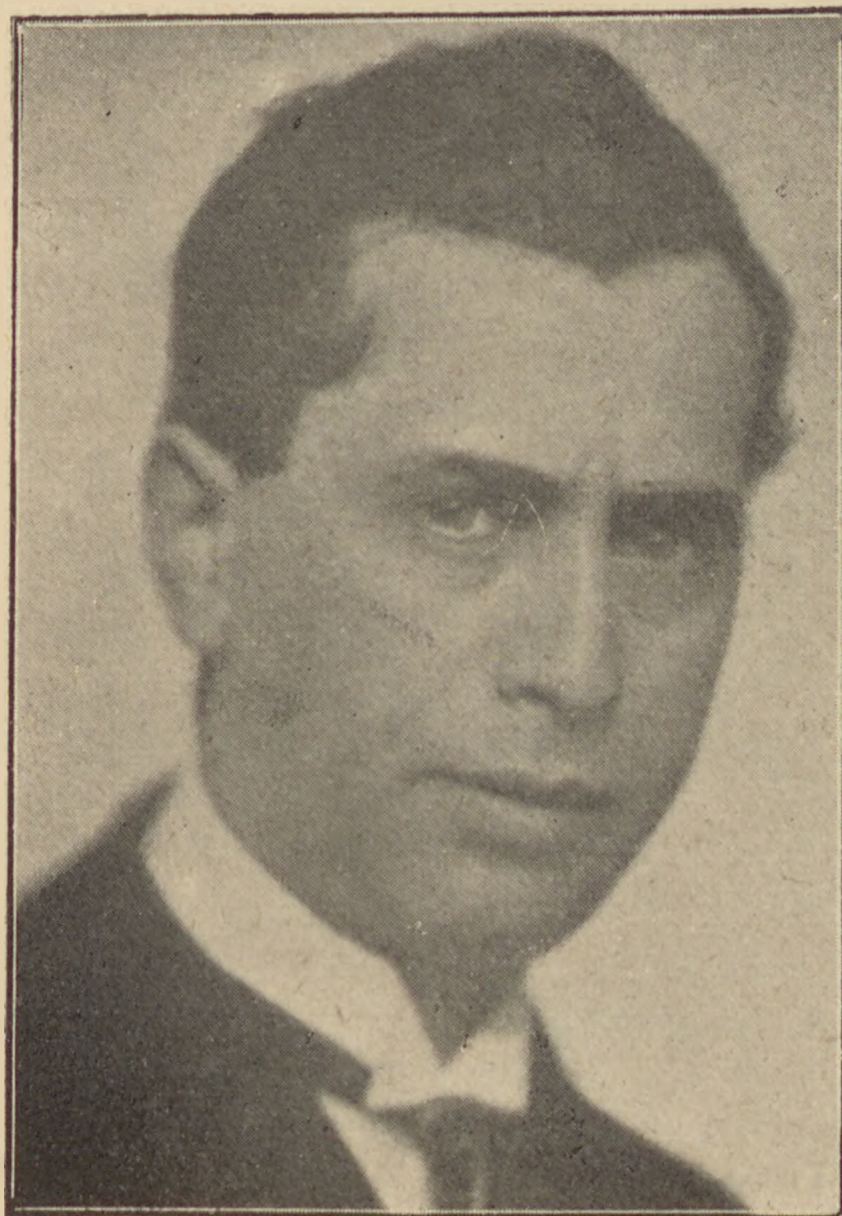

Fónagy Béla

AHOL A ZSIDÓ MŰVÉSZET ÚTJÁT EGYENGETIK . . .

Lelkes emberek kis csoportja gyülekezik fehér csempékkel díszített terembe. A fehér csempéken sötét betűk, zsidó jótevők, a zsidó ifjúság barátainak nevei. Felcsillannak nevek, viselőjük már örökre elpihent, de emléküket ott él a zsidó ifjúság szívében. *Dirsztay Béláé*, a nagy műgyűjtőé, aki az ifjúság menzájának annyi időt szentelt, *Neumann Árminnéé*, a nagy kultúrájú asszonyé, aki fehér kötényében itt dolgozott délelőttönként. És felragyognak súlyosveretű nevek, olyanoké, akik ma is erejük és lelkesedésük teljével szolgálják az ifjúság nevelésének és ápolásának ügyét. Mindezekelőtt: *Hevesi Simon* neve, aki életrehívója az

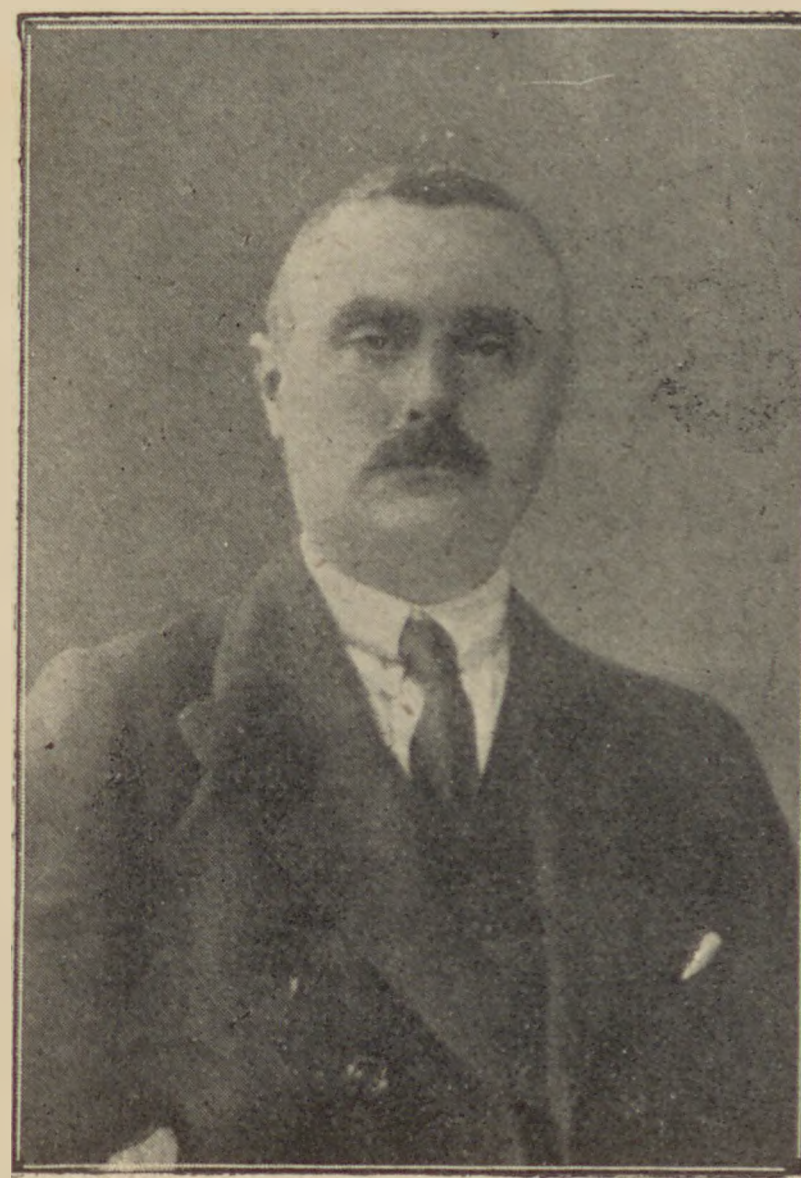
egész Omikének és akinek lelkében először kaptak szárnyra az Omike nagyszabású humánus és kulturális intézményeinek tervei. De hiába igyekszünk kibetűzni a nevek nagyszerű sorát, mert nagyrészt elfedik azokat az *Omike grafikai iskolájának kiállított munkái*, amelyekkel teleaggatták a falakat, mert a Műbarátok Körének ezidei évzáró gyűlését összekötötték a *Műbarátok grafikai iskolájának kiállításával*. Büszkén és boldogan vezeti körül a vendégeket *Fónagy Béla*, a kiváló műépítész, az *Omike Műbarátok Körének elnöke*. Színes papirkivágások, plakettervek, rézkarcok egész sora hirdetik a zsidó szorgalom és tehetség művészi eredményeit.

Gara Arnold

Kreisel Béla

Dr. Náday Pál

Hogyan is keletkezett ez a nagyszerű intézmény, az Omike Műbarátok Művészeti Iskolája?

1920-ban, bár még nem született meg a „*numerus clausus*“, a zsidó egyetemi ifjúság már nem jutott be az egyetem falai közé. Napról napra ismétlődtek az inzultusok és ezért Frisch Ármin dr. megszervezte a zsidó orvosokat, hogy a zsidókórházban, a zsidó mérnököket, hogy a zsidó iskolák termeiben ingyen tanítsák az ifjakat, akik a tudományegyetemre be nem juthattak. Így a zsidó ifjúság legféltettebb kincse: a tanulás lehetősége nem szenvedett kárt a felzaklatott szenvedélyek közepette. Minthogy a művészeti főiskola zsidó növendékei sem voltak jobb helyzetben társaiknál, Frisch dr. lelkesedése megalapította az Omike Képzőművészeti Szabadiskoláját. Az iskolában, mely Barta Ernő igazgatása alatt kezdte meg működését, Beron Gyula, Fényes Adolf, Hermann Lipót, Magyar-Mannheimer Gusztáv, Gárdos Aladár, Zádor István, Glatter Ármin tanították igazi zsidó lelkesedéssel s nagyon szép eredményeket értek el. A növendékek közül sokan önálló kiállításokra adták bizonyosságát tehetségüknek, így többek között: Jándi Dávid, Istokovics István, Weisz Ferenc, a fiatalon elhunyt Sándor István, Heller Andor, Hanák István, Fehér József, aki most Moszkvában tanít, a szobrászat terén Székely Mózes, Geiger Gyula, a grafikában Weil Erzsébet és Szemere Lenke.

Az iskola az akkori súlyos időkben nagyszerű művészi eredményei ellenére sok nehézséggel küzdött és ezért megalakult az Omike Műbarátok Köre Fónagy Béla elnök és Schwartz Gyuláné elnökasszony vezetése alatt és ez az intézmény egyéb művészi céljai mellett főképp a Szabadiskola támogatását tűzte ki feladatául, mert vezetői érezték, hogy ezzel nagy szolgálatot tesznek úgy a zsidó művészeti fejlődésnek, mint a zsidó ifjúság nevelésének.

Dr. Frisch Ármin működése ebben az alakulásban főképp oda irányult, hogy mint az Omike kulturtanácsosa az általános elveket megadja és zsidó szellemet, zsidó érdeklődést vigyen bele. Felhívta a növendékek figyelmét az eddig még művészetileg ki nem aknázott zsidó tárgyakra, a templomok, temetők zsidó motívumaira és egyik legértékesebb magángyűjteményünknek, a *Múlt és Jövőben* nemrég bemutatott dr. Friedmann Ignácénak tanulmányozására.

1925-ben a művészeti szabadiskola növendékeit fölvtették az Országos Művészeti Főiskolára és az új viszonyoknak megfelelően a Műbarátok Köre új szempontokat tűzött ki a Szabadiskola irányításában. Röviddel ezután teljesen átformálták az iskolát. úgyhogy ma főképp iparművészeti irányban halad.

Az iskolának művészeti igazgatója, Náday Pál dr. a nagynevű esztétikai író, aki nagy tudá-

sát és pedagógiai tapasztalatait állítja az intézmény szolgálatába. Ezen, a gyakorlati és művészi irányokat egybekapcsoló úton szintén igen szépen halad, fejlődik az iskola. Az üzleti grafika, a plakáttervezés mellett a zsidó vallási kegyeszek tervezésében és fejlesztésében is jelentős eredményeket értek el. A kiállításon a papirkivágástól kezdve egészen a rézkarcig a grafika több ága volt méltóan képviselve, az iskola tanárainak, Kreisel Béla és Gara Arnold nagyszerű munkájának bizonyosságául. Néhány igazán művészi izlésű „Hagada“-t is láttunk, amelyek hivatva vannak, hogy a művelt zsidó családok széder estéinek művészi hangulatát emeljék.

Az intézet növendékei közül ezidén díjat kaptak: Donáth Klára, Preis Kató, Jenei Rózsi. Elismerő oklevelet: Barcza Elemér, Virág Klára, Vajda Lajos. Dicsérő oklevelet: Virág Klára, Barcza Elemér, Wiesinger. Szóbeli dicséretet: Mészáros Sára, Grünfeld Gyula, Hoffenreich Rózsi, Klein Ilona. Utazási ösztöndíjat Vajda Lajos és jutalmat Goldstein Ella.

A Műbarátok Köre évenként értékes kiadványokat ad tagjainak díjtalanul. Eddigi kiadványai: Dohány-utcai templomrészlet, rézkarc (Beron), a Rombach-utcai templom belseje (Beron). Menekülő lengyel zsidók (Zádor), Hevesi Simon plakett (Csillag István), Jeremiás siralmi (Barta). Művészmappa. Legközelebb megjelenik: dr. Winklerné Munkácsi Noémi képes mesekönyve, Gara Arnold illusztrációival.

Az Omike Műbarátok Körének iskolája elégedett büszkeséggel tekinthet munkájának eddigi eredményeire és joggal remélheti, hogy gyakorlati céljai mellett eléri legfőbb művészi célját: megveti alapját egy új magyar-zsidó iparművészeti iránynak, amely hivatva van, hogy friss, igazán művészi stílust visz a zsidó vallási kegyeszerekbe.

Patai Edith.

Fehér Zsuzsi: Cmlap.

(OMIKE Műbarátok iskolájából.)

KOESTLER ARTHUR (TEL-AVIV): META

— Pa-pa!
 — Na mi az fiacskám, mért bögsz?
 —
 — Na ülj le szépen és mondd el miért bögsz? (Leteszi az ujságot.) Na?
 — Mer meta volt . . .
 — Nos és?
 — . . . mer . . . és én kivándorlok Jeru-
 zsálembe.
 — ? ? ?
 — Hát tornaóra volt, aztán metáztunk az udvarban.
 — Engedelmeddel — mi az hogy meta, fiacskám?
 — Hát az úgy van, hogy közepén leteszik a labdát egy lyukba és minden fiú egy másik nemzetet képvisel és mind ott tartják a kezüket a labda felett és ha a rendező például azt kiáltja, hogy: „Román“, akkor a többi mind elszalad, de annak, aki a *román*, fel kell kapni a labdát és valamelyikhez hozzávágni.
 — Ahá . . . (jóleső emlékezések.)
 — És az, akit eltrafáltak, az kap egy pontot és akinek először van öt pontja, azt kivégzik.
 — És téged kivégeztek. Azért még nem kell bögni. Mást is kivégeztek már.
 — De nemcsak azt . . .
 — Hát?
 — Hát úgy volt, hogy névsor szerint kellett válogatni mindenkinek, hogy milyen nemzet akar lenni és mikor odaértek, hogy „Wajsz“, akkor már volt magyar és volt szittya és volt turáni és volt indiánus és akkor a tanár úr kérdezte, hogy hát te Wajsz, mi akarsz lenni? és én vagyok az utolsó a névsorban és nem tudtam mit mondjak.
 — És?
 — És akkor a tanár úr még egyszer kérdezte: hogy na mi lesz Wajsz, még itt se tudsz felelni . . .
 — Ahá!
 — . . . miért nem válaszolsz és akkor hirtelen jött egy tippem és azt mondtam: zsidó... (A mama: — Woher das Kind nur solche Ideen nimmt?)
 — . . . és akkor egyszerre olyan csend lett, csak a vörös Varga röhögött halkán. Akkor kezdődött a játék és egyszerre minden sorban csak én rám céloztak és mind röhögtek, a tanár úr is, pedig az nem szokott és aztán a többiek már el se szaladtak a kikiáltáskor, mert tudták, hogy ugyis csak rám dobnak mind és aztán úgy volt, hogy minden dobáskor mind álltak körbe és röhögtek és csak nekem kellett egyedül elszaladni mindig, egyszer el is estem és felütöttem a térdem és fájt és attól fogva nem tudtam elszaladni többé, csak álltam és vártam, hogy nekemvágják a labdát és a hottentotta orrbatrafált

Mészáros Sári: Héber iniciálék. (OMIKE-iskola.)

úgy, hogy orrvérzést kaptam, úgy fájt, de nem bögtem.

És a tanár úr?

— A tanár úr akkor ott állt háttal az udvar másik végén és morzsát dobott a madaraknak.

— Aztán.

— Aztán kivégeztek és újra kezdődött a játék és ekkor a tanár úr azt mondta, hogy na-hát Wajsz, most te választasz először nemzetet, mert téged végeztek ki.

— És.

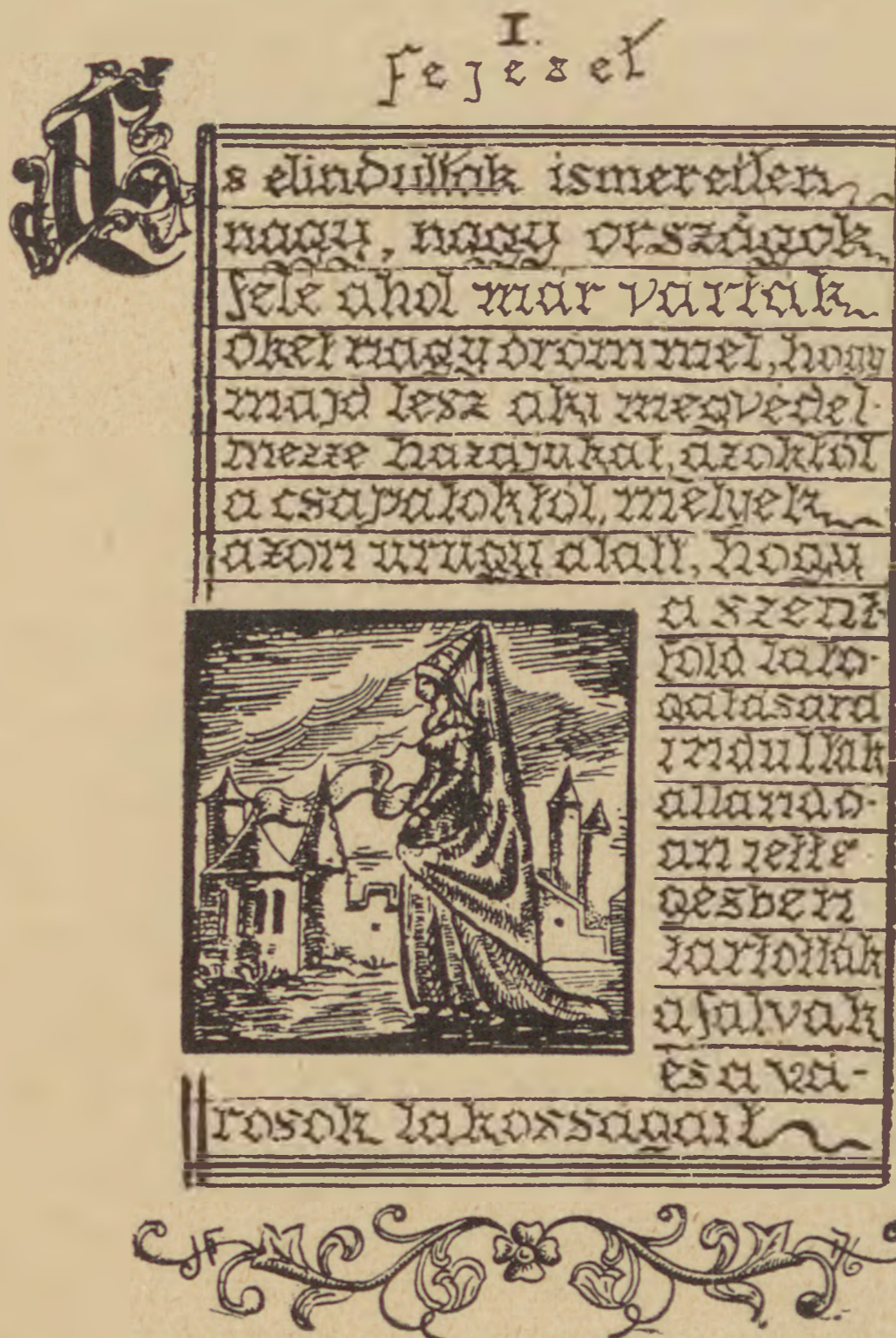
— És én akkor még egyszer azt mondtam: Zsidó! — Miért, te számár?! — Mert . . .

— Válaszolj ha kérdeznek! Mért mondtad még egyszer, hogy zsidó?

— Mert. És ha akarsz most te is megüt-hetsz, mert én ugyis egy vértanú vagyok.

— Mi vagy?

— Vértanú. Mert aztán, mikor újra kez-dődött az egész hecc és megint mind nekemvág-ták a bőrlabdát és mikor éreztem, hogy nagyon fojtogat a torkom és mindjárt bögni kell, akkor egyszerre elképzelttem, hogy én vagyok a tizen-

Klein Ilona: Egy palesztinai mesekönyv oldala. (OMIKE-iskola)

három aradi vértanú, meg az autodafé, akit a spanyolok elégettek és nagyon szép volt és úgy volt, hogy ezt mind csak álmodom és nincs senki az egész világon, mert a többi az csak vigyorog, de csak én egyedül vagyok igazán és szívem nagyon fájt.

— Schrecklich wie das Kind überspannt ist!

— De aztán egyszerre azt kiabálta a vezér, hogy: Zzzsidó! és akkor egyszerre elfelejtettem, hogy én egy vártanú vagyok és fölkaptam a labdát és svungot vettem dobni. De ők megint csak álltak és vigyorogtak és mind úgy nézett, hogy „na csak merjél!”. És akkor én is álltam és ők is álltak félkörbe, körülöttem és akkor elkezdődött velem forogni a világ és akkor egy borzasztó ütést mértem a hottentotta koponyájára úgy, hogy elterült és én szédültem és a falhoz támaszkodtam.

— És.

— És akkor a tanár úr murizott és tartott egy prédikációt és beírt az osztálykönyvbe, de az nem baj, mert én ugyanis kivándorlok Palesztinába.

— Hát ezt meg ki verte a fejedbe?

— A Kelemen, aki egy nyolcadikos és borzasztó okos és azt mondta, hogy a zsidóság az egy nemzet és Palesztinában már építik a zsidó államot és megint úgy lesz, mint régen, amit a hittanórán tanultunk, hogy a zsidóknak is volt egy saját országjuk és mind félték tőlük, mert nagyon nagy hősök voltak, mint példának okáért Dávid király, aki csuzlival lőtte az óriást.

— Ich hab immer gesagt, Du sollst ihn nicht mit dem Kelemen verkehren lassen, er verdirbt das Kind.

— És mi történt azután?

— Azután hittanóra volt és a hittantanár mondott valamit, hogy az izraelitáknak missziójuk van és hogy nekünk szenvedni kell a népek között, mert a jóisten ezt úgy akarja, amíg eljön a Messiás, de az még sokáig tart. És akkor én megkérdeztem, hogy az is hozzátartozik-e a misszióhoz, hogy a metában mindig engem trafaljanak el a különböző nemzetek és ha visszavágok, akkor engem beírnak az osztálykönyvbe?

— Hogy lehet ilyen butákat kérdezni?

— Az nem buta, mert az nekem fájt és az orrom is vérzett. De a tanár úr csak azt mondta, ha beírtak, akkor biztos megérdemeltem és mindjárt másról kezdett beszélni; de én mondom neked, hogy én nem hagyom többé az orrom beverni, mert ez nem egy misszió, hanem egy marhaság és én kivándorlok Palesztinába és már be is iratkoztam az együletbe, amibe a Kelemen van; és már ki is léptem a gitt-egyletből, mert azok az idők elmúltak és én most egy komoly ember vagyok és már nem is bögök, csak az előbb bögttem, mikor eszembe jutott az egész és ki fogok vándorolni Palesztinába.

— Na jól van fiacskám, de most aztán hagyjál olvasni és verd ki a fejedből ezt a sok butaságot.

. . . és lesz nekem is egy csuzlim és mint Dávid király a Góliátot, úgy fogom én lelőni a vörös Vargát, ha megint hottentottáskodik nekem . . .

EGY SZOMORU EMLÉKLAP A MISKOLCI CHEVRA KADISA KÖNYVÉBEN. Az 1878. év augusztus havában a Chevra Kadisa tanácsterme szivszagató jelenetek színhelyévé vált. Itt ravatalozták a nagy árvíz áldozatául esett 77 zsidó halottat. A hitközségnek akkor nem lévén főrabbi, a szent életű, országos hírvő, pécsujfalusi főrabbi, Szoffer Naftali jött Miskolcra, hogy figyelemmel kíséresse, vajjon a tömeges temetkezéseknél a vallásszabta tisztos elbánásban részesítik-e a halottakat. Az előjáróság az árvízben elhaltaknak külön szakaszt jelölt ki a temetőben és azt megfelelő emlékoszloppal jelölte meg. Ez elavulván, az előjáróság e szakaszt 1907-ben új, díszes síremléssel jelölte meg és a sírokat oszlopos lánckerítéssel vétette körül. E szerencsétlenek lelkiüdvéért még napjainkban is megható imát mondhat a Chevra az árvíz mindenkorai évfordulóján és a főünnepeken a templomokban. A miskolci „Chevra Kadisa emlékkönyvében“, amelyet Morgenstern Zsigmond stilszerű grafikával látott el, az egyik lap ezeknek az áldozatoknak van szentelve „a férfiaknak és asszonyoknak, ifjaknak és lányoknak, gyermekeknek és csecsemőknek, akik elmerültek a hatalmas vizek árában és péntek este, szent szombaton, mely szenvedés és gyász napjává vált, emléküket az ismerteknek és a nem ismerteknek, az eltemetetteknek és az el nem temetetteknek.“

שוכן מרחמים המציא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים בזהר הרקיע מזהירים את נשמות האנשים ונשים בחורים ובתולות ילדים וילדות שנטבעו בשטף מים כבירים והלכו לעולמם בליל שבת ק' שני לחדש אלול בשנת תרל"ח ל' אשר היה לנו ליום צרה ועברה. הן הדועים לנו והן אשר אינם דועים לנו. הן אשר הובלו לקבר והן אשר לא הובלו לקבר. בעבור שכל בני החברה קדישא נודרים לצדקה בעד הזכרת נשמותיהם. בנן עדין תהיה מנוחתם. לכן בעל הרחמים יסתרם בכתר כנפיו לעולמים. ויצרור בצרור החיים את נשמותיהם. ה הוא נחלתם וינוחו על משכבם בשלום ונאמר אמן.

UJVÁRI PÉTER: REB SAJE PLATZBÓL MÉGIS NAGYKÖVET LETT

z asszony takarított. Mohón és szenvedélyesen belesikálta magát a szent napok szennytelenségébe. Csontos keze úgy ideodacsapkodott, mint a cséphadaró. Ami a kezeügyébe esett, arra lecsapott és lúgozta, surrolta, hogy a fa pattogott a keféje alatt. Az ura pedig koskürtöt szorított a szájához és tülkölt. A surolókefe abbahagyta a sercegést. Schwarze az inge ujjával megtörölte izzadt homlokát és félminutumra az ura felé fordult. Apró, fekete szeme hunyorgatott. Az ember csodálatos művészete meghatotta. De azért nem szólt semmit se, csak dümmögött valamit.

— Egy gewüre, ami van neki.

Reb Saje Platz megérdemelte ezt a lelkesedést, mert csodákat mivelt a koskürtön.

— Hallottad? — kérdi mélabusan az ember.

— Hallottam.

— A különbséget is hallottad?

— Nüna nem hallottam. *Csak* a különbséget hallottam. A különbségtől fognak ájuldozni a „bluzolás“ alatt.

— Nem fognak ájuldozni — mondja Platz keserűen.

— Nem? — döbbenkedik Schwarze.

— Nem ismétli az ember. — Nem kellek nekik. Tavaly is kinevettek, ezidén is, mikor felkináltam magam. Elmentem a rasekólhoz és fujtam neki. Mit mondjak neked, a sajfer sírt és jajgatott. De a rasekól csak a fejét rázta. Hiába, reb Saje, mondta, nem használhatjuk magát. Mi csak egy kapacitást használhatunk.

Schwarze elvörösödött. Az ő ura nem számít. Leleszen csak a kapacitások számítanak. Pedig tudomány kivántatik az újévi tülköléshez, nem földi rangosság. Csakhogy nincs itt egy se, akinek dunsztja van a tülköléshez. Egy sem tudja, hogy azok a hangok, amelyek az ünnepi kürtön kiáradnak, nem közönséges hangok. Minden hanghullám kabbalisztikus angyalnevét vet ki magából. Minden tülökszó mást-mást, mindig fenségesebbet és megfoghatatlanabbat. Ezek a borzalmasan ünnepélyes angyalok viszik a sóhajtásokat meg a zokogásokat napsugaras ösvényeken a mennyországba. Mindezt tudni kellene, de a lelesziek nem tudják. Nekik egy nagy kapacitás kell a tülköléshez, nem pedig egy sajfer-virtuóz. Hát nekik megint csak reb Avrohom Lájzer fog fújni újévkor, mert emeletes háza van a piactéren.

Reb Saje fáradtan és lemondóan tette le a koskürtöt. Ő már nem verekszik.

Az asszony megérti a mozdulatot és rádöbbenkedik. Csak nem akar lemondani?

— De igen — mondja reb Saje szomorúan — lemondtam.

— No és az ambíció? — csattan rá az asszony.

Reb Saje büszkén megegyenesedik.

— Az ambíció az más. Azt nem hagyom aszerolni attól a rasekóltól.

Schwarze megnyugodott. Reb Saje pedig az elnökhöz sietett.

— Reb Tévele — mondja méltóságosan — olyan terület kaphatott volna tőlem, hogy elájulhatott volna a gyönyörűségtől. De maga nem akarja. Hát jól van. De egy kis kóvedot azért gönolhatna nekem is. Hát én offerálok magának a hangomat.

— És mihez offerálja? — kérdi gyanakodva a rasekól.

— A *nilé*-hez offerálok — mondja reb Saje önérzetesen.

Az elnök a hasát fogta, úgy nevetett.

— És a referenciák, reb Saje? Maga azt hiszi, hogy csak úgy mirnisch-dirnisch az Isten elé állhat? A nile, reb Saje, az egy diplomácia. Aki nilekor a stender elé áll, az egy nagykövet. Nü, maga akar nagykövet lenni?

Reb Saje most már kérésre fogta a dolgot.

— Reb Tévele, a jó Isten áldja meg, ne röntsa el a böjtömet. Esküszöm magának, ha nem adja meg nekem a nilet, elrontja a paszsiómat.

A rimánkodás nem indította meg a rasekólt. Még gorombáskodott is.

— Ezzel a hanggal akar maga imponálni a jó Istennek? Nincs is hangja, ha tudni akarja. A maga hangja egy nagy diszkréció.

Vége volt. Tovább nem tárgyaltak. Ez után a szörnyű sértés után nem is lehetett békésen folytatni a tárgyalást. Reb Saje megtépázott önérzettel hátat fordított a rasekólnak és hazasietett. Szinte csetlett-botlott, úgy elgyöngítette a megszégyenülés. Mit mondjon Schwarzenak? Schwarze is epekedik a kóved után. Túl se éli talán, ha megtudja, hogy az ő hangja semmi se, csak egy nagy diszkréció. Erről hallgatni fog és a kudarcról is hallgatni fog. Mért ne hazudhatna neki? A házi béke kedvéért még hazudni is szabad.

És hazudott. Azt hazudta, hogy a nilet neki adták. A hazudozása a szívébe markolt. Mi lesz majd, mikor mégis más lesz majd nilekor a „nagykövet“? Nagy gondjait azzal háritotta el, hogy még csuda is történhetik addig. Már-már hitte is az eljövendő csudát és felkészült a jomkipuri misszióra.

Valamelyik délután éppen az ovinü mal-kénüt próbálgatta, mikor bejött hozzá az asszony, hogy szegény emberek szállást kérnek tőle éjszakára. Egy öreg ember, meg egy fiatal leány. Mit tegyen?

Vajda Lajos: Tanulmány. (Az OMIKE grafikai iskolája.)

— Itt kell tartani őket — felelt reb Saje és tovább kántált.

Schwarze elkvártélyozta szegényeit a konyhában, mert másutt nem volt hely.

Az öreg ember a nyitott tűzhely mellett vackolt, mert bár nem volt hideg, öreg csontjában mégis megérezte már az őszi borzongásokat. A fiatal leány a falhoz támaszkodott, az ajtó mellett. Sápadtképű, sovány leány volt, nedves nagy szemekkel, amikben állandóan valami nagy ijedtség reszketett.

Schwarze korpás ciberét főzött estére. Kellemes és tápláló eledel ez, különösen, ha füstölt húst vágnak beléje. Enélkül is jó, de akkor megkivánja a tejfelt. Schwarze füstölt hússal csinálta, hadd lakjanak jól ezek a szegények.

— Éhes vagy, úgy-e — mosolygott jó szívvvel a lány felé.

— Nem vagyok — felelt az csöndesen.

— Annak néztelek, mert olyan sápadt vagy.

— Beteg — magyarázta csöndesen az öreg ember és sóhajtott.

— Szegényke — gondolta Schwarze és elhúzta a ciberét, mert már forni kezdett.

Egyszerre csak ijedten kapta hátra a fejét. Valami zuhanást hallott, mint mikor nagy erővel a földre vernek egy lisztes zsákot. Mikor körülnézett, az ajtó mellett a kis lányt látta, hosszan elterülve a kőkockán, mint a halott.

Az öreg ember felugrott és a lányára borult.

— Cirele! — ébresztette.

A lány nem mozdult.

Schwarze az ecetes üvegért szaladt, aztán dörzsölgetni kezdte az ájultat.

— Hagyja — kérte az öreg — ez úgyse használ. Már kipróbáltam.

És gyöngéden a leány feje alá igazította a kabátját.

Hogy valamit mégis segítsen, Schwarze a kabát helyett párnát tett a beteg feje alá. Gyöngéd, puha kezekkel feltette rá a sápadt leányfejet, mikor ennek egyszerre csak megnyitlak az ajkai és halkán, alig hallhatóan énekelni kezdett. A halk zümmögés lassan-lassan megdagadt, míg aztán hangosan, bársonyosan ömlött ki torkából valami ismeretlen melódia.

Schwarze felpattant. Reszketve hátrált, míg az ajtóhoz ért. Kinyitotta és halkán a férjét hívta.

Reb Saje a konyhába lépett, de őt is meglepte a csodálatos jelenet. Borzongva fogta meg az asszony kezét, mert ő már hallott ilyesmiről.

— Dibek? — kérdezte elfogódottan az öregtől.

Ez az arcára szoritotta a kezét és fojtott hangon válaszolt:

— E dibek.

— Mikor ment beléje?

— Van már egy éve is. Egy erdőn mentünk keresztül és az erdőben aznap egy ember akasztotta fel magát. Mi nem tudtuk, csak később tudtuk meg. És nagy volt ez az erdő és nem voltak rendes utak benne. És a lelke kóválygott a fák között és nem tudta, hova meneküljön. Sirást hallottam és a lányom is hallotta, de mi azt hittük, hogy a szél sír. Hát nem a szél sírt, hanem a szegény lélek sírt. Egyszer aztán olyan zajt hallottam, mint mikor valami magas hegyről a víz esik lefelé és Cirele a szívéhez kapott és jajgatni kezdett, hogy valami a szívébe esett. Akkor ment a dibek beléje és megtántorodott és aztán a földre zuhant és megmerevedett és énekelni kezdett és a madarak elhallgattak és én sirtam és zokogtam és ez így történt.

Grünfeld Gyula rajza. (OMIKE-iskola)

Mély szánalommal nézték a beteget és borzongva hallgatták a csodálatos melódiát, amely lágyan, édesen áradt ki a sápadt ajkak közül.

Ott álltak mindhárman és hallgattak.

— Szólni kellene a keresztúri caddiknak — szólt Schwarze suttogva.

Az öreg ember a fejét rázta.

— Voltam vele már Szandecban is. De a caddik nem tudott segíteni rajta.

Cirele végre lassan-lassan magához tért. Mikor felébredt, két kézzel megtámaszkodott a földön és feltápáskodott.

— Elaludtam — mondta mosolyogva. — A mult éjszaka rossz szállásunk volt.

Nem mondták neki, hogy más volt az, nem álom, mert ő nem tudott a betegségéről.

Reb Saje szinte más ember lett ezután. Unosuntalan csak töprenkedett. A szegényei Keresztúrra mentek, reb Saje még azután is egyre csak a dibeken jártatta az esztét.

Három nappal rohasono előtt meghalt reb Elje Spirinov. Tekintélyes, jómódú ember volt és jámbor életű. Husz év óta ő volt újévkor az előimádkozó. Hirtelen halála őszinte gyászt keltett a hitközségben. A rasekól is gyászolta, de egy kicsit mérgelődött is. Vagy tiz napig még várhatott volna. Mért volt olyan dringend neki, hogy pont most haljon meg. Kit állítson most nilekor a stender elé?

Reb Saje is szomorkodott, de csak úgy, mint a gazdag örökös. Néha-néha, mikor nem látták, még mosolygott is. Olyan gondolat motoszkált az agyában, amitől muszáj volt mosolyogni. De még Schwarze előtt sem árulta el a gondolatait. Másnap elment a temetésre, szorosan a koporsó mellé állt, nagyokat sóhajtott és a rettenetes tolakodásban elájult.

Másnap megint elájult, éppen akkor, mikor négy-öt emberrel a klauz előtt állt és beszélgettek a napi eseményekről. És ekkor csoda történt. Reb Saje olyan merev volt, mint a deszka és mégis énekelni kezdett.

— Egy dibek ment beléje — borzadoztak az emberek. — Az a lány is a dibektől énekelt.

Estére már mindenki tudta, hogy egy dibek szállásolta el magát reb Saje Platz ösztövére.

Wiesinger Sári rajza. (Az OMIKE grafikai iskolájából.)

Barna Elemér: Tanulmány. (OMIKE-iskola.)

testében. És mikor tanakodni kezdtek, hogy hol és mikor történt vele a szerencsétlenség, eszükbe jutott, hogy reb Elje temetésén bizonyosan, mert akkor ájult el először.

Kétszer huszonnégy óra alatt megváltozott a közvélemény. Reb Saje egyszerre tekintély lett. Mert akiben a jómódú reb Elje dibekje van, az már nem egy nimand. Az már valaki.

Erev rohasono napján reb Saje az elnökhöz ment.

Reb Tévele barátságosan fogadta.

— Ez egy megtiszteltetés, reb Elje.

— Reb Saje — igazítja ki szerényen a vendég.

— Tudjuk, tudjuk — mosolyog a házigazda. — Hát mivel szolgálhatok?

— A nile miatt jöttem, reb Tévele.

Az elnök meg sem döbönt ennek az embernek a megátalkodottságán. Sőt természetesen tartotta az ambícióját. Hogyne, hiszen most már ő is egy kapacitás. És a hangja? Hát reb Elje hangjáról senkise mondhatja, hogy az egy diszkréció.

Kezet nyujtott reb Sajenak és moslyogott:

— No hallja, ez még egy kérdés. A nile a magáé. Kié legyen?

És reb Saje Platznak beteljesedett a kívánsága. Jomkipurkor ő perfektuálta nile alatt az engesztelést. Ugy dolgozott, mint egy nagykövet.

És ezt a nagy kövedet a dibeknek köszöhetette.

MAGYAR ZSIDÓK PRO PALESZTINA SZÖVETSÉGE

ELNÖKI TANÁCS:

Székely Ferenc,
udv. tan.

Báró Kohner Adolf

Baracs Károly,
udv. tan.

Prof. dr. Alexander Bernát, egyetemi tanár,
dr. Biedl Samu, a szegedi hitközség elnöke,
prof. dr. Donath Gyula egyet. t.,
Fleissig Sándor kormányfőtan.,
dr. Fischer Benjamin főrabbi,
Kaszab Aladár udv. tan.,

dr. Kiss Arnold vezető főrabbi,
dr. Osztern Lipót ügyvéd,
Székely Salamon főigazgató,
dr. Bernstein Béla főrabbi,
özv. dr. Bacher Vilmosné tanár,
dr. Edelstein Bertalan főrabbi,
dr. Fischer Gyula főrabbi,

prof. dr. Heller Bernát rabbi-szemináriumi tanár,
dr. Krieshaber Adolf budai hitközségi elnök,
prof. Pfeifer Ignác, ny. műegyetemi tanár,
dr. Schlesinger Sámuel főrabbi,
dr. Weisz Miksa főrabbi.

Felhívás a magyar zsidósághoz!

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének Kolonizációs Bizottsága nagy ünnepeink alkalmával vezeti be első, nagyszabású Palesztina-akcióját. Meg akarjuk mutatni a világ zsidóságának, hogy a régi tradíciójú magyar zsidóság igaz akarattal, zsidó szívvel, testvéri szeretettel veszi ki a részét abból a gigantikus közös feladatból, amelyet Palesztina felépítése, a zsidóság üdvére és az egész világ becsülésére, mindannyiunk számára jelent.

Arra szólítjuk fel tehát zsidó testvéreinket, hogy Ros-hasono és Jom-kipur imáinak szavát tettel teljesítsék. Ne elégedjenek meg a Cionért való imával, de segítsenek Ciont felépíteni!

A Keren Kajemeth Leisrael a világ zsidóságának az a minden politikán felül álló, hatalmas szerve, amely földet vásárol Palesztinában és azt a mezőgazdasági megművelésre alkalmassá teszi. 200.000 dunam földet vásárolt eddig meg a Keren Kajemeth, 105 zsidó kolónia, egy most épült új város: Tel-Aviv, az új városnegyedek egész sora, héber egyetem, a héber

műegyetem, képzőművészeti főiskola, iskolák, templomok, jesivák hirdetik e munka pompás fejlődését.

Akadhat-e zsidó, de nem, akadhat-e ember, akinek lelkében visszhangra ne találna az, hogy az ősi Cionban új otthont kap a világ üldözötte és kétezer éves szétszórtság után a világ nagyhatalmai jogilag is elismerik a zsidóság történelmi jogát Palesztinára, hogy ott végre felépüljön: a zsidó nemzeti otthon.

A világ zsidóságának kulturális egységét jelenti a Palesztina-gondolatban való egybeforrás és ebben az egységben szent hitünk és akaratunk szerint a magyar zsidóság méltó lesz multjához és méltó lesz jövőjéhez.

Első akciónk alkalmából felszólítjuk minden zsidó testvérünket, hogy tradicionális újévi adományát, amelyet Palesztina felépítésére szánt, juttassa el vagy a Pro Palesztina Szövetséghez (Fő-utca 12, budai hitközség címén), vagy közvetlenül a Keren Kajemeth Leisraelhez (Király-utca 36, csekkszám 17762.).

Zsidó testvéri üdvözlettel

MAGYAR ZSIDÓK PRO PALESZTINA SZÖVETSÉGÉNEK KOLONIZÁCIÓS BIZOTTSÁGA

Székely Ferenc, udv. tan.

Prof. Pfeifer Ignác, elnök

Baracs Károly, udv. tan.

Goldstein: Ella: Akitől a sófárokat kapjuk

Preisz Kató: Könyv-fedőlap.

(Az OMIKE grafikai iskolájából.)

CSERMELY GYULA: A LOS OREDOSI SÓFÁR

atolikus Ferdinánd spanyol király irgalmatlan rendelete, mely kiűzte az ibériai félsziget virág- és daltermő területéről a Mózes hitét követők százezreit, nem érte váratlanul a hispániai zsidókat, nem csapott le rájuk úgy, mint a közmondásos derült égből a villám. Az udvarból kiindulva, mind szélesebben gyűrűztek az ádáz gyűlölet hullámai már azelőtt is és pár hónappal a kegyetlen királyi parancs kibocsátása előtt elképzelhetetlenül sokat szenvedett a spanyol zsidóság a lakosság túlkapásaitól. A gyűlölködés már tettekben is nyilvánult; uton-utfélen bántalmazták a zsidókat, úgyhogy fényes nappal is kockázatos volt az utcán vagy a helységeken kívül mutatkozniok.

Los Oredosban, a Tajo mellett lévő ősrégi kis városban is tombolt a szenvedélyes gyűlölet, csak don José Maria Iglesias, a San Sebastian templom plébánosa, volt kivétel. Isten igaz papja volt, aki az erényt és a szeretetet, a türelmességet és a testvériességet nemcsak prédikálta, de gyakorolta is. Ahol csak tehette, megvédte és pártfogolta a zsidókat és ha az utcán mutatkozott, nem is mert senki támadóan fellépni az Egyisten hívőivel szemben, még kevésbé tettleg bántalmazni vagy csak sértésekkel is illetni őket. Nem is nevezték más néven don José Maria Iglesiast a háládatos zsidók, mint El Santonak, a szentnek, aki megérdemli, hogy imádságukba foglalják és könyörögjenek testi és lelki jóvoltáért a világteremtés Urához-Atyjához.

Mesélték a városban erről az istenes életű fiatal papról, hogy az Iglesias név nem az ő igazi neve. Hogy a Baroja hercegi család sarja ő, Alfonso Barojának hitták s hogy huszonegyéves koráig úgy élt, mint bármely más ifjú spanyol főnemes. Ekkor megismerkedett egy ígézetesen szép zsidó leánnyal; szenvedélyes szerelemre gyúlt iránta és viszontszerelemre is talált, de a leány, bár megszakadt a szive, mégsem ment hozzá, mert nem akart ősei hitétől elpártolni. Nem csábította őt sem a fényes hercegi cím, sem a Baroják óriási vagyona; szerelme könyörgései és könnyei sem ingatták meg; a hitehagyás árán nem akarta a földi üdvösséget, annál kevésbé, mert jól tudta, hogy nem is lehet az igaz boldogság részese az, aki hitét dobja oda érette cserébe. Szerelmi mámort, kábultságot még kaphat, ám ezt is csak ideig-óráig, azután jön a kijózanodás, a lelkiismereti furdalás, a magavád, megannyi ürömpohara a léleknek, a vélt boldogság kelyhe pedig darabokra török.

A fiatal Baroja herceg erre lemondott mindenről; rangjáról, fényes jövőjéről és Isten sze-

rény szolgája, pap lett; de nemhogy az imádott nő miatt, aki őt hite kedvéért visszautasította és boldogtalanná tette, meggyűlölte volna a zsidóságot, hanem épp ellenkezőleg. Tisztelte, nagyrabecsülte és megszerette annak a felekezetnek hozzátartozóit, amely még leányaiban is úgy meg tudja gyökeresíteni az istenszeretetet és a hitéhez való törhetetlen ragaszkodást, hogy még a hercegi címer, a kápráztató ragyogás és a mérhetetlen gazdagság csábító tündérképe is hatástalan szürkeségnek bizonyul. És mert becsülte és szerette a zsidókat, pártfogolta és meg is védte őket, ahol és amikor csak tehette.

Történt akkor, hogy istentelen emberek éjszakának idején behatoltak a los oredosi zsinagógába és vandál módon elpusztítottak mindent, amihez hozzáférhettek. Rongyokká tépték a szent függönyöket, feltörték a Tóraszekrényt és a benne őrzött tórák pergamentjét foszlányokká hasították; ahány imádságos könyvet és táliszt csak találtak, mind áldozatul esett vak gyűlöletük nemtelenségének, a közezső emelvény asztalának fiókjában lelt sófárt pedig elvitték és odaadták egyik külvárosi kanásznak; azzal tutuljon, mikor reggelenként kihajtja a kondát a makkosba.

Ez a becstelenség péntekről szombatra virradó éjszaka történt. Szombaton reggel, mikor a los oredosi zsidók a templomba mentek, nem lehetett megtartani az istentiszteletet, mert nem volt tálisz az előimádkozó számára sem, nem volt Tóra, amiből felolvashatták volna a heti szakaszt.

Az esetnek gyorsan híre ment a városban; az eldurvult köznép röhögve helyeselt: úgy kellett azoknak az istentagadó, eretnek zsidóknak . . . de don José Maria plébános már a szombatot követő vasárnapon, mikor templomában prédikált, a legizzóbb szavakkal bélyegezte meg ennek a gáztettnek gyalázatosságát és megátkozta mindazokat, akik abban részesek. — Azt a felekezetet csúfoltátok meg úgy, — dörögte — amely a Tiz Igét adta a világnak és a felebaráti szeretet törvényét és a zoltárokat?! Itt, Isten házában kívánom, hogy érje utol őket a minden gonoszságot megtorló Örökkévaló méltó büntetése!

Mise után felkereste a hitközség elnökét, mélységes sajnálkozásának adott kifejezést a történetek fölött és megkérdezte tőle, lehet-e valamiben segítségükre, hogy a kárt mennél hamarabb helyreépíthessék?

— Boldognak érezném magamat — mondta — ha megengednék nekem, hogy a magaméból vehessek önöknek új tórákat, új imaköntösöket és a többi.

— Meghatottan köszönjük ritka nagylelkűségét — felelte az elnök — de éppen főtiszte-

lendőségedre való tekintettel nem fogadhatjuk el Istennek is tetsző ajánlatát. Főtisztelendőségednek, mert minket annyira pártfogol, már amugy is tömérdek ellensége a városban fent és lent; mai szentbeszéde még szaporította azok számát, akiket csak az ön papi állása tart vissza attól, hogy ellenséges érzelmüknek tetekben is kifejezést ne adjanak; de ha elfogadnók ajánlatát, azzal életveszélynek tennők ki főtisztelendőséged személyét, ezt azonban vallásunk szigorúan tiltja. Senkit életveszélyben hagyni vagy életveszélynek kitenni: mondják hitünk erkölcsi törvényei. Még azzal sem szabad úgy bánni, aki a vesztünkre tör, hát még olyanal, mint főtisztelendőséged, aki annyi jót tett már velünk!

— Igazán?! — kiáltott fel don José Maria plébános. — Hiszen akkor az én vallásom mi újat sem mond azzal, hogy parancsolja: szeresétek ellenségeiteket. — És mélyen megrendülve és elgondolkozva hazament . . .

. . . Los Oredos városának külső részében, majdnem a városon kívül, saját emeletes villájában lakott don Isaac Alva, Los Oredos vagyosabb zsidóinak egyike. Csak rövid ideje lakott a városban, de már az alatt a négy-öt hónap alatt is, hogy Los Oredosban lakott, szájára vette házát a mende-monda. Hogy egy nő lakik vele, nem tudni, felesége-e, huga-e, leánya-e; csodaszép, de állítólag gyengeelméjű. Legfőlebb ha egyszer-egyszer villájának a Sierra de Oredos havas hegycsúcsaira néző erkélyén mutatkozik, de a házon kívül még nem látta őt teremtett lélek se.

Mi volt ebből igaz, mi pusztá kitalálás: nem tudta senki; don Isaacot, gyöngédségből nem molesztálták a kíváncsiak és ha ostromolták volna is kérdéseikkel, nem nyilatkozott volna még legjobb barátjának sem.

Donna Éva, így hitták a rejtélyes nőt, aki don Isaac villájában lakott, egy reggel — egyedül volt otthon — kint állt az erkélyen és bánatos szemmel Toledo irányába nézett. És miközben Isten tudja mire gondolt — talán elveszett boldogságát kereste — lent az országuton rőfögő sertéskondáját terelte kifelé egy kondás.

Donna Éva nem vette volna észre az embert, mert szeme el-elkalandozott messzire, de füle itt maradt és ez hallotta, hogy a kondás artikulátlan hangokra erőszakol valami kürtfélét, amit piszkos ajkaihoz illesztett. Erre aztán már odanézett donna Éva és ekkor látta, hogy amivel az ember a sertéskondának tutult, nem volt más, mint sófár, a zsinagógából a közelmúlt napokban elrabolt sófár.

Ha szívébe szúrt volna valaki rozsdás törrel, akkor sem érzett volna égetőbb fájdalmat, mint amelyet most érzett. Dehogyan is volt gyengeelméjű donna Éva!

— Istenem, Istenem! — így jajdult fel —

Klein illus: Ex libris. (Az OMIKE grafikai iskolájából.)

ami a Sináj hegyén megszólalt, amikor hirdeted népednek a törvényt; amit a hordozható frigyszekrényben a két kötőablával együtt mint szentséget magukkal vittek pusztai vándorutjukon a mi őseink; aminek hangjaitól leomlottak Jeriko falai; aminek harsogása Jeruzsálem védelménél mindig újabb hősiességet elszántott a Judaea fiaiban; az a szent sófár, melynek lelket megrázó szava már a múltban is annyiszor felharsant és mely a legközelebbi ros hasonló ünnepén is hivatva lett volna hirdetni, hogy: zsidók vagytok, Isteneteket féljétek: az a szent sófár ott van most annak a szennyes kondásnak szentségtörő kezében és disznókat terelget vele!

Szinte sirva szökött le az utcára és hamar utolérte a kondást.

— Add ide ezt a kürtöt — mondta — a miénk ez.

— Csak volt, de most az enyém — felelte gyűlölettel az ember.

Donna Éva látta, hogy ezzel más módon kell beszélni.

— Add el nekem — kérte — mit kívánsz érte, hogy adjak? — És választ sem várva, kivett a zsebéből egy aranyat. — Nesze — lihegte — egy arany; ennyit adok a kürtödért.

— Kettőt fizess, donna — szentelenkedett a kondás — de így is csak este adom oda, amikor visszahajtom sertéseimet a városba. Mit csinálnék egész nap kürt nélkül? Csak elszédnének az erdőben a disznaim.

Donna Évának vérzett a szive. Még estig ezt a célt szolgálja a szent sófár?! De mit volt mit tenni: azt mondta az embernek, hogy este a háza kapuja előtt megvárja. Ime foglalóul egy arany és este megkapja a másodikat is.

Aznap este csakugyan donna Éva kezében volt a sófár. Boldogan felsietett vele szobájába, csak azt nem értette meg, miért nem mert a kondás a szeme közé nézni, mikor átadta neki a szent kürtöt.

De hát mit törődött a kondással. Körülnézte, megsimogatta, áhitatosan meg is csókolta a sófárt. S ekkor úgy látta, hogy a bővebbik nyílása falevelekkel, mohával szorosan be van tömve.

— Ezeken a faleveleken talán sertések körme taposott — gondolta bánatos ijedtséggel donna Éva és sietve kikotorta a sófár nyílásában lévő moszatot, de mikor az utolsó belégyömöszölt mohát is kihuzta, egyszerre velőt-rázó sikoltást hallatott. És a sófár is kiesett a kezéből, ő maga is ájultan a földre zuhant.

— Irgalmas Isten, itt mi történt?!

Az történt, hogy az ördögi lelkű kondás mérges kígyót fogott az erdőben és azt fejjel a szűk nyílása felé belekényszerítette a sófárba, ennek bő nyílását pedig betömte mohával. Mikor azután donna Éva szabaddá tette a nyílást és ezzel a művelettel akaratlanul is farkánál fogva kihuzta a veszedelmes hullót, ez vilámgyorsan beléharápot a nő karjába, még mielőtt ez a földre dobhatta és ártalmatlanná tiporhatta volna.

Donna Éva súlyos beteg lett és mikor don José plébános az esetről és ennek körülményeiről értesült, nem állta meg: nyomban kiment abba a villába, hogy egyrészt csodálkozó elismerésének adjon kifejezést a megpróbált nő istenes eljárása fölött, másrészt hogy megvigasztalja és bátorítsa: Isten irgalmatos segítségével majd meggyógyul és helyrejön és tetteinek jutalmát sem vonandja meg tőle a jó Isten.

De ahogy belépett a beteg nő szobájába, nemcsak donna Éva sikoltott fel fájdalmas-boldogan és szökött fel ijedt-üdvözülten fektéből, de don José plébános is azt hitte, hogy kettévált az ég és a nyíláson át az örök életet látja.

— Alfonso! — hallatszott bánatos-boldogan az ágy felől.

Csakugyan ő volt az a Baroja herceg, aki — hogy szerelmi boldogtalanságára gyógyulást találjon — itt temetkezett el papnak és donna Éva volt az a nő, aki nyolc évvel azelőtt visszautasította a herceget és inkább szive megőrlő

fájdalmát tűrte, semhogy elpártolt volna ősei hitétől.

És a két szerelmes itt akarata ellenére is egymásra talált. A herceg annak idején elhagyta Toledot, mert donna Éva akkor ott lakott és donna Éva később Los Oredosba költözött, mert szülei elhaltak és don Isaac Alva volt az egyetlen rokona. De itt nem tudtak egymás létezéséről és ha donna Éva nem váltja vissza a megszentégtelenített sófárt, sohasem is találta volna egymásra.

Három héttel a történetek után, éppen ah hó 9-ikén tették közhírré a zsidókat kiűző királyi rendeletet és don Isaac Alvával együtt donna Éva is elhagyta Spanyolországot. Mielőtt elment, don José Iglesias azzal állt elébe, hogy azt mondta:

— Követni akarlak, én életem Napja, donna Éva, hontkereső utadnak osztályosa akarok lenni, mert szeretlek. Összehozott minket a sófár, hát egyesítsen kettőnket hitünkben is s akkor egymáséi lehetünk, ma donna.

De donna Éva ezt az áldozatot nem fogadta el.

— Földi boldogságért, muló édes napokért — mondta — én nem hagytam el hitemet, hát te se hagyd. Maradj itt, Alfonso, engem pedig, az elbujdosót, felejts el.

Donna Éva elment és néhány nappal emigrálása után a los oredosi plébános, don José Maria Iglesias is eltűnt. A városi lakosság egy része azt rebesgette, hogy visszament a királyi udvarba hercegnek, másik része azt, hogy alkalmasint magukkal vitték a zsidók, hogy vándorutjukon is pártfogójuk legyen a papban. Eltűnésének igazi oka pedig az volt, hogy kibujdosott a világba, megkeresni a messzeszakadt donna Évát.

Megtalálta-e? nem tudta meg senki.

Virág Klári: Ex libris. (Az OMIKE grafikai iskolájából.)

Neményi Endre

Ujévi ének . . .

. . . A nagy idők lelke
Sejtelmekkel teljes —
Ki tudja; a jövő
Minő sorssal terhes.
Mint virágos réten
Felhők hogyha szállnak —
A jövőnk vetésén,
Ha szállnak az árnyak,
Örülnek a baglyok
És a denevérek,
Nekik a sötétség
A jövő, az élet!
. . . Ha fejed lehajtod,
Magad is fogsz félni —
Erős szívvel, hittel
Megtanulsz remélni!
Zsidó testvér vigyázz!
Mint az őr a sáncon,
Nehogy bárki félni,
Tétovázni lásson!

Árva nép vagyunk csak —
Sok érdemünk ninesen,
De, hogy a hitünket
Semmiféle kincsen
El nem adtuk gyáván,
Könnyek éjszakáján,
Amikor ezerszer
Tört reánk az ármány, —
Hiszem, tudom, érzem,
Maga kincses érdem,
Érdem, hogy a népem
Mindörökké éljen!
Romlásunkra, — tudom
Nagyon sokan várnak,
A lelkünknek tilkon
Százszor vermet vájnak,
Mégis, hiszem, tudom,
Ninesen okunk félni.
Míg zsidó szív dobban,
Nem szününk meg élni!

Hiszek Istenünkben,
És egy jobb világban:
Hiszek Szent Írásunk
Örökszép tanában:
Hiszem: a Messiás
Egyszer el fog jönni
S minden égő könnyet
Le fog majd törölni,
Hiszem, tudom, kell hogy
Itt ezen a földön,
Az erőszak fölött
Szent igazság győzzön!
. . . Hogy a jószág álma
Valósággá váljon —
Mint örök a hajnalt,
Sóvárogyva várom.
Hogy jönni fog; tudom:
Hogy mikor jön? kérdem:
S a nagy idők súlyát
Százszorosán érzem.

Virág Klári: Kottacimlap. (Az OMIKE Műbarátok Köre grafikai iskolájából.)

. . . A nagy idők lelke
Sejtelmekkel teljes —
De sokan is ásnak
Sorsunknak a vermet!
De ha elpusztulnánk
Mind, utolsó szálig,
Ha minden reményünk
Csak álommá válik,
Hogyha elárulnak
Üres szívvel rítul
És hogyha a szívünk
Meghasad a bűtől,
Ha megdobnak kővel,
Ha megdobnak sárral,

Nézzünk emelt fővel
Szembe a világgal!
Zsidók leszünk mégis!
Kitartunk mind végig,
Amíg a vetésünk
Dús kalászba érik!
. . . S ha mindenki elhagy,
Hogyha elhagy minden:
Erős várunk nekünk
Mindenkor az Isten! —
Hisszük, győzve győzünk,
Győz az igazságunk.
És jobb, szebb napokra
Nem hiába várunk!

. . . Hogyha elpusztulunk
Ezer földi kintől,
Feltámadunk! Ujra
Felkelünk a sírból!
Mint virágos réten
Hogyha felhők szállnak
Reményünk vetésén
Ha szállnak az árnyak!
. . . A jövőnkért, tudom
Ninesen okunk félni,
Mert a hitünk, s népünk
örökké fog élni!

Jeruzsálem, 5687

történetét akarom elmondani egy végzetes eseménynek, mely fordulópontot jelentett az andaluziai marannusok életében s melynek előidézője távolabbról ugyan maga az intézménnyé vált inkvizíció volt, de közvetlenül egyenesen az a nőszemély, aki atyjára és marannus testvéreire máglyahalált, sajátmagára pedig felmérhetetlen gyalázatot hozott; gyalázatot, mit az idők végéig hirdetni ő maga kívánt, ő, kit a történetét megörökítő jó Cura de Los Palacios, a „Historia de los Reyes Catolicos“ szerzője az akkori castiliai nyelven diszkréten csak „Fembra hermosa“-nak, afféle „leányasszony“-nak nevezett el és örökített meg a késői utókor számára. Kétszeresen szomorú ez a történet, mert míg az állampolitika jóvoltából a pusztító viharfelhők ugyanis feltartóztatlanul tornyosultak a régebben derült andaluziai égboltozat fölé, addig egy elvetemedett nőnek társadalmi nagyravágyása s az ebbeli törekvéséből eredő elvakultsága és hitszegése siettetette kirobantani a vészthozó viharfelhőket.

1478-at írtak akkor, amidőn Ferdinánd és Izabella királyok — mert Castilia uralkodója jog szerint Izabella volt — követelésére IV. Sixtus pápa kiadta az eretnekek felett ítélkező inkvizíció-törvényszékek felállítására az egész Castilia és Aragonia területére érvényes bulláját. Királyi követelés csikarta ki a pápától ezt a bullát, melynek hatása megsemmisítő volt a marannusokra.

Hoffenreich Rózsi: Emblema. (OMIKE-iskola.)

A legelsőnek felállított sevillai inkvizíció-törvényszék az egész castiliai korona alá tartozó akkori Andalusia területére szólott. Ezt azért kell nyomatékosan hangsúlyozni, mert 1481-et írtak, tehát még a granadai mór királyság kiürítése előtt tiz évvel történt, de éppen ez adott mintát a későbbiek megszervezésére is. Ferdinánd külön királyi rendelettel gondoskodott erről és két rideg szerzetest, Miguel de *Morillót* és Juan de *San Martint* küldte Sevillebe, hogy ott kezdjék meg működésüket a korona megbízása folytán, vagyoni és erkölcsi felelősségre. A két barátot utjában rendelet-érvényű saját kézírásos királyi parancs az u. n. *cedula real* kísérte, „*ye el rey*“ (én a király) aláírással ellátva. Ehhez képest a két koldusbarátot a városba érkezésükkor ünnepélyesen fogadta a hatóság, melynek megbízóleveleiket átadták. A *cedula real* Ferdinánd kezéből teljesen elegendő volt arra, hogy annak érvényt is szerezzenek. A két koldusbarát a Tiranát, a Guadalquivir-menti palotát foglalta le az inkvizíció-törvényszék és börtön részére, a városi hatóság pedig gondoskodott ünnepélyes installálásukról, mely a legközelebbi vasárnapon egy nagyarányú processzió keretében folyt le. A municipium vezetősége tehetetlenül állt szemben a két koldusbaráttal, akinek minden akaratát teljesíteni tartozott, mindenben rendelkezésére állva nekik, főképen a letartóztatásoknál és — last, but not least — a konfiskálásoknál, amely utóbbira tulajdonképpen Ferdinánd egész hitpurifikálása ment. A municipium megdöbbenésében osztozott az episcopátus is, mert a két koldusbarát jóformán tudomásul se vette, csupán eszköznek használta fel magát az érseki káptalant, teljes mértékben kivéve magát az érseki jurisdictio alól. A marannusok vagyis az új-keresztények, kiket „converso“-nak nevezett a közvélemény, leirhatatlan rémületbe estek. Azt hitték, hogy a feudális jog majd segíteni fog rajtuk s ezért akinek valami összeköttetése volt, a grandok birtokára menekült, abban az optimista hiszembben, hogy ott be tudják várni, míg a két szerzetes dühöngése véget ér s hogy a feudális jog meg tudja őket védeni az inkvizíció hatásköre alól. Azonban nemcsak ebben csalódtak, hanem megdöbbenésük a menedéket nyújtó grandokra is átszármazott, amikor a két koldusbarát újabb királyi parancs alapján felszólította a legelőkelőbb grandokat is, hogy azonnal tartóztassák le és szállítsák fedezettel a Tiranába, konfiskáció és excommunicatio (az egyházból való kiközösítés) terhe mellett mindazon menekült egyéneket, akiket gyanusaknak találnak, egyszersmind pedig a tribunal működése tartamára a királyi *cedula* eltiltotta a lakhelyváltoztatást az egész sevillai egyházmegyében. Ilyen óriási pouvoir

birtokában a két koldusbarát azután olyan tórust használt, ami az addig magát *primus inter pares*-nek tekintő feudális nemesség előtt teljesen ismeretlen és merőben szokatlan volt. Mint-hogy azonban a szokatlanul prepotens tenor éppen egy Rodríguez *Ponce de Leon* címére szólt, azért a kisebb grandok körében a terror általános lett, nem is szólva a városi notabilitások kétségbeeséséről. Ilyen körülmények közt emberileg érthető, ha politikai judicium és megfontoltság hiányában ugyan, de óriási vagyonukra, városi vezető szerepükre s az ebből eredő nagy társadalmi összeköttetésükre való tekintettel, egyes conversók ellenállásra gondoltak.

Ebben az időben Sevilla és az egész Andalusia leggazdagabb polgára s a város vezetőségének egyik legbefolyásosabb embere egy *Diego de Susan* nevű marannus volt, kinek vagyonát kb. tíz millió arany maravedire becsülték. Ez a nagytekintélyű pénzmágnás abban a hiszemben, hogy ellenállás hasznosabb lesz, mint a menekülés, fegyveres ellenállást szervezett a marannusok és az ugyanúgy elbirált conversók között. Miután kiválasztotta az egész Andalusia területéről a legtekintélyesebb és legbátrabb marannusokat, megszervezte őket és éjjelenként a San Salvador katedrálisban gyűjtötte őket össze megbeszélésre. Felszólította őket, hogy minél több fegyvert gyűjtsenek s amint a barátok megkezdték ténykedéseiket, a legelső letartóztatásra nyílt lázadással válaszoljanak s az inkvizitorokat öljék meg. A dómában tartott éjjeli ülés ezt a végzetes tervet elfogadta s az utóbbi évszázad alatt három nemzedéken át öröklött hagyományos titoktartás szent kötelezettségével pecsételte meg.

Azonban az optimizmust pár nap múlva szokatlan szenzáció és újabb, minden eddiginél nagyobb rémület váltotta fel. Az történt ugyanis, hogy a két koldusbarát letartóztatta a San Salvador katedrális majordomusát, Pedro Fernandez *Venederát*, akinek lakosztályán egész fegyvermagazint találtak és koboztak el. Nyilvánvaló volt, hogy a lázadás terve egész komolyan valóra vált volna, ha az inkvizitorok le nem csapnak a marannusokra. Hogyan tudta meg a két inkvizitor a féltve őrzött titkot?

Volt a gazdag *Diego de Susanna* egy városszerte ünnepezt szépségű, de laza erkölcsű leánya, az, akit a jó *Cura de los Palacios* „*fembra hermosa*”-nak nevezett az akkori közvélemény után. Ez az egoista gondolkodású nőszemély nem elégedett meg azzal a társadalmi pozícióval, amelyet atyja óriási vagyona és tekintélye biztosított neki, hanem, mint annyi más elvakult és üres dicsőség és cím után vágyakozó nő, mindig felsőbb és felsőbb körökbe akart eljutni. Nem volt már neki elegendő a sevillai „*Lipótváros*”, nem elégedett meg már marannus fajtestvérei társaságával, még kevésbé

udvarlásával. A dolog úgy történt, hogy udvarló táborában megtetszett neki egy fajkeresztény caballero s hogy ennek kedvében járjon, arcátlanul, céda módon elárulta atyja és marannus testvérei féltve őrzött titkát.

A jószületes és jólnevelt caballero még aznap egyenesen a Tiranába ment és személyesen feljelentette az egész ügyet az inkvizitoroknak, akik most már nyíltan kiléptek a porondra. Letartóztatták nemcsak a „*fembra hermosa*” atyját, hanem számos vezető dignitáriusát a városnak, köztük több egyházzfit és a leghíresebb konversókat. Minthogy az ok nyilvánvaló lett, a még meglevő szimpátia is rögtön a marannusok ellen fordult s az inkvizitorok gyorsított eljárásának misem állotta útját. Egy baj azonban volt éppen a gyors ítélkezés miatt és pedig az, hogy a barátok úgy látszik nem mertek ítéletet hozni, hanem az u. n. *consulta de fé* alapján egy delegált szakértői episcopális bizottságra bízta a tűzhalál ítélet kimondását. Ez rövidesen meg is történt és a letartóztatott notabilitásokat, — valamennyi converso, vagyis új-keresztény — a két következő vasárnapon óriási *auto de fé* keretében nyilvánosan *elégették*. Ez még az inkvizitorius eljárás szerint is jogtalan ítélet volt éppen arra az időre vonatkozólag, még pedig azért, mert az áldozatok mint keresztények kívántak meghalni, miután így elégetés előtt megfojtották őket, de főleg azért, mert az „eretnekség” vádja nem foroghatott fenn, miután csupán a két inkvizitor személye ellen irányult a lázadási terv, mely nem is jutott kivitelre, továbbá, mert precedens volt már arra, hogy kivitelre került merénylet után is enyhébb ítéletet hoztak, éppen azért, mert eretnekség vádja nem forgott fenn,

KAKAS BACSI TELJES DISZBEN,
KIVONUL A CSEMETÉKKEL.

Jeney Rózsi: Mesekönyv-illusztráció. (OMIKE-iskola.)

a tűzhalál pedig kizárólag ezekre vonatkozott. Azonban éppen a terror állandósítása miatt tudatosan hozták ezt a kegyetlen ítéletet.*)

A két részben tartott nagy auto de fé egyikén a sermont (ünnepélyes hitszónoklat) az az *Alfonso de Hojeda* (ejtsd ocheda) dominikánus páter tartotta, akinek egész korábbi élete a zsidóság elleni szakadatlan izgatásban és fanatikus gyűlölködésben telt el. Most több évtizedes gonosz munkájának élvezhette gyümölcsét, láthatta embertársait elevenen megégetni. De az isteni végzet őt sem kimélte meg; a következő vasárnapon már nem gyönyörködhetett magasztos papi hivatásában, mert közben a dühöngő pestis őt is elemészttette. Ezen a második auto de fé-n égették el Diego de Susant és előkelő társait a *quemaderón* (égetőtér a cölöpökkel), melyet egy hitbuzgó polgár, névszerint *Mesa*, óriási pénzáldozattal gyorsan megépíttetett oly erősen, hogy annak nyomai *Lea*, az inkvizíció kitűnő historikusa szerint máig észlelhetők. Azonban mit tesz Isten? Pár hét múlva újabb auto de fé-n elégették a szóban forgó *Mesa*-t, testvéreinek árulóját, mert kisült róla, hogy ő is marannus volt.

És mi történt a „fembra hermosa“-val? A parricidák végzete beteljesedett rajta, további életének minden lépését és ballépését átok kísérte. Először is azonnal elvesztette minden vagyonát, mert a konfiskáció nemcsak atyja rendkívüli nagyságú vagyonát, hanem feje alól a párnát is elvette, dacára annak, hogy a feljelentésben közvetve része volt. Egy kegyes püspök vidéki zárdát ajánlott fel neki, hogy abban vezekeljen, de azt rövidesen otthagya, mert a magány sem bűnös lelkiismeretét, sem egyéb vágyait nem tudta kielégíteni. Visszament Sevillebe, ahol az Alcazar mellett egy házban élte le bűnöző életét. Gyalázatos életmódja és a belső lelkifurdalások lassanként barázdákat vontak egykor szép arcára. Szépsége rövidesen teljesen elmúlt, de amikor idő előtt bűnös életének végére ért, őseinek lelke egy pillanatra visszaszállt rá. A „leányasszony“ végrendeletében mondott ítéletet önmaga fölött, ítéletet, melyben pálcát tör egész bűnöző lényén. Felébredt lelkiismeretének ítélete így szólt: Koponyáját tegyék ki ama büntanya kapujába, ahol gyalázatos életét leélte, hogy a késői utókor is borzadjon meg nevének és hírének hallatára; hogy koponyája az idők végéig hirdesse az embereknek a parricida bűnhődését!

Akarata be is teljesedett és koponyája három és félszázad évig ott volt látható, ahol bűnözéseit elkövette. Ez volt a vége a leányasszonynak, akin megvalósultak a zsoltár szavai:

„A gonosztevőt saját gonoszsága öli meg.“

*) Lásd H. Ch. Lea, *History of the Inquisition I.*

ACS KLÁRA: PÉNTEK ESTE

Épp fehér abroszt terített és meggyújtotta a péntek esti két gyertyát Johanna, mikor kint csöngettek. Még mielőtt kilehetett volna, tudni, hogy ki lehet — tán csak nem látogató jön most? ijedezett — már kopogtak is az ebédlő ajtaján.

Fordult. Kinézett. Kiáltott:

— Erzsébet! te . . . ?

Régi iskolatársnője volt, aki belépett. Fenntartották a barátságot a későbbi idők folyamán is. Ellentétes vallásuk nem gátolta őket ebben. Egyébként sem érintették a tárgyat.

De most, hogy így belebbent, váratlanul, fehér nyakán a kis gyémántos kereszttel, s hogy nézett megnyílt szemmel a két gyertya fényébe, Johanna megdöbbsent.

— Mily meglepetés . . . De tudod, ma . . . Az atyám . . .

És akadozott botló nyelvvel. De egyszerre kiderült, mint aki kiutat lelt.

— Gyere kedves, jer az én szobámba, erre! — s máris betessékelte.

Csukta az ajtót maguk után. Aztán ott bent mindenféléről csevegett. Szándékosan akarta felejtetni az első szobát, a gyertyák kékes lángját, fehér abroszos ebédlőjüket.

— Már még, ilyen hamar? — sopánkodott rövid negyedórák múlva s megint zavart lett. — Nem haragszol, ha a fürdőszobán át vezetlek, erre is van kijárat s ma arra kissé . . .

Hogy nem talált kellő kifogást, hirtelen elhallgatott, Erzsébet búcsuzott és kilebbent.

Ő pedig visszament a péntek esti gyertyák mellé. Elővette az imakönyvét. De alig hogy lapozni kezdett benne, rászólt egy hang:

— Tedd el a könyvet!

Nézett. Ősz atyja tekintetével találkozott a szeme, aki tiltólag állt mellette. Előrenyújtotta a kezét, előbbi szavait megismételve:

— Tedd el a könyvet! Nem kell ma imádkoznod!

— Miért, atyám — kérdezte megremegeve.

— Hogy miért? — szigorúan nézett reá, ráncolt homlokkal, borus szemmel. Úgy mondta, saját szívébe markolva: — mert szégyelled az ünnepedet!

— Édes atyám! — s ijedt döbbsenten rámeredt.

— Így van-e?

— Oh, hogy gondolhatja! . . . de hiszen Erzsébet jól tudja . . .

— Igen, tudja. És eljön hozzád, gyémántos kereszttel a nyakán, úgy-e? Ő fennen hordja, dicsekszik vele, melegszik általa. Nem bujkál, nem szégyenkezik érte, nem takarja el, mint te a péntek esti gyertyáinkat!

Ellenkezni próbált:

— Édes atyám!

— Valld be, így van, úgy-e?

— De nem . . . nem . . .

— Lásd, ez a való, ez a fátyolos, halk suttogásba olvadt nem, amely ígent vall helyetted. Oh, jól láttam én az elpiruló arcodat, a megrettent tekintetedet, a szégyenkező mozdulato-dat, mellyel ünnepi gyertyáinkat akartad rejtegetni, mikor Erzsébet belépett. Szíven ütött a hebegésed, dadogásod, rám való hivatkozásod, mellyel védekeztél a ma esti ünnepünk ellen. Szégyellem Johanna, szégyellem helyetted a gyávaságodat, hogy takargatod a hitedet, bujkálsz velem!

— Atyám! — akart még közbeszólni a lány. De ő leintette.

— Lásd, ezért vagyunk mi kicsinyek, gyöngék, satnyák, mert szégyenkezve leguggolunk, hogy meg ne lásanak bennünket. Hogyan is kívánhatjuk másoktól, hogy elismerjék azt, amit önmagunk is takargatunk és hogyan merünk imádkozni az Istenünkhöz, akit mások előtt megtagadunk! Hát a mi ünnepeink nincsenek-e megszentelve? Hát a mi gyertyáink nem lobognak-e fénnel, lánggal? Eredj előlem, Johanna, ne lássalak, vagy pedig valld be töredelmesen, hogy igazam van. Nem bírom e hazug álarcot! Csupa szégyen a lelkem miattad!

A leány halottsápadtan roskadt le, remegő szájszájjal, ájult karokkal. Töredelmesen úgy rebegte:

— Igaza van, atyám. De kérem, az Örökkévaló nevében, Adonáj nevében, bocsásson meg nekem.

S mintha csoda történt volna ezen szavakra, ősz atyjának hirtelen kisimult az arca, két szeméből eltűnt minden haragos láng. Megbékülten hajolt hozzá:

— Igen, megbocsájtok

neked, az Ő nevében, akiről tévesen hiszik némelyek, hogy bosszúálló, mert az Örökkévaló mindannyiunkkal szemben hosszantűrő, megbocsájtó és irgalmas. S ha majdan ott tartunk, hogy a nevét büszkén, bátran, fennen valljuk, úgy egész hatalmát érezni fogjuk és erősek leszünk.

S mikor a legközelebbi péntek estjén fellobogtak az asztalon a gyertyák, a leány kinyitotta az ablakokat és nézte, leste, várta a vendégeket, hogy lássák a zsidó ünnep ragyogását . . .

Vajda Lajos: Udvar.

(OMIKE-iskola)

Agadati: Reb Note Tóratánca
Balra: Agadati: Reggeli ima
Jobbra: Agadati: Galileai „Hóratánc

... . És a táncok bensősége (buzgósága)
kellemes illatú égő áldozat Isten eiőtt“
(Rabbi Nachman, braclawi tanításaiból.)

MORDECHAJ AVI-SHAUL (TEL-AVIV): ZSIDÓ TÁNC (B. Agadati művészete.)

Kezdetben önmaga törvényeit követte a tánc; a bensőség törvényei voltak ezek, az intuición hatalmát hordták magukban. A primitivség szentsége és tisztasága, — sokszor misztikuma és babonája — emelte e táncot vallássá, vagy hitté. Kezdetek egybeesik minden művészek öslépéseivel — ahol nincs tudatos mesterkéeltség, csak benső parancs követése. S bensőség lévén — művészet volt. Akárcsak az első primitív ornamentikája egy ihletett pásztor egyszerű botjának.

*

Ha ügyes mesterek által betanított tehetséges és fúrge férfiak és nők divatos táncot lejtenek — ez nem művészet. De ha benső erő hajtja az embert ritmikus mozgásra és érzelmeinek kifejezésére — már a művészet kapujában áll. Talán itt állnak a különböző táncok modern teremtői is.

S ha a test a léleknek veti magát alá, ha ritmusa eleven tiltakozás önmaga (a test) ellen,

mintha csak a test levetése és a lelki emóció teljes hatása volna minden vágya — ez művészet.

A betanult tánc lehet tehetség és néha erő jele is, a primitív és vallásos tánc felemelkedés, istenszolgálat.

A zsidók évezredek szétszóratásukban *nem tanultak* maguk módján táncolni, — habár táncoltak. Lehet, hogy saját földjükön élve is egyéni alkotások és egyéni emóciók eredményei voltak az őszidó táncok (Mirjam, Dávid király). Amikor a zsidók *tanulni* kezdték a táncot, idegen szellemnek hódoltak már.

Még sohasem éreztem az őszinteség jelét modern zsidó táncmulatságokon, pedig mennyi „ügyes“ táncos van a zsidók között minden országban. Sohasem éreztem emelkedettséget zsidók táncában, míg nem láttam a chaszidok táncát, amely lelkesültségben és extázisban — önmaga törvényeiből emelkedve — fejlődik s messze elhagyva a „tánc“ mindennapos értelmét — istenszolgálatná tisztul, hogy — egy

chaszidikus mondás szerint — „megenyhitse a legfelsőbb Itéletet.“

Hozzáértők a megmondható: bizonyára ezekben a táncokban is túlteng az idegen elem az egyéni, egyenesen lelki teremtés rovására.

A modern művészeteknek nem egy irányában (képzőművészetben, irodalomban is) látunk ma primitív vonásokra és egyszerű kifejezőmódra való törekvést. S nemcsak az eszközökben lett sokszor ideál a primitív, hanem még az eredményekben és célokban is.

Mi ennek az oka? Talán „igazabb“ a primitív, mert közelebb van az ősök egyszerű és odaadó kosmosérzéséhez, — tán „istenesebb“, mert nem ütötte meg az emberi civilizáció máza.

Sokszor elnézünk egy-egy modern festményt s azt kérdezzük magunktól: nem-e sülyedtünk (vagy emelkedtünk?) a népművészetek első fellobbanásáig? S túl a különböző irányok és iskolák ujakadémikus osztályozásain, megtaláljuk ezt a „népiességet“ csaknem valamennyi modern művészetágban.

Hiába — emberi kultúra csak az emberiség gyökereit keresheti — s keresi örök időközön

Agadati: Énekek-Éneke-tánc

Ahronson: Vázlat Baruch Agadati „Jemeni tánc“ kosztümjéhez

át. Legyen az melódia, szobor vagy tánc formájában megnyilatkozó kultúra.

Talán ezen alapszik a modern „tánc“ forradalma is: nem formaművészet ez már, hanem talán éppen harc az optikai élvezésen, a vonal- vagy zeneritmuson túl nem jutó táncok egykaptafás unalma ellen.

A tánc benső forrongás eredménye legyen, intuíció által irányítva, lelki élményeket ábrázolva, vallási mélységeket kutatva.

*

A zsidók *nem tanultak* táncolni (hogyan maradtak ebben a többi népektől!) — de táncoltak. Ez a tény mennyire megkönnyíti a zsidó tánc megértését. Az idegen hatások legmarkánsabb vonásai sem bírták elhomályosítani a Kelet bölcsőjének fényét. Mert a *zsidó tánc*, bárhol a világon is (akár orosz, lengyel, jemeni, spanyol, stb.) egyszerűen áttöri a formákszabta korlátokat és pusztán lelki kényszernek hódol.

Ezért találja a külföldről Jeruzsálembé jövő zsidó oly chaszidikusnak a zsidó-utcai jesivafiú táncát s ezért lát benne a keleti zsidó

jemenita-mozdulatokat. Mert csodák csodája: a két különböző póluson élő zsidó pusztán lelkiekből és vallási érzelmekből táplálva táncát — nem felejtett el ugyanazon gyökerekből szívni s ugyanazon hitbeli zenit felé törni. S bizony mondom: a két pólus zsidóinak kétféle extázisa csaknem ugyanazon táncban nyilvánul.

Nem kell külön hangsúlyozni, mily felmérhetetlen becse van a táncnak egy nép életében, mily mélyen vannak gyökerei s mily sok istenkeresés van bennük, mily távoli korokat és népies fejlődési fokokat hidal át és kapcsol egybe.

Baruch Agadati, ez az istenáldotta művész, mély kulturérzékkel keresi az őszidó motívumokat a különböző országokból Palesztinába jövő zsidók táncaiban. Az ő ragyogó művészete csaknem minden korlátot legyőz: ő nemcsak demonstrál, hanem alkot is e szó igaz értelmében. Keleti zsidó gyökerekből táplálkoznak az ő kompozíciói és vallási rajongásuk fénye sugárzik belőlük.

Talán Agadati művészetéből fog kifejlődni a mély, népies, ősi kulturával telített új héber tánc, amely egyesíteni fogja a dávidi lelket és a mirjami ritmust a hazájukat építő chalucok „horá”-jának öserőtől duzzadó lendületével.

Agadati: Jemeni tánc. Ahronson kosztüm-tervezete

DR. SCHÖNFELD JÓZSEF: KÉPEK A BÁZELI CIONISTA KONGRESSZUSRÓL

Lezajlott a cionista világszervezet XV. kongresszusa Bazelben, mely ezuttal egyben jubileumi kongresszus is volt. Ezelőtt 30 évvel hívta össze Herzl Tivadar ugyancsak Bazelbe az első cionista kongresszust, amely a cionizmus programját szabatosan meghatározta és megteremtette az immár történelmi jelentőségű bázeli programot, amely tudvalelvőleg Palesztinában közjogilag biztosított otthont kívánt teremteni a zsidóság részére. Azóta a program *de jure*, vagyis *jogilag és a politikai feltételek bekövetkezte folytán* már a megvalósulás reális stádiumába jutott azzal, hogy Anglia a Balfour-deklarációban arra kötelezte magát, hogy a fennhatósága alá került Palesztinában a cionista program értelmében megteremti a zsidó nemzeti otthont. A jogi megvalósulás, illetve a politikai előfeltételek ilyen alakulása mellett most már a *tényleges munka, az építés felelősségteljes munkája* nehezedett a cionista szervezet vállaira és ezt az építő munkát a cionista szervezet a mandátum szövegének szavai szerint most már az egész zsidóság közreműködésével lesz hivatva az angol kormánnyal karöltve véghezvinni.

A XV. cionista kongresszus komoly és nehéz problémái főleg a palesztinai zsidó bevándorlás *nagyobb és gyorsabb tempója*, az angol kormánynak eddigi magatartása és a cionista szervezetnek a jövőben követendő *politikája* körül forogtak, a komoly és nagyértékű vita és az e tárgyakban alapos tanácskozás után elfogadott rezolúciók mind az eddigi palesztinai munka elért eredményeinek a biztosítására, a további munka *fokozottabb* mértékben való felvételének és keresztülvitelének gazdasági, politikai és pénzügyi előfeltételeit igényeznek megteremteni a legközelebbi két évre.

A kongresszus lefolyásáról és annak tárgyalásairól egy rövid újságcikk keretében beszámolni lehetetlen, hiszen a majdnem két hétre kinyult kongresszus tárgyalási anyagát egy a kongresszus minden napján megjelenő hatalmas terjedelmű „*Kongresszeitung*” is alig tudta naponta a maga egészében visszaadni. Inkább néhány érdekesebb momentumot szeretnék kiragadni és egy-egy képet bemutatni a *Múlt és Jövő* olvasóinak, amelyek rávilágítanak arra a hihetetlen átalakulásra és fejlődésre, amelyen a zsidóság a cionizmus 30 évi működésének a hatása alatt és a Palesztinában elért

eddigyi eredmények révén átment, amely fejlődés természetesen első sorban főleg a zsidóság szellemi élete terén tapasztalható.

*

Ami mindenekelőtt meglepi az embert: az a hatalmas térhódítás, amelyet az *élő héber nyelv* a gálut országaiban felmutathat és melyről legalaposabban éppen a cionista kongresszuson győződhetünk meg, ahol a gálut minden országából együtt vannak a különféle kultúrájú és világnézetű zsidók, együtt vannak az Erec Jiszraélből érkező zsidókkal és kimondhatatlanul kellemesen hat az emberre, hogy az egybesereglett több ezer ember, közöttük elegáns divat-dámák, szinte kivétel nélkül héber nyelven társalognak egymással. Hogy Palesztinában a héber a mindennapi élet nyelve, ez ma már valami természetes dolognak tűnik fel, hogy azonban *a gálut országaiban is olyan hihetetlen mértékben terjedt a héber nyelv ismerete*, hogy fiatalok és vének, leányok, asszonyok ezen a nyelven társalognak, hogy Bazel utcáin, ahol állandóan a világ minden nyelvét hallja az ember a sok idegen ajkáról, most a kongresszus alatt a héber nyelv lett a legnagyobb „divat” — ez valóban és mindennél fényesebben bizonyítja a héber nyelvnek teljes újjászületését. A kongresszus tanácskozásainak, a szónokoknak német, jidís, angol, francia, olasz, orosz nyelvhasználat mellett feltűnő volt, hogy a német nyelv után *a legnagyobb százaléka a szónokoknak és a felszólalóknak héberül beszélt*. És a közönség, amely minden egyes szónok beszédére állandóan reagált tetszésének vagy nemtetszésének kifejezésével, a héberül beszélő szónokok beszéde alatt époly mértékben reagált, amiből kétségtelenül megállapítható volt, hogy valamennyien birják és értik a szónok nyelvét.

A palesztinaiak természetesen itt a kongresszuson is szigorúan ragaszkodtak a „*Rak Ivrit*“, vagyis a „*csak héberül*“ elvéhez. Palesztinai delegátust a világért sem voltak hajlandók más nyelven meghallgatni, mint héberül. Előfordult, hogy valamelyik palesztinai szónok fontos mondanivalójára való tekintettel németül vagy jidísül kezdett beszélni, hogy biztos legyen felőle, hogy mindenki megérti, a palesztinai 27 kiküldött azonban viharosan kiabálta: „Ivrit, ivrit!” és a szónok kénytelen volt héberül beszélni és a végén meggyőződött róla, hogy így is megértették . . .

*

A héber nyelv valóságos ünnepi eseménye volt azonban *Szokolownak*, ennek a valósággal próféta alaknak minden egyes héber felszólalása. Korát megtagadó fiatalosságával, lelkesedésével, optimizmusával, minden szavával magával ragadta hallgatóságát. Minden beszédjé-

Agadati: Galileai tánc

nek visszatérő refrénje volt az az optimista fel-fogás, hogy semmiféle nehézség nem kedvetleníthet el bennünket. Palesztinában átmenetileg gazdasági krízis van ezidőszerint, de ez nem fontos, ez átmeneti jellegű, a fontos az, hogy a zsidó megújulásnak, a héber nyelvnek, az új zsidó szellemnek hazát teremtettünk Erec Jiszraélben, amit mindennél fontosabbnak tart és amit *pénzért* megvásárolni és megszerelni nem lehet. A cionizmus ma valósággal éltető eleme lett a zsidóságnak, a palesztinai új jisuv a zsidó szellemnek új utjait teremtette meg — úgymond — ezt az értéket pénzzel felmérni, gazdasági értékmérőkkel felértékelni nem lehet. Nem félünk semmi nehézségtől — mondotta tovább fiatalos lelkesedéssel, — mert a cionizmus győzelme a zsidóság életrekelését jelenti és a zsidóság a cionizmus jegyében élni fog és életben marad, „Beál Korchacho ato chaj” — az egyén a természeti ösztönéből kifolyólag, még saját akarata ellenére is él, élnie kell, így kényszeríti a zsidóságot is ez a természetes ösztön, a történelmi fejlődés és a természet rendje arra, hogy akarata ellenére is új életre keljen Erec Jiszraélben.

*

Achad Haam elmélete a zsidó szellemi centrumról valósággá vált. Palesztina mint az egész világ zsidóságának szellemi központja

Prof. Weizmann

már ma is, a mai gyenge és kezdetleges, fiatal új jisuvjával kezdi betölteni azt a szerepet, amit Achad Haam, a nagy zsidó gondolkodó tőle várt. A gálut elalélt és az asszimiláció ezer veszélyétől körülvevett zsidósága új életerőre kap attól a szellemtől, amely éppen a palesztinai új centrumból sugárzik ma is oly nagy erővel szerte a világba. A bázeli városi színház egészen véletlenül Franz Werffel nagy és mélyértelmű drámájával, — Paulus unter den Juden — nyitotta meg ez évi szezonját. A római helytartó e darab egyik jelenetében így beszél a hazáját féltő zsidó főpaphoz Jeruzsálemben:

„Nálunk Rómában a zsidók minden téren vezetni akarnak. A művészetben, az irodalomban, a kereskedelemben, még a politikában is. Ez volna azonban a kisebbik baj. Sokkal nagyobb baj az, hogy ezen vezető szerepük mellett még zsidók is akarnak maradni. És mi nem tudjuk őket zsidóságukból kivetköztetni. És tudod-e miért? Azért, mert itt Judeában, ebben a kis tűzfészekben, áll a templomuk, itt él a törájuk és amíg ez a központ nem pusztul el, addig ott-hon Rómában is ragaszkodni fognak a zsidók a zsidóságukhoz. Ezért kell nekünk elpusztítani Jeruzsálemet és a templomot.“

Ugyanaz a gondolat ez, amelyet Achad Haam kifejezett és amely a cionista felfogás szerint minden egyébtől eltekintve a legfontosabb eredménye a cionista mozgalomnak. A templomot, a jeruzsálemi szentélyt helyettesítő szellemi centrum lesz az, amely a gálut zsidóságát is állandóan a maga centripetális erejével vissza fogja tartani és visszatéríteni a zsidósághoz.

Gazdasági nehézségek . . . Rossz gazdálkodás . . . Drága befektetés. Ilyen bírálatok is hangzottak el a cionista kongresszuson a vezetőséggel szemben. Erre vonatkozólag Samarjahu Lewin idézte a nagy Bialiknak a mondását: „Nektek drága és túlköltséges az, amit Palesztinában csinálunk. Szép. Hát a gálut olcsóbb? Hát az ukrajnai 300.000 pogrom-áldozat és pogromárva, a numerus clausus és a gálut egyéb sok nyomorúsága olcsóbb? Nincsen áldozat, amelyet sokalni lehetne azért, hogy Palesztinában egy új cháluc vethesse meg a lábát, hogy egy újabb talpalatnyi földet váltsunk meg arab kézből a zsidó nép számára, hogy a zsidó szellemnek egy új várát teremthessük meg az országban.

A zsidó munkások . . . A palesztinai hősök, a chálucok, akik ellen állandóan hangzanak el kifogások, hogy vallástalan életmódot folytatnak. Lehet. De ezért a cionizmust elítélni és emiatt a vallástalan zsidóságnak vallási ürügy alatt támadni nem szabad. Mennyi életbölcsesség volt egy ilyen palesztinai cháluc megjegyzésében, aki erről a kérdéstről beszélgetve így szólt hozzám: „Maguk ott Budapesten nagyon furcsa zsidók lehetnek. Mi itt azt halljuk, hogy Budapesten valóságos szenzációszámra megy, ha egy zsidó szombaton zárva tartja az üzletét, ha szombaton nem dohányzik; ujjal mutatnak rá, mint valami világcsodára. Nálunk azonban Erec Jisráélben fordítva áll a dolog. Nálunk az kelt feltűnést és nálunk arra mutatnak rá, aki szombaton dohányzik vagy aki szombaton kocsira vagy lóra ül. Azt hiszem ez az összehasonlítás mindenestre még mindig a mi javunkra dönti el a kérdést . . .“

Mennyire igaza volt ennek az egyszerű zsidó munkásnak.

A héber nyelv fejlődése és átalakulása sem utolsó sorban nekünk köszönhető — mondotta ugyanez a cháluc. Mi zsidó munkások teremtjük meg azokat az élet által naponta megkövetelt új szavakat, amelyek eddig a héber nyelv újabb szótárában ismeretlenek. Én például — mondotta — vasuti gépfűtő vagyok. Mert tudni kell, hogy mi csináltuk meg Palesztinában a zsidó vasutat is. Nem azt értem zsidó vasut alatt, hogy a részvények zsidók kezében vannak, vagy hogy az utasok többsége zsidó, hanem értem alatta azt, hogy mi zsidó munkások raktuk le a talpfákat, mi erősítettük meg azokon a sineket, zsidó fűtő fűti a gépet és zsidó gépész vezeti azt. A zsidó lokomotivvezetők és fűtők szak egyesülete „Hakitor“ (A füst) néven héber szaklapot ad ki, amelyben naponta új és új szakkifejezések születnek meg a vasuti géptech-

nika minden szakában. Ezeket a szavakat mi gyurjuk, faragjuk, teremtjük és érzésünk és foglalkozásunk szellemétől diktált szavakat, ezeket a szavakat semmiféle héber nyelvújító, tudós, író, költő megteremteni nem tudná. És ugyanígy vagyunk a munka minden egyéb ágában. Mi vagyunk az élet és a fejlődés és a mi életünkkel és fejlődésünkkel párhuzamosan halad a héber nyelv fejlődése és tágulása. Mi tehát nemcsak fizikailag, de szellemileg is építjük az új zsidó otthont . . .

A zsidó munkás, aki a gálutból jidis nyelvet hoz magával, nálunk néhány nap alatt kénytelen átalakulni és átvenni a héber nyelvet. Ez nagyon érdekes folyamat. Kezdetben egy amolyan héber zsargon keletkezik. A jidis nyelvbe mind több és több héber szó keveredik és a végén lassanként teljesen kivesznek a jidis szavak és egyszerre tiszta héberül beszél. A palesztinán kívül élő zsidó munkások, akik mind jidis nyelvű lapokat olvasnak és héberül nem tudnak, állandóan sürgetik nálunk, hogy adjunk ki egy jidis nyelvű lapot Palesztinában a munkások részére, hogy ők a külföldön is olvashassanak a palesztinai zsidó munkásmozgalmakról. Erre azt feleltem, hogy ezzel nem érnének semmit. Eltekintve az elvi okoktól, hogy mi Palesztinában nem engedünk jidis nyelvű lapot a mi köreinkben, de amugysem érnének vele semmit a külföldi munkások, mert *itt nem is tudunk már jidisül, itt egy jidis zsargon létezik csak, héber szavaktól hemzseg, mint máshol a lengyel, vagy orosz szavaktól és így ti egy nálunk kiadott jidis lapot meg sem értenétek.*

*

A kongresszussal kapcsolatban *Pilichovszky*, a Londonban élő nagy zsidó festő, a kongresszusi helyiség egyik termében érdekes kiállítást rendezett. A kiállított képek központjában az a hatalmas kép állott, amelyet a mester a jeruzsálemi héber egyetem megnyitó ünnepségéről festett. Ezen a képen teljes életnagyságban mintegy 200 ma élő alak szerepel. Lord *Balfour*, amint az ünnepi megnyitó beszédet tartja, a gyönyörűen elrendezett szabad térségen egymás után következő sorokban ülnek Sir *Herbert Samuel*, *Weizmann*, a főrabbik, *Achad Haam*, *Bialik*, az összes külföldi egyetemek rektorai, az arab sejtkek, mind-mind színes talárjaikban és díszöltönyeikben. A keleti színpompa olyan káprázata ragyog a hatalmas képen, hogy órákon át elnézi az ember. A háttérben mintegy 1000 kisebb alak szerepel a képen. A mester két és fél évig dolgozott ezen a képen és mikor kész lett, a londoni Buckingham-palotában állította ki, ahol az angol királyi család védnöksége alatt állott a kiállítás. A főalakok mindegyike külön modellt ült a mesternek. A kiállít-

tásnak állandóan nagy látogatottsága volt. Most a kongresszus után világszerte utjára indul a képekkel, minden nagyobb városban kiállítást rendez. Megígérte nekem, hogy esetleg Budapestet is utjába fogja ejteni. A *Múlt és Jövő* valóban nagy szolgálatot tenne a zsidó művészetnek és a magyar zsidóságnak, ha sikerülne a mestert rábírní, hogy képeit tényleg elhozza Budapestre.

*

Héber kongresszus is volt Bázelen. A héber nyelv kiváló reprezentánsai szólaltak fel és mint érdekeset meg kell említenem, hogy a városban mindenütt nagy német szövegű plakátok hívták meg a közönséget a kongresszusra, a héber nyelv melletti demonstrációra és a rendezőség a plakát alján mintegy mentegetődzésül megjegyezte, hogy ezt a plakátot azért kellett német nyelven és német szöveggel kiadni, mert Bázelen nincsen héber betűvel felszerelt nyomda . . . Pedig valamikor volt . . .

*

A bázeli zsidó templomban fényes ünnepi istentiszteletet rendeztek a kongresszus tiszteletére. Megjelentek *Ussischkin* és *Szokolow* a vezetőség nevében. A gyönyörű, de kisméretű

Agadati: Zsidó extaxis-tánca. Rubin olajfestménye

templom természetesen szüknek bizonyult a nagy közönség befogadására. Dr. Weil főrabbi a bázeli zsidóság és hitközség nevében ünnepi beszédet mondott, amely valóságos apoteozisa volt a cionizmusnak. Megjelent természetesen a hitközség egész vezetősége, Brodzky-Dreyfuss, a világhírű bankár-dinasztia feje is az istentiszteleten, aki egyébként a kongresszus megnyitó ülésén lelkes beszédben üdvözölte a cionista parlamentet.

*

Ussischkin, a Keren Kajemet jeruzsálemi irodájának igazgatója nagy lelkesedés mellett közölte a kongresszussal, hogy a kanadai zsidóság — összesen 120.000 lélek — rövid néhány nap alatt 1.000.000 dollárt adott a Keren Kajemetre, amikor arról volt szó, hogy 50.000 dunám földet volna módjában vásárolni Palesztinában, de nincs pénze az alapnak. Eleinte azt kérte tőlük, hogy szerezzenek az ottani bankoknál egy ilyen összegű kölcsönt a Keren Kajemet számára. A dolog nem sikerült. Ekkor személyesen lement Kanadába és rábirta az ottani zsidó előkelőségeket, hogy *maguk előlegezték az egy millió dollárt* a később befolyandó adományok terhére. Rögtön át is adtak készpénzben 400.000 dollárt neki, a többit a vételi szerződések perfektuálása után utalja át az egyik előkelő bank, amely váltófedezetet kapott az összegre a kanadai zsidók több vezető egyéniségétől. Az 50.000 dunám földet már le is előlegezték és ezzel a vétellel a Keren Kajemet Lejiszráél egyszerre az eddigi zsidó kézben lévő földbirtokállományt az egésznek egy negyed részével gyarapította, ami óriási eredménynek mondható.

Ime, milyen egyszerű és természetes dolog. Egy millió dollárt ad 120.000 zsidó. Ugyanilyen összeget vett fel kölcsön a nagy pesti i. r. hitközség és kénytelen volt egész vagyonát és jövedelmét lekötöni a hitelezőknek.

*

Biztató és lélekemelő a kép, amely egy ilyen kongresszuson élénk tárul és bármilyen legyen a cionizmusról vallott felfogása az egyénnek, az elől a megállapítás elől nem zárkozhatik el, hogy a zsidóság élete valóban szorosban egybefügg a jeruzsálemi központtal és hogy igaza van Werffel római helytartójának, hogy addig, amíg állni fog a palesztinai központ, legyen az a szentély, az egyetem, vagy más formában megnyilatkozó zsidó szellemi erő, addig a gálut zsidósága is erős és hatalmas lesz. Ha el akarjuk pusztítani a gálut zsidóságát, semmisítsük meg Erec Jiszráélt . . . De Erec Jiszráélt nem lehet elpusztítani, él, fejlődik és virágzik és újból onnan árad szét a tudás, az erő és a szellem.

ZSIDÓ HUMOR

REB ABE HERZL MAGYARÁZATAIBÓL.

Nyári fürdőhelyen összegyűlnek a szét-szórtság minden széléről és sürgősebb teendők híján, meséken, agádaikon szórakoznak a hívek. Itt hallottuk *Klein József* pozsonyi gyárostól alábbi kedves biblia- és midrás-magyarázatokot, amelyeknek szerzője *Reb Abe Herzl*, a pozsonyi „Machziké Hadasz” páratlan humorú rabbi. Az előadó tanúsága szerint, szombatról-szombatra mulat az egész község ezeken a szellemes fejtegetéseken, melyeket *Reb Abe Herzl* mindig találó aktualitással és művészi temperamentummal nyújt a hallgatóinak.

A KÉT ANGYAL ÁLDASA.

„Mikor az ember péntek este elmondja a Vajchulut, — így szól a midrás — két angyal kíséri, reáteszik a kezüket a fejére, mondván: eltűnik a vételked és a hűnöd megbocsáttatik!”

— Miért éppen a Vajchulunál, a kidus kezdeténél? — kérdi *Reb Abe Herzl*. — Miért nem előbb, a Smánál, vagy a Vesomrunál? — És a következőkép magyarázza:

„A zsidó ép indul a templomba. Jön a sürgönyhordó expressztávirattal, hogy az úton lévő két vagon bora befagyott. Az angyal reá akarja tenni a kezét a fejére, de nem bír hozzáférni, mert a fejét nyomja két vagon bor. A másik zsidó a Lecho daudit énekel, közbe eszébe jut, hogy neki egy slepper kukoricája úszik a Dunán és ép ma lement a kukorica ára különként egy koronával. Az angyalok reá akarják tenni a kezüket a fejére, de nem férhetnek hozzá, mert éppen reánehezedik a nagy slepper kukorica és ez a harmincnyolc vagon egészen beborítja. De amikor a zsidó végre odáig jut, hogy „Vajchulu hasomájim . . .” „És befejeztetett az ég, a föld és minden serege . . .” akkor már levetette a fejéről teljesen a hétköznapi minden gondját, akkor már szabad a feje, akkor már hozzáférhetnek az angyalok és reátehetik a kezüket szombati áldásukkal . . .”

„KENYERET ENNI ÉS RUHÁT FELVENNI.”

„. . . És adj nekünk kenyeret evésre és ruhát felöltözésre.” Így szól az ünnepi ima a nyitott frigyszekrény előtt, a kohaniták áldása alatt. És *Reb Abe Herzl* kérdi: „Mire való a fölösleges meghatározás, hogy adjon Isten kenyeret *evésre* és ruhát *felöltözésre*? Hiszen ez a természetes rendeltetésük. És *Reb Abe Herzl* megadja a feleletet:

Látunk szegény embereket, alig kezd tavaszodni, kapják a télikabátjukat, viszik a zálogházba, hogy legyen ennivalójuk, mert hát enni muszáj. Jön a tél, viszik a felöltőt a zálogházba és szereznek belőle kenyeret. És sokan még télen sem szerezhetik vissza meleg ruhájukat, mert megették. Hát, Istenem, arravaló-e a ruha, hogy megegyük? Azért imádkozunk: Adj kenyeret evésre és ruhát a felöltözésre!

MI AZ OKTALAN HARAG?

Mi az a „Szinasz chinam“ (oknélküli harag), amiről annyit olvasunk írásainkban, és imádkozunk ünnepeinken, hogy Isten óvjon tőle?

És Reb Abe Herzl egy eklatáns példát mond el: Egy tönkrement kiskereskedő sok erőlködés, hűvös hajnalozás stb. folytán erős rheumát kapott jobb lábában és így a koldusbothoz még egy mankót is szerzett. Elmegy Trencsén-Teplitzbe, hogy rokonai révén nehezen összekuporgott garasain gyógyulást keressen. De mert takarékoskodni akar, gondolja magában, „minek menjek az orvoshoz? Majd veszek harminc forró fürdőt és rendbe jövök.“ Minthogy azonban a gyógyfürdőket mértéktelenül és ellenőrizetlenül vette, szerzett magának alapos szaggatást a bal lábába is, úgy hogy most már két mankóra volt szüksége. Nagynehezen felvonszolja magát a vonatra és hazautazik. És mert mindkét lábán sem tud megállni, az állomáson kocsit vesz és behajt a kis városkába. Az emberek pedig künn állanak a boltajtók előtt és látják és *haragosan* megjegyzik: „Nézzétek csak a pökhendit, mindenkinek megtartotta a pénzét és most fürdőzni volt és fiakeren vonul át a városon!“

Ez „szinasz chinam“, oktalan harag.

„PARNOSZO VECHALKOLO.“

„Keresetet és táplálékot“ kérünk Istentől a nagyünnepek alatt: „Ovinu, malkénu. Irj be bennünket a kereset és táplálék könyvébe.“ Mirevaló az ismétlés? Ha van kereset, van táplálék! És Reb Abe Herzl a háború alatt belekapcsolta a magyarázatot az aktuális helyzetbe: Látjuk, rabojszáj, kapunk rendszeresen kenyérgyegyet, mert be vagyunk írva abba a bizonyos könyvbe, ahol az ellátandókat számon tartják és kereset is van bőven, hogy vehetünk titokban még kenyérgyegyet jó pénzen. De mit ér ez, ha a péknek nincs lisztje és nem tud sütni kenyeret? Ezért nem fölösleges, hogy nemesak keresetet kérünk Istentől, hanem mindenesetre táplálékot is.

ILYENEK AZ ÖRÖMÖK . . .

Mit jelent az a bibliai vers: „És látta Isten az ő szenvedésüket, midőn hallá ujjongásukat?“ És Reb Abe Herzl ezt is háborús aktualitással magyarázta:

Halljuk, mikor egyik hívő köszönti a másikat: „Maguknak mazl-tov jár! A fiuk láblövést kapott. Hála Istennek.“ Vagy örömhír fut végig a városon: „Egy vagón krumpli érkezett és egy vagón tök! Mindenki kap egy kilót! Hála Istennek!“ Ilyen állapotokra mondja az Írás: Isten látta a szenvedésüket abból, hogy hallotta, milyen dolgokon ujjonganak!

JUGOSZLÁVIAI HIREK.

Az SIIS. királyság kies tájakban gazdag legaugusztus 5—15-ig mindennap este egy csodálatos jelenség állította meg útjukban. Magasra lobogó táborlúz mellől, magasan lengő kék-fehér zászló alól héber ének dallamát vitte a szellő a csodálatosan zöldeskék lóvíz fölé. Ha a kíváncsi kiránduló megállt és várta az ének végét, közelebb jött és hallgatta a baráti beszélgetést, amelynek foszlányaiból egyes szavak és nevek ütődtek füléhez: Palesztina, chaluc, Keren-Kajemeth, Bialik, Achad-Haam, azután megint vidám ének, majd csak a kétóránként változó örök lámpavilága és az ő baráti beszélgetésük maradt. Az egész tábor alszik nyugodtan, hiszen „lo janum velo jisan somer jisrael!“

Az SIIS. királyság zsidó ifjúsági egyesületeinek szövetsége (Savez Zidovskih omladinskih udruzenja Kralji SIIS., rövidítve S. Z. O. U.) tartotta táborozását. A szövetség 8 évvel ezelőtt alakult 1918—19-ben, mikor az egész világ zsidósága öntudatra ébredve szervezkedett, a jugoszláviai zsidó ifjúság is megteremtette szövetségét, mely azóta a jugoszláviai zsidóság életében, kulturális és a zsidó közélet minden megnyilvánulásában való munkája által, számottevő tényező lett. Természetes, az ifjúsági mozgalom cionista, programja a héber munkás Erec-Jisrael.

*

Fölvetheti valaki a kérdést, van-e a mozgalomnak sikere. Nem kell más bizonyítékokat nyujtanom, mint rámutatni Erec Jisrael térképén egy koloniára; *Dzsidda, a jugoszláv kolonia*. Igaz, a pénzt az öregek adták hozzá, de az emberanyagot, a *chalucokat*, az ifjúság. Ez a siker tárgyi bizonyíték azok részére, akik csak a kézzel fogható, szemmel látható eredményeket ismerik el. Nem ez az egyedüli eredmény. A héber nyelv fejlődése, a zsidó kultúra terjedése, *egy egységes zsidó ifjúsági életnek* létezése mind a mozgalom nagyszerű sikereit jelentik. Nyolc év küzdelmének eredményét nem lehet egyszerre felsorolni. Kétségtelen, a jugoszláviai zsidóság teljes egészében fejlődik. A fejlődés érdemének oroszánrésze pedig az ifjúságé!

*

Ha krónikus hűséggel kellene leírnom a Plitvicán töltött 10 napot, zavarba jönnék. A tartalmuk röviden: kurzusokkal, kirándulásokkal, előadásokkal, komoly tanácskozással, vidám tánc és énekkel kitöltött átélése a zsidóság renaissance-ának. Az ideál azonossága testvérré forrasztotta a vajdasági askenázi ifjút a boszniai szefárddal. A kék-fehér zászló ünnepélyes felhangzó szövetségi himnusz „techezakna j'dechem“ hangjai láthatatlan kapesokkal körülfogták és egyévolvasztották az ottlevőket, akik énekelve átérték: „Am jisrael chaj“. Izraelnek népe él! . . .

*

A zágrebi állomáson, ameddig mindannyian együtt utaztak, újra felhangzott búcsúzóul a héber ének. A vasutas és a közönség itt már nem csodálkozott. Hiszen mindennapi dolog nekik, hogy a jugoszláviai cionista mozgalom központjában, állomáson, teremben és az utcán is halljanak héber éneket. A dolog nekik természetes . . . Búcsúzás, könnyteljes szemek és mindenki megy városába, ki erre, ki arra, hogy törhetetlen hittel és erős akarattal folytassa munkáját közös ideáljuk megvalósításán.

Mose Schweiger, *aps. jur.* a S. Z. U. alelnöke.

BRÓDY SÁNDOR LYON LEÁJA FILMEN

— Bemutatja szeptember 29-én az Omnia filmszínház. —

Ugy látszik, Bródy Sándornak nem volt igaza, mikor azt írta a Lyon Leáról, hogy „úgy nézzék ezt a darabot, mint a háború egy korszakának véresen izzó emlékét“. Az efajta emlékek idővel elfakulnak s csak annyi marad meg belőlük, amennyit meghagy a mind ritkábbá váló, az egykor éles konturokat mindinkább elmosó idézgetés. A háborús emlékeknek ezt a közös sorsát elkerülte a Lyon Lea. Az emlékből eleven valóság lett. Ez a szerelmi szomorújáték, amelynél a háború valóban csak „alkalom, lehetőség és kifogás“, most új életre támadt filmalakban s úgy lehet, magát a darabot is reprizre tüzi valamelyik színház.

Bródy Sándor halhatatlan oeuvrejében a legelőkelőbb helyet foglalja el ez a sokat vitatott, markáns, helyenként csendes, helyenként fürgeteges erővel rohanó, izzó feszültséggel telített dráma. De túl az irodalmi értékelésen, különös jelentőséget nyer a Lyon Lea azáltal, hogy magyarságában is nagyon nagy írója forró vallomásban tesz hitet vele zsidósága mellett. A Lyon Lea zsidó dráma, nemcsak miliője

Jelenet Bródy Sándor Lyon Leájából (Omnia)

Bródy Sándor Lyon Lea filmjéből.
(Lea: Mary Philbin.)

és szereplő személyei miatt, de azzá teszi a túlfűtött líra, amely ott bujkál a dialogusokban, hogy ki-kitörjön minden szereplő ajkán. Mert kétségtelen, hogy az író itt elosztódik: ő a fiatal és zabolátlan orosz nagyherceg, akit lenyűgöz Lea vésszesen lobogó s mégis szűzies szépsége s mélységesen meghat a péntekesti szer-tartás tiszta áhítata; van belőle egy jó adag az esetlen bocherben is, akinek a lelkét a gettó formálta úgy, hogy olyan alázatosan és olyan boldogtalanul tudjon csak szerelmes lenni Lyon rabbi szépséges leányába. De a zsidóságban nevelkedett író hite lobog fel a rabbi fanatikus hitében is, aki a lelkéből lelkedzett Leát megöli, mert elárulta apját, vérét és hitét.

Egy a maga gyökereire döbbenetes erővel ráérező író vallomása a zsidóságról a Lyon Lea, amely drámának is kiváló, mert a háború vihar-szele által összesodrott három ember sorsába belesűríti mindazt a borzalmat, szenvedést, martiriumot, örömet, amelyeknek monumentális összessége a háború. Különösen áll ez a filmre, amelyen kiszélesedik a hömpölygő cselekmény medre és véresen, füstösen lángoló háttérre tornyosodik a háború, hogy ijesztő fényvel világítson rá a rugókra, az okokra és okozatokra, amelyeket könyörtelen következetességgel kapcsolt itt egybe a végzet.

Háborús film a Lyon Lea, még pedig amerikai háborús film, de mennyivel művészebb, mint azok a filmek, amelyek véres ütközetek lehetőleg tökéletes reprodukálásával igyekeztek érzé-

A rabbi imája
Bródy Sándor Lyon Lea filmjének egyik jelenetéből.
(Omnia.)

keltetni a háborút. Itt messzről dübörög a háború s borzalmai az ijedten rebbenő szemekben tükröződnek inkább vagy az olyan kis, de annál jellemzőbb epizódokban, mint például az, amikor a kis galíciai falu korcsmárosa hol Ferenc József, hol pedig a cár képét teszi ki a korcsma falára, aszerint, hogy osztrák-magyar vagy pedig orosz csapatok tartják megszállva a falut.

A film természetesen eltér a darab tartalmától, de inkább csak abban, hogy az amerikai rendező „happy end”-del boldog harmóniába olvastja a végét. A szerelmesek itt egymáséi lesznek, nem mint a színdarabban, amely tragikusan végződik, egyebekben azonban hűen ragaszkodik a rendező az eredeti cselekményhez. Ami különösen megkapó a filmen s amiben az amerikaiak utólérhetetlenül nagyok, az a típusok megválogatása. A csukaszürkeruhás magyar baka olyan hű és eleven mása a mi bakáinknak, hogy még a legélesebb szemű etnografus sem tudná felfedezni benne a magyar földön sohasem járt amerikai vagy angol mozi-színészt. A zsidók pedig, ezek a kaftános, szakállas zsidók szemükben a tiszta szelídséggel váltakozó rémülettel s arcukon az ősi elnyomottság fájdalmas borulataival, szinte víziószerűen idézik emlékezetünkbe a galíciai falvakat a maguk sajátos, zárkózott életet élő zsidóival.

A film főszerepeit a legkitünőbb színészek játsszák. Elsőben emlékezzünk meg minden mozi-színészek legnagyobbikáról, *Ivan Mosjou-*

kinról, aki a fiatal Konstantin herceg alakját formálja meg minden finom nüanszra kiterjedő tökéletességgel. Mosjoukinnak ez az első amerikai szereplése s már ez az első film is művészi rendezésével, igazi filmszerűségével elárulja, hogy az amerikai film fejlődése szempontjából milyen óriási jelentősége van annak, hogy Amerikának sikerült elhódítani ezt a kivételes képességű művészt. Lyon Lea szerepében *Märy Philbin* produkál tökéleteset. Érdekes, hogy ez a csodálatosan szép színésznő nem zsidó. De amiként Rembrandtnál sem festette mesteriben senki a zsidó élet képeit, úgy a zsidó leány majesztozus tisztasága, lenyűgöző szüziessége és forró tüzes szerelme sem találhatott volna hívebb ábrázolóra, mint *Märy Philbin*. Lyon rabbi mély karakterizálóképességet és jellemző-erőt megkívánó szerepében egy eddig kevésbé ismert francia színész, *Nigel Debrulier* emelkedik egyszerre a legnagyobbak közé.

Mindent egybevetve: a Lyon Lea az amerikai Universal-gyár alkotása, monumentális, izigvériig művészi film. Két érdekessége a filmnek, hogy Amerikát és Európát megelőzve, először Budapesten kerül bemutatóra, magyar feliratait pedig az író fia, *Bródy István dr.* készítette ki-tünően s fiui kegyelettel ragaszkodva a színdarab dialógusainak színes, erőteljes duzzadó stílusához.

Vér Andor.

Jelenet Bródy Sándor Lyon Lea filmjéből.
A herceg felfedezi a rabbi elrejtett leányát a frigyszekrényben.

PATAI JÓZSEF: MESÉK A CHÁSZIDVILÁGBÓL. A RIMANOVI SÁTOR

rimanovi cádiknak sohasem tetszett, hogy Berdicsevben olyan nagy fényüzéssel ülik meg a Sátorak ünnepét. Hogy olyan sátorban ülnek, amely bizony palotának is beillenék. És hogy úgy járnak a hádárfa gyümölcs-szel, pálmalombbal és mirtuszággal, mintha kivívott diadal jelvényei volnának.

— Hol a diadal? — szokta kérdezni — hol a diadal? Hiszen az ítéleteket csak a Hozsannák napján pecsételik meg és ki mer elébe vágni Isten ítéletének?

A „Rimanovi“ különben is egészen másképp vélekedett a Sátorak ünnepéről, mint a „Berdicsevi“. A „Berdicsevi“ általában könnyen vette a nagy ünnepeket. Sohasem láttak ilyenkor könnycseppet a szemében. Ujjongva járt-kelt fehér ünneplőjében, mint aki egészen biztos a dolgában. — Istennek meg kell bocsátania — mondotta és ő mindig tudta, hogy mit beszél. — Hát miért mondja az írás, hogy „boldog a nép, amely ért a harsnázáshoz?“ A sófár harsogása kényszeríti Istent, hogy leszálljon az igazságosság trónusáról és az irgalom trónusára üljön. És tudjátok, mi történik az irgalom trónusán? Először is, amikor a mérlegre kerülnek az ember jócselekedetei és bűnei, a jótettek serpenyőjére teszi Isten azokat a jócselekedeteket is, amelyeket az ember gondolatban meg akart tenni, de valóban nem tett. És ki nem akart több jót tenni, mint amennyi rosszat valóban tett? S ha akad valaki, akinél mégis túlnyomó a bűn, mit tesz a Végtelen Irgalom? — áldott legyen a neve. — Elküldi az égi vádlókat, hogy új bűnadatok beszerzéséhez lássanak és míg a vádló sátánfiak távol vannak, Isten leveszi a serpenyőről a súlyosabb bűnöket és trónusa alá rejti. Midőn aztán a démonok visszatérnek az újabb terhelő adatokkal, hiába keresik a régi bűnöket, amint írva vagyon: „És léssen azon a napon, kerestetik a bűn és meg nem találják.“

A „Rimanovi“ azonban halkán megjegyezte:

— Hiszen írva van: „Ne lopj“? . . .

A berdicsevi szent cadik valóban diadal-ünnepnek tartotta a Sátorak ünnepét és igyekezett minél nagyobb fényt és pompát kifejteni. Meg kell tölteni a lelkünket örömmel, — mondotta — hogy minél több ujjongással felkészülve menjünk a Tóra ünnepe elé és erre még kevés is a hét nap. Míg a „Rimanovi“ szerint erre a hét napra vár a „munka“ legnehezebb része. Mert a Hozsannák napjáig még mindig függőben van az ítélet, tehát éppen ezen a hét napon mulik minden.

Egyszerű ponyvasátrat állított össze. A

szürke ponyvafalakat bevonta belül fehér terítőkkel, a sűrű cserfalombfedélre pedig ráaggatott néhány fürt szőlőt és egy kis üveg olajat az Olajfák hegyéről. Ez volt a sátor minden dísz. Nem szabad megszegényíteni a szegényeket, mondotta. Ez a hét nap az egyenlőség ünnepe, Izrael fiainak meg kell mutatniok, hogy nem ismernek különbséget egymás között. Nincs különbség gazdag és szegény között, palota és kunyhó lakója között. Mert mindnyájan ingó sátorak lakói vagyunk . . .

Abban az esztendőben volt, amidőn a rimanovi cadik több mint két órával nyújtotta meg az Engesztelés böjtnapját. Súlyos vádakatt kellett fent megsemmisíteni. Szinte legyőzhetetlen akadályokkal kellett megküzdeni. Amikor a cadik kijött a templomból, egyenesen hozzáfogott még étlen-szomjan a sátor felállításához. Máskor csak az egyik rudat szokta ilyenkor este a földre cölöpölni. Most nem pihent meg, amíg fel nem állította az egész sátrat. És már éjfél volt, amikor a vacsorához ült.

Hogy ennek nagy-nagy jelentősége van, azt mindenki tudhatta, akinek látó szeme és halló füle volt. Akik pedig kint voltak az udvaron és nézték, amint a cadik a holdvilágnál veri a cölöpöket és közben szomorú, síró hangon mormolja a zsoltárt:

*„Elrejt engem sátorába
Szenvedések napján“;*

akik látták, amint az ősz cadik a létrán áll, sűrű szakálla begobozódik a fedél galyaiba, szemeiből pedig könnycseppek hullanak a száraz cserfalevelekre, — akik láttak és hallottak, előre sejtették, hogy nagy esemény van készülöben.

Szukkosz este, mikor a hívek kijöttek a templomból, künn az utcán nagy vihar dúlt. Az orkán felkavarta a port és a hervadt leveleket s a templomból jövőknek az arcába csapta. Csak kabátjaikat a szemeik elé tartva folytathatták útjukat. A hívek már tanácskozni kezdtek, vajjon ilyen pokoli viharban kell-e egyáltalában használni a sátrat. Némelyek pedig azon aggódtak, hogy a szél rádöntheti a sátrat az ünnepi gyertyákra és még meggyulladhat minden.

A cadik azonban szótlanul ment hazafelé és egyenesen a Sátor felé tartott.

A szél belekapaszkodott a könnyű sátorba s ide-oda rángatta. A ponyvafalak erősen kifelé domborodtak, majd meg mélyen behorpadtak, odalapulva a csendes ülő ünneplők hátához. A fedél cserfalombja zúgott, ide-oda tántorgott és himbálta a reáaggatott szőlőfürtöket, amelyekről a szőlőszemek egymás után az asztalra hullottak. A sátorban ülő alakok árnyékai a gyertyák lángjainak emelkedésével és esésével

imbolygó, misztikus figurákká rajzolódtak a hullámzó ponyvafalak fehér terítőin.

A hívek néma aggodalommal néztek egymásra. Fönt az asztalfőnél ült a cádik a Zóhar rejtelmeibe merülve.

Hirtelen felállt és hangosan felolvasta a kabalisztikus meghívást:

— Égi vendégek, jertek, óh jertek a lakomámhoz.

A hívek halkán utána mondták:

— Égi vendégek jertek, óh jertek a lakománkhoz.

Kint erősen sivitott a szél, a sátor falai megrendültek. A cádik folytatta:

— Jöjjön be Ábrahám atyánk és utána Izsák, Jákób, Mózes, Áron, Sámuel, József és Dávid...

Ebben a pillanatban a sátorban hirtelen sötétség támadt. A vihar leszakított egy darabot a cserfalombfedélből és az orkán eloltotta a gyertyákat...

Hideg borzongás futott át a hívek testén. Mindenki úgy vélte, hogy látja, amint az ajtón belépnek hófehér ruhában az égi vendégek és elhelyezkednek fönt a cádik széke körül...

Néhány pillanatig halálos csönd uralkodott a sátorban. Aztán megszólalt a cádik a sötétben és hangjának különös misztikus csengést adott a titokzatos éjhomály.

— „Az örökkévaló Isten megjelen a viharban, Témán szeleinek szárnyain.” Kik szilárd kőházakban rendezik be díszes sátraikat, nem érzik most a viharok Urának közellétét. A Sátorak ünnepe még nagyobb, mint az Engesztelés napja. Ezen az ünnepen Izrael fiai egy szívvel, egy lélekkel mennek a Sechina sátrába...

A szél újra hatalmasan megrázta a sötét sátor falait. A cádik elhallgatott egy pillanatra; aztán halkán folytatta:

— A Sátorak ünnepén eljönnek az égi vendégek. Boldog a szem, amely látja hófehér színüket...

A hívek körülnéztek a sötétben. A fedél cserfalombja zúgott, mintha a vihar titkait sutogná el a Sátor ünneplőinek.

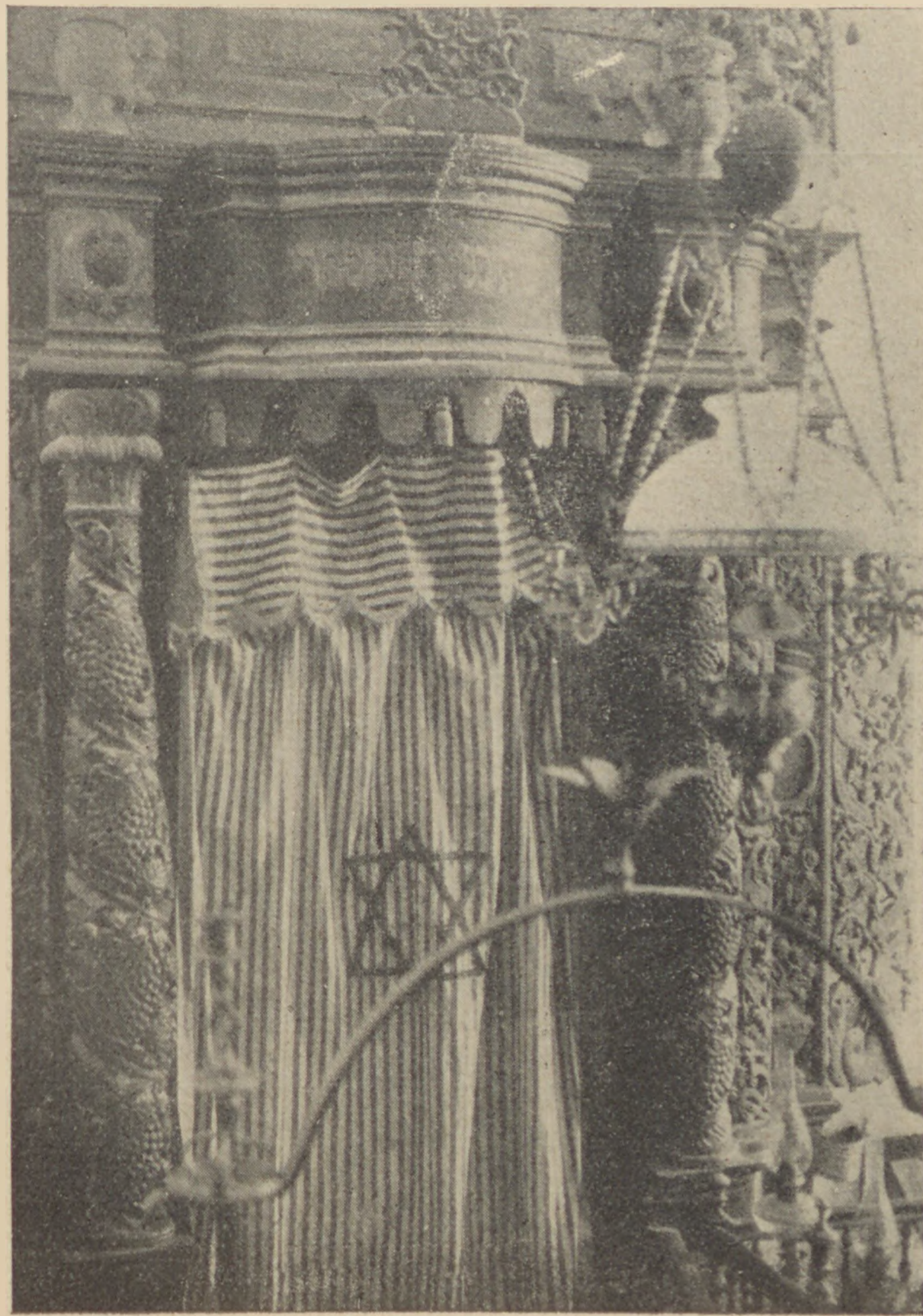
A cádik folytatta:

— És boldog a fül, amely hallja lágyan zengő beszédüket.

A hívek némán, mozdulatlanul ültek a sötétben. Mintha figyelni akartak volna, hogy mit mondanak az égi vendégek a cádiknak az Ujév ítéleteiről...

De ekkor hirtelen világosság áradt a sátorba. Égő ünnepi gyertyákat hoztak a szobából.

A hívek csodálkozva és átszellemülten néztek egymásra. Az égi látomás eltűnt. Voltak, akik látták a világosság első megvillanásának pillanatában egy fehér aggastyán távozását... Ábrahám, Izsák vagy Jákób volt-e, vagy talán Dávid király fejedelmi palástban?...

A „Ri hakodos” Izsák Lurja kabbalista templomának frigyszekrénye Cefátban.
Meyer Miksa felvétele.

A cádik diadalmasan zendített reá a zsol-tárénekre:

„Elrejt engem sátorába
Szenvedések napján.”

És másnap reggel a „rimanoviak” is úgy viték a templomba az eszrogot, a pálmalombot és a mirtuságat, mintha kivívott diadal jelvényei volnának...

És ezen az ünnepen senki sem kérdezte a Rimanovba hazatérő berdicseviectől, hogy hol a diadal?...

A CSAKI-UTCAI TEMPLOM FELAVATÁSA fényes ünnepi keretek közt folyt le. Baumhorn Lipót mester büszkén adhatta át az új templom kulcsát, mert valóban újat, harmonikus szépet alkotott a régi romokból. Dr. Blum Ödön miniszteri tanácsos lendületes elnöki megnyitója, Stern Sándor érdekes történeti visszapillantásai, dr. Léderer Sándor, Ripka Ferenc, Prodan és Purébl világi beszédei után dr. Hevesi Simon vezető főrabbi mélyen megindító adhortációval avatta az új templomot és meggyújtotta az örökméceszt. Aztán következett az első péntekesi istentisztelet s dr. Wolf József rabbi a frigyszekrény előtt elmondott gyönyörű imával vezette be az új templom áhítatát. A felavatott templom és történetének ismertetésére még visszatérünk.

Aufruf.

In die Reihe der während der Konjunkturperiode ins Masslose steigenden Palästina-bücher trat vor Jahresfrist das Monumentalwerk des bestbekanntesten Budapester Redakteurs und Schriftstellers,

Dr. Josef Patai:
*„Das auferstehende
Palästina“.*

Wiewohl es in ungarischer Sprache am Büchermarkt erschien, erweckte es weit über die Grenzen des Landes hinaus einen tiefen, anhaltenden Wiederhall, wie er sich vor allem in einem ganz aussergewöhnlichen Lesererfolge äusserte. Aber auch literarisch machte „Das auferstehende Palästina“ dauernd von sich reden. Ausländische Zeitungen und Zeitschriften beeilten sich einzelne Kapitel und Absätze aus dem Buche in deutscher, italienischer, englischer, dänischer und hebräischer Übersetzung zu veröffentlichen und die zuständige Kritik würdigte die Publikation ganz einstimmig als *das vorzüglichste Palästina-buch*. Besonders die palästinensische Presse anerkennt restlos die überragende Bedeutung des Pataischen Werkes: „Vergangenheit, Gegenwart und Zukunftshoffnungen schmelzen da zu einem grossartig angelegten Bilde zusammen, das das jüdische Herz mit Freude, Sehnsucht und Stolz erfüllt“. Das seriöse, deutsche Tagesblatt Ungarns, der *Pester Lloyd* schreibt in seiner Nummer vom 6. November 1926: „Das auferstehende Palästina“ ist keine journalistische Reisebeschreibung, kein heiliger Baedeker, auch keine wissenschaftlich tuende Abhandlung über Palästinas Gegenwart und Zukunft, aber von allem etwas. Es sind die Wirklichkeitserfahrungen eines Kultur-Menschen, der *durch und durch Poet und Jude* ist. Nichts Menschliches und nichts Jüdisches ist ihm fremd. *Das Bild, das er gibt, ist objektiv-wahr, mit den Augen des Forschers gesehen, doch durch Liebe beseelt, durch Schönheit ver-*

klärt. Selbst seine Prosa atmet Poesie, wie es vom Dichter in zwei Zungen nicht anders zu erwarten. Was aber Patai vor sämtlichen Globe-trottern der jüngeren und älteren Zeit voraus hat: er lebt und wirkt mitten drinnen im Judentum, ihm bedeutet jedes kleinste Erlebnis in Palästina Tradition und Teilnahme. Er versteht das Land, sein Volk, seine Sprache. *Er ist der wahre Kenner und Könnner . . .*

Unterfertigter Verlag hat sich — zahlreichen Anfragen und Ansuchen Folge leistend, — entschlossen, *Patais: „Das auferstehende Palästina“* nunmehr auch *in deutscher Sprache der ganzen Kulturwelt zugänglich zu machen* und erlässt in diesem Sinne untenstehende Pränumerations-einladung. Die Übersetzung stammt aus der Feder des als Übersetzer mehrfach bewährten Professors am Budapester jüdischen Gymnasium: *Dr. Alfred Fürst*, der den Schönheiten des Stils und der Sprache in kongenialer Weise gerecht wird. Auch die *cca 200 Illustrationen* der ungarischen Ausgabe erscheinen hier in verbesserter Form und vergrösserter Anzahl. *Die Bilder-Beilagen umfassen alle Sehenswürdigkeiten Palästinas in trefflichen Aufnahmen, Gemälden und Zeichnungen der bedeutendsten jüdischen Künstler.*

So wollen wir denn hoffen, dass „Das auferstehende Palästina“ — trotz seiner völlig unpolitischen Tendenz — nicht bloss dem Werke des Aufbaues neue Freunde und Gönner zuführen wird, sondern auch im Heiligen Lande selbst, wo derzeit eine vorübergehende Depression zu lasten scheint, als „das Heldenepos der jüdischen Landnahme“ aufrichtend, aufmunternd wirken wird.

Berlin, Elul 5687.

Jüdischer Kunstverlag.

Pränumerationen sind an den ungarischen Zweigverlag *Mult és Jövő* (Budapest, Révaygasse 14) zu richten. Subscriptionsbogen erhältlich. Das Werk erscheint in grosser Quartform, 300 Seiten stark. Preis: *Kartoniert 2 Dollar, Halbfranzband 3 Dollar, Leinenband 4 Dollar, Lederband 6 Dollar.*

TOLLHEGYRŐL

MÁR A TÖRÖKÖKET IS VERIK A ZSIDÓK.

Legalább így olvastuk a hivatalos török nyilatkozatban. Az egész zsidó világsajtó tele volt az utóbbi időben a törökországi új kurzussal, amely ismert recept szerint, szintén zsidóüldözésben éli ki hazafiságát. Hiába jelentették ki a török zsidók ünnepélyesen, hogy lemondanak a békeszerződésben nekik biztosított kisebbségi jogokról és csak mint izr. vallású törökök óhajtanak ezentul boldogulni. Az ifjú török nacionalisták antiszemita izgatásokba kezdtek sajtójukban és az utcán. És amikor egy meggyilkolt zsidó asszony temetésén megjelentek a konstantinápolyi zsidók, az uszított tömeg reájuk támadt kövekkel, késekkel, a rendőrség pedig tétlenül nézte a véres jeleneteket. Most azonban azt olvassuk a hivatalos „cáfolat”-ban, hogy „ép ellenkezőleg”. Összesen annyi történt, hogy egy örült török megsimogatott egy zsidó asszonyt, aki aztán véletlenül meghalt. A temetésén összegyűlt zsidók pedig minden ok nélkül iszonyú vérengzést vittek véghez a törökök között, akiket csak a rendőrség közbelépése mentett meg még végtetsebb katasztrófától. Sajnos, ismerjük a stílust!

„ZSIDÓ ANTISZEMITIZMUS.” Az amerikai „Nation” panaszos levelet közöl egy zsidó nőtől, aki elmondja, hogy a newyorki közvetítő-irodák egymásután azzal utasították el állástkereső kérelmét, hogy zsidó és nemzsidó megbízóik egyaránt csak keresztény hivatalnokot keresnek. „Odáig jutottunk tehát, — írja — ahová a négerék, azzal a különbséggel, hogy a négeréket csak a fehérek bojkottálják, de olyan önérzetnélküli néger alig akad, aki maga bojkottálná fekete fajtestvéreit! . . .” Az cfajta panasz sajnos, nálunk sem egészen ismeretlen. Maholnap a „zsidó bankok” is kiírják tábláikra, ami a gyakorlatban félig-meddig már meg is valósult, hogy „üresedésben lévő állásokra csak keresztlevelekkel bírók pályázhatnak!”

MÉGSEM OLYAN GAZDAGOK A ZSIDÓK.

Ezt a szentenciát vonja le a hamburgi *Familienblatt* abból a tényből, hogy a nemrég kiadott albumban, amely a világ 20 leggazdagabb emberét mutatja

be, csak egy zsidó van, a belga bankár, Alfréd Löwentstein és ez is utolsó helyen áll az ő szerény 420 millió arany frankjával. Eszerint nem a zsidóké a gazdagsági rekord és világhatalom. Sőt, a zsidók szigorúan betartják itt is a „numerus clausus” szomorú öt százalékat. A hirhedt Rotschild pedig szegény schnorrer-király a világ leggazdagabb keresztényeihez képest.

LUDENDORF

cikksorozatot ír a „Newyork American”-ban arról, hogy miért vesztette el Németország a háborút. Persze: a zsidók miatt, akik a zsidó származású Bethmann-Hollweg kancellárt bízták meg azzal, hogy világralmuk érdekében Németország megsemmisítését titokban megszervezze. A „Vossische Zeitung” ehhez maliciózusan hozzáfűzi: „Biztosíthatjuk ocean-túli barátainkat, hogy olyan hülyék, amilyeneknek bennünket németeket a fajvédő történetírás lefest, olyan hülyék mégsem vagyunk, hogy a zsidók csak úgy teddide, teddoda, észrevétlenül megszervezhették volna a megsemmisítésünket . . .”

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

SZÉKELY FERENC A RABBIKÉPZŐ ÉLÉN. A Mezey Ferenc halálával megüresedett vezérő-bizottsági elnöki tisztséget Székely Ferenc udvari tanácsos vállalta el, aki minden szabad idejét és energiáját ma is áldozatkészen a zsidó ügy szolgálatába állítja. Az első ülésen, mely az új elnök egyénisége mellett való meleg tüntetés volt, Székely Ferenc lendületes szavakban vázolta a nagy feladatokat, melyek még teljesítésre várnak. Székely Ferencel olyan férfi került a Rabbiképző élére, aki szeretettel szívén fogja viselni a nagyhivatású intézmény minden gondját. A gyűlésen megállapították a szeminárium ötvenéves jubileumának ünnepi rendjét is, melyre legközelebb visszatérünk.

FLEISSIG SÁNDOR A KEREN HAJESZOD ELNÖKE. Mint rendkívül örvendetes jelenséget kell leszögeznünk a tényt, hogy Fleissig Sándor kormányfőtanácsos, az Angol-Magyar Bank vezérigazgatója, a Tőzsde alelnöke, stb., közgazdasági tevékenységének sokoldalúsága mellett is élére állott a Pro Palesztina Szövetség Keren Hajeszod bizottságának. És nemcsak névleg, hanem tetteleg is energiával és áldozatkészséggel előmozdítja a szentföldi építőmunka magyarországi sikerét. Gyűléseken, körleveleken és saját személyes példával buzdít és hat méltóan számottevő eredménnyel, dr. Künstler Mór delegátus buzgó közreműködésével. A „Pro Palesztina” ezzel nagyszerűen látta el összes bizottságai vezetését. A Keren Kajemet élén Pfeifer Ignác, a nagyhirű tudós műegyetemi professzor áll, az egyetemi bizottság élén Alexander Bernát és Donáth Gyula egyetemi tanárok, a kultúrbizottság elnöke Patai József, a könyvtárbizottságé Heller Bernát szemináriumi professzor, a muzeumi bizottságé dr. Friedmann Ignác, a hölgybizottságé dr. Bacher Vilmosné. Az egész „Pro Palesztina” szövetség élén pedig három nagynevű elnöke: Kohner Adolf báró, Székely Ferenc és Baracs Károly udvari tanácsosok.

BEN-JEIHUDA-EMLÉK AZ OLAJFAK HEGYÉN. A modern héber nyelv nagy mesterének az amerikai zsidók az Olajfák hegyén monumentális emlékművet emelnek, amelyet még ez év végén fognak felavatni.

Sok visszaélés van szőrmék és prémek eladása körül.

Nagyon ajánlatos, hogy csak képesített szücsnél vásároljunk.

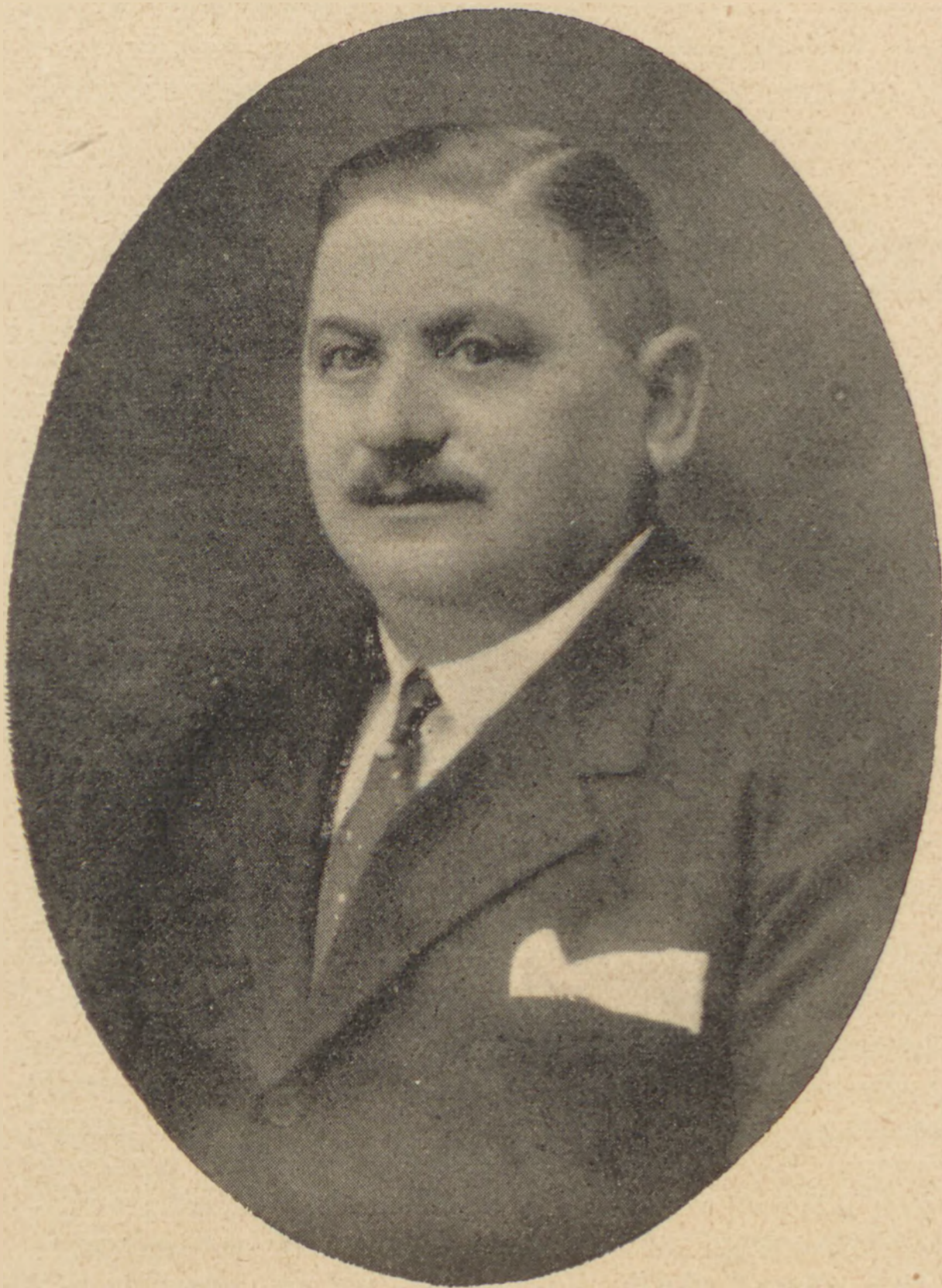
Gyönyörű és prima **szőrmebundák** készen és mérték szerint kedvező fizetési feltételek mellett vásárolhatók

Palugyai szücsnél Nagymező u. 20

→ **Gyermekbundák** nagy választékban! ←

EISNMANN GYULA AZ ÚJ ELŐLJÁRÓ. Azok közé a kevesek közé tartozik, akik emelkedő pályájukon csak barátokat, tisztelőket szereznek, mert jóssággal, humánus gondolkodásukkal, a közért való áldozatkészségükkel teljesen el tudnak háritani minden irigységet és rosszindulatot. Azért mindenütt közmegelekedést és örömet keltett, hogy *Eisnmann* Gyulát a pesti Hitközség egyhangú lelkesedéssel a Dohány-utcai templom új előljárójának választotta meg. *Eisnmann* Gyulát nemcsak mint textilgyárost ismerik országszerte és az ország határain túl is, hanem a közéletben is immár két évtizede forog a neve azok között, akik a főváros humanitárius intézményeit odaadó buzgalommal irányítják.

Az ipari és kereskedelmi kultúra terén több év-

Eisnmann Gyula

tizedes működéssel emelkedett fokról fokra a legelőkelőbb gyárosaink és nagykereskedőink közé. Ugyanekkor párhuzamosan emelkedett közéleti tevékenysége. Az Erzsébetvárosi Körnek alelnöke és Ehrlich Gusztáv mellett legkedveltebb vezérférfiainak egyike. A Pesti Izraelita Hitközségben és Chevra Kadisában mint választmányi tag évtizedek óta fejt ki jótékony működést. Ott látni őt, mint minden zsidó ügynek lelkes támogatóját. Jótékony működésében felülemelkedik kerület-politikai korlátokon és szeretettel adja bőséges tanujelét zsidó szívének mindenütt, ahol arra alkalom kínálkozik.

Eisnmann Gyulát nagy szeretettel vették körül közéleti emelkedésének újabb kitüntetések alkalmából. Testületek és egyesek járultak eléje, hogy szeretetüket

Zongorák legolcsóbban

Magyarország legnagyobb
zongoratermeiben

„LYRA”

R.-T -nál
Erzsébet-körút 19. :: Részletre is!

és ragaszkodásukat tanúsítsák iránta. Az első ünnepi Istentisztelet alatt a Dohány-utcai főtemplomban előljáró társai üdvözölték melegen *Eisnmann* Gyulát, aki ereje és munkakedve javával szolgálja a zsidóság ügyét.

A SÁTOROS-ÜNNEP ÉS A KERESZTÉNY JÓTEVŐ ASSZONY. Hullban, Angliában meghalt Mrs. Mary Kennard, unitárius asszony, aki a zsidó hitközségnek 500 fontot hagyott végrendeletében. Életében is állandóan támogatta a Talmud-Tórákat, minden év Sátorosünnepén pedig saját költségein őriztette a zsidók sátrait, nehogy a pajkos gyerekek lerombolják, vagy felgyujtsák. A város egész zsidó lakossága kísérelte utolsó útjára az érdekes asszonyt.

A MULT ÉS JÖVŐ ELSŐ KULTURESTJE nov. 20-ikán este félhatkor lesz a Zeneakadémia nagytermében. A nagyszabású program előkészítése már befejezés előtt áll. A kultürest méltó lesz a *Mult és Jövő* estjeinek nagy híréhez. A részletekre legközelebb visszatérünk.

KESZLER JÓZSEF.

A magyar zsidóságnak egy jelentős értéke hullott a sírba. „Nyolcvanegy esztendő gazdag élet után elhozta a jó Istennek azt a csodálatos agyvelőt, amit kapott, azt a csodálatos instrumentumot és azt mondja: „Mennyei Atyám, hazahoztam azt az instrumentumot, amit használtam, hála Neked és köszönet érte“. Ezekkel a szavakkal búcsúztatta dr. *Hevesi* Simon vezető főrabbi az író és esztétikust, aki hat évtizeden át oktató jóságosan egész generációkat. „A mosolygó tanítók közé tartozott.“ — „Író volt, tehát övé volt a képzelet világa — mondotta koporsója fölött szerkesztő-társa, *Kóbor* Tamás — tudós volt, övé a realitás minden esodája és szenzációja. Szerette a szépet, jó ember volt, tehát mindent megtalált.“ Temetése nagy részvét mellett ment végbe. *Márkus* Miksa, *Sebestyén* Károly és *Gál* Gyula búcsúztatták az irodalom és művészet nagy halottját. „A kritikust, az író, a tudóst méltó helyére fogja állítani az irodalomtörténet — mondotta *Sebestyén* Károly. — A jó embert, a bölcses, az ifjuság barátját elsíratják barátai. Legyen áldott *Keszler* József emléke.“

KERTÉSZNÖVENDEKEK FELVÉTELE. A „Mikéle“ kertészképzőtelepén hét hely üresedett meg, melyek e hó folyamán betöltetnek. E helyekre négy középiskolát végzett ép és egészséges szegény és árva fiúk folyamodhatnak. Ezenkívül néhány hely az ellátási költségeket megtérítő négy középiskolát végzett vagy érettségizett ifjak részére van fentartva. Az előbbieknél tanideje három év, az érettségizetteké két év, mely után állami bizottság előtt képesítő vizsgálatot tesznek. A kérvényeket az egyesület központi irodájában (VII., Damjanich-utca 48) kell benyújtani, naponta délután 5—7 között.

FENYŐ RÓZSI,
a kiváló tehetségű
szavalóművésznő,
ki a Mult és Jövő
legutóbbi „Fiatal
tehetségek bemu-
latása” c. művész-
estjén készséggel
állt a művész-
pályára most in-
dulók mellé, hogy
megkönnyítse ki-
forrott művészeté-
vel első útjukat.
Patai József „Je-
ruszalem” c. köl-
teményét szavalta
Akornak Lajos orgo-
nakisérével, igen
nagy hatással. E

kivételes intelligenciájú nagy művésznő, kinek művé-
szete egész különleges exclusiv levegőt kölcsönöz a
színpadnak, Braun Salamonnak, a nagyhírű putnoki
rabbinak unokája.

A „ZSIDÓ SZEMLE” szeptember 12-én fényesen
sikerült nagygyűlést rendezett a Lloyd-társulat dísz-
termében. Dr. Fried elnöki megnyitóját után Kahan
Niszson dr. nagyvonalú áttekintést nyújtott a cioniz-
mus fejlődéséről a külföldön és Magyarországon. Vá-
zolta az eszmei harc jelentőségét és immár az egész
világon elismert eredményeit. Herzl idejében még
óriási feltűnést keltett, ha egy-egy fejedelem fogadta,
ma alig múlik el hét, hogy ne fogadná a cionista
szervezet egy-egy vezérét államfők, vagy kormány-
elnökök, akik úgy tárgyalnak velük, mint teljesen
egyenrangú felekkel. Magyarországon is a zsidóság leg-
előkelőbb rétegei foglalkoznak szeretettel a Palesz-
tina-építés eszméjével, amit pár évtizeddel ezelőtt
még rögeszmének tartottak itt nálunk. Dr. Kahan fej-
tegetéseit sűrűn szakította félbe a tapsvihár; Schön-
feld József dr. a XV. baseli kongresszusról számolt
be a hallgatóság feszült érdeklődése mellett. Tordai
Judit Giskalai-verseket szavalt nagy hatással. A nagy-
gyűlés dr. Ostern Lipót lendületes zárószavai után a
Hatikva éneklésével oszlott szét.

„FEMINA”
MARTON NŐVÉREK
MODELL-SZALONJA

Budapest, IV., Türr István ucca 9, I. em.

Izraelita főünnepekre
MACHSOROK

4 kötet félvászonkötés a két főünnepre	9.— P
9 » » » az egész évi »	18.— P
4 » egész » a két főünnepre	11.— P
9 » » » az egész évi »	24.— P
4 » börszerű » a két főünnepre	22 50 P
9 » » » az egész évi »	48.— P

Dr. Hevesi-féle remek imakönyvek

Dr Kiss Arnold „Mirjam”

Selyem- és gyapju Taliszok

és az összes szertartási cikkeket utánvétellel szállítja

SCHWARCZ SOMA Könyvkereskedő

MISKOLC, Telefon 328.

BINDER MATILD
Hárshegyi gyermekotthon

Vadorzó út 4, Holtzspach-megálló.

Elvállal már 2 éves kortól gyermekeket, okleveles
tanárnő, tanítónő és vizsgázott gyermekápolónő által való
tanítatásra, nyilvános jogú iskolákban való levizsgázta-
tásra, nevelésre és üdülésre. Különleges **hízókurák**.
Gyenge, betegségből fölépült vérszegény gyermekek ál-
dása. **Allandó orvosi ellenőrzés!** Főorvos: dr. Lehotay
Károly. — Mérsékelt árak. — Télen-nyáron nyitva.

Telefon: Zugliget 643-18.

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY

KÖFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA-UTCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

TELEFON: J. 359—61.

טלפון

Városi üzlet: VII. kerület, Károly király út 5.

KEZTYŰ

II, Margit-hidő
Zsigmond ucca 14. szám

ERNYŐ

Hamerli J. ú.

ÉBNER KEZTYŰS

Legjobbat — legolcsóbban.

REDIKÜL

Fiók: Lipót-körut 18.

KÉSZIT!

JAVIT!

WERNER

ADOLF UTÓDA
HENRIK

KÁROLY-KÖRUT 19, (ORCZY-HÁZ)

שרת **vendéglője**, elsőrendű konyha, kitünő italok, pon-
tos kiszolgálás, mérsékelt árak, menürendszer. — Vidékiek
találkozóhelye. — Bármely ünnepélyes alkalomra (esküvő,
bankett) **külön termek.** Naponta paprikáshal.

PATAI JÓZSEF PALESZTINA-KÖNYVE NÉMETÜL. Amint mai számunkban közölt felhívásban olvasható, Patai József könyve „A feltámadó Szentföld” nemsokára német nyelven is megjelenik. A könyv, melyről Kosztolányi Dezső azt írta, hogy „bibliai hangulat árad belőle”, bizonyára megtalálja a siker útját a német könyvpiacra is. A német kiadás gyűjtőivei kaphatók a *Mull és Jövő* kiadóhivatalában. Patai könyve meg fog jelenni héberül és angolul is.

ÚJ ZSIDÓ SZENÁTOR. A legutóbb lezajlott szenátorválasztáson Nagyvárád egyik szenátorává *Jacobi*

Emil dr.-t, az ismertnevű kolozsvári ügyvédet választották meg. *Jacobi* Emil dr., aki évek óta nagy és befolyásos közéleti szerepet visz, fiatalon jutott a magas kiüntetéshez. 1882. évben született a kolozsmegyei Köblös községben, ahol szülei földbirtokosok voltak. És az új szenátor szociális érzékére vall, hogy köblösi birtokát kényszerkiszajátítás nélkül a legalacsonyabb áron engedte át az ottani parasztságnak. *Jacobi* Emil dr. az erdélyi zsidóság jogi helyzetének tisztázásában nagy

szolgálatokat tett hittestvéreinek. Mint az U. E. R. szövetség egyik legagilisabb munkatársa kiváló eredményeket szerzett és új méltóságában bő alkalma lesz arra, hogy a zsidó polgárság ügyét szeretettel és odaadással szolgálja.

MEGHÍVÁS ISTENTISZTELETRE. Dr. Láng Aladár, miként már kilenc éven át, úgy az idén is a három főünnepnapunkon az I. Hídegkúti-út 62. szám alatti hűvösvölgyi villájában istentiszteletet rendez és azokra a környéken lakó hittestvéreket *vendégül* szívesen látja. Csak azt kéri, hogy jöttüket s címüket vele telefonon előzetesen közölni sziveskedjenek.

BAUERNÉ KISS ERZSÉBET LEÁNYNEVELŐ OTTHONÁBAN (Budapest, VIII., Népszínház-utca 22) a felvételek megkezdődtek. Eszközölhetők naponta délután 3—5-ig. Telefon: József 305—27. Nyilvános iskolákba (egyetem, Zeneakadémia is), különböző ipari tanfolyamokra járó vidéki (korlátolt számban helybeli) úrileányok részére, hat éves kortól kezdve. Iparművészetre, továbbképző tanfolyamra, korrepetálásra bejárók is fölvetetnek. Zene, nyelvek stb. Prospektus. Kitűnő referenciák.

ELJEGYZÉS. D'vora Mandel és Shlomo Gur-Arye (Löwenwirt) jegyesek. Tel-Aviv, 5687, Menachem Av havában.

Ledermann Pál, *Ledermann* Mórnak, a pesti izr. hitközség előljárójának fia és *Zimmermann* Ilona, Abaujszántó, jegyesek. (Minden külön értesítés helyett.)

Abelesz Miksa Budapest, eljegyezte *Kuffler* Szerén kisasszonyt, *Kuffler* Adolf vendéglős leányát.

ARANYSZÓKE lesz, ha Eisner-féle Eau Radeuse-t használ, 1,60 pengő. Barna vagy fekete hajat nyer az Eisner-féle dió kivonattól, 1,60 pengő. Eisner-drogéria, Andrásy-út 37.

BARUCH AGADATI BUDAPESTRE JÖN. Agadati, a telavivi táncművész, akinek eredeti zsidó táncalakításait mai számunkban Avi Shaul cikke külön méltatja, arról értesítette a *Mull és Jövőt*, hogy európai és amerikai turnéra indul, hogy a világ nagyobb városaiban bemutassa a sajátos stílusú zsidó táncművészet őseredeti motívumait, melyeket ott, Keleten folytatott tanulmányaiból merített. A turné jövedelméből meg akarja vetni egy telavivi „Studio” alapjait, melynek célja a zsidó táncművészet kutatása, fejlesztése és az ősi forrásokon való nemesítése. Agadati turnéját nagy figyelemmel kísérik máris Európaszerte. Első fellépői Svájcban óriási sikert aláltak. Innen Párisba kerül, majd Bécsen át Budapestre. Különös feltűnést keltenek chászidikus és jemeni táncai, melyekben a zsidó mozgás ritmusát expresszionista stílusban juttatja kifejezésre.

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEPEGYESÜLET folyó évi gyermeknyaralattási akciója szeptember 1-én fejeződött be. Ekkor jöttek haza ugyanis az augusztusi gyermekcsoportok és pedig Balatonboglárról 220 leány, Diósjenőről 200 fiú. Az üdülés alatt a gyermekek egészségi állapota a lehető legjobb volt és a négy-négyheti nyaralás eredménye a legjobban a gyermekek súlybeli gyarapodásában mutatkozott. Legtöbbje három-négy kilogrammot hízott, de az öt-hat kilogrammos gyarapodás sem volt ritka. Az egyesület ez évben már 800 gyermeket nyaraltatott. E nagyszerű teljesítményt az egyesület pártfogóinak áldozatkészsége, különösen pedig *Kálmán Henrik* kinestári főtanácsos vezérigazgató nagylelkű adománya és buzgó munkája tette lehetővé, ki egymaga 200 gyermek nyaralattási költségeit vállalta magára. Ezenfelül egy *magát megnevezni nem akaró úrhölgy* 100 gyermek, egy pedig 50 és végül egy pártfogónk 20 gyermek költségeinek fedezését vállalta. Az egyesület igazgatósága hálás köszönettel adózik a nemesszívű emberbarátoknak és mindazoknak, kik az egyesületet nagy munkájában támogatták. Ezzel a nyaralattás munkája befejeződött ugyan, de a kitelepítés költségei még csak részben nyertek fedezetet, miért is az egyesület igazgatósága ezúttal is kéri a mindig áldozatkész közönséget, hogy adományával tegye lehetővé a fedezetlen költségek előteremtését.

A STEINHARDT-FILM SIKERE. Steinhardt Géza új területre vitte át működését: filmszkeccset írt „Link és Flink” címen, melyet a napokban mutattak be a sajtó képviselőinek. A filmszkeccs, amelynek sikere érdekében Steinhardt sok szellemi, anyagi és fizikai áldozatot hozott, derűsen szórakoztató, finom szatírával és kacagtató humorral teljes. Kétségtelenül szívesen fogja fogadni a nagyközönség is.

ארטה כשר

„CERES” ételzsír

a szokott kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszerüzletben **kapható.**

HUTTER JÓZSEF
szappangyár Olajipar Rt.

Budapest, VII., ker. Erzsébet-körut 6. sz.
Telefon: J. 461-62, 93, 94 J. 408-92

HÁZASSÁG. Dr. Frenkel Jenő rabbi, szeptember 11-én, vasárnap délután tartotta esküvőjét Szegeden, Mandler Edittel, Mandler Vilmos ker. tanácsos és neje, Rakonitz Ilona leányával. (Minden külön értesítés helyett.) — Goldberger Fülöp gyárigazgató és neje leánya, Annus, szeptember 11-én, vasárnap déli 12 órakor a fővárosi zsidó társadalmi élet számos kitünősége jelenlétében esküdött hűséget a dohányutcai templomban Ackermann István kereskedőnek.

Tkatsch Izrael főkantor fia, Sándor, szeptember 11-én tartotta esküvőjét Weinberger József igazgató leányával, Erzsivel. A rombachutcai templom zsufolásig megtelt a két ismert zsidó család tiszteletére.

Előkelő nászközönség jelenlétében vezette oltárhoz szeptember 11-én, vasárnap délben a dohányutcai főtemplomban Weisz Béla építési vállalkozó Lénárd Gusztáv fővárosi nagykereskedő és neje, szül. Grün Leonlin leányát, Margitot.

Roth Klári (Subotica), Roth Ármin kalapgyáros leánya és Grimm Győző (Novisad) szeptember 8-án Subolicán házasságot kötöttek.

NYARI AMATŐRFENYKÉPEIBŐL nagyon szép nagyításokat, másolatokat készít Hatschek és Farkas fotószaküzlete és amatőrlaboratoriuma (IV., Károly király-út 26. és VI., Andrássy-út 31., Nagymező-utca sarok). Tessék egy negatívval próbát tenni.

Szép albumok, képek beragasztásához s a negatívok megőrzéséhez olcsó áron kaphatók.

KÉSZPÉNZNYEREMÉNYEK. Október 22-én kezdődik a XIX. m. kir. osztálysorsjáték. Az összes sorsjegyeknek a felét kisorsolják, tehát minden második sorsjegy nyer. A nyeremények összege pedig több mint 6 millió pengő, melyet azonnal készpénzben fizetnek ki. Már egy sorsjeggyel szerencsés esetben egy fél millió pengő is nyerhető, jutalom 300.000 pengő, főnyeremény 200.000 pengő, ezenkívül 100.000, 50.000, 40.000, 30.000, 20.000 pengő stb. Nyerési esélyek tekintetében az összes sorsjátékok élén áll. Ezen körülményben leli magyarozatát ezen népszerű intézmény napról-napra fokozódó közkedveltsége. Sorsjegyek az eddigi áron: egész 20 pengő, fél 10 pengő, negyed 5 pengő, az összes árusítóknál kaphatók.

VERÓ-FÉLE KERESK. SZAKTANFOLYAM végzett növendékei részére irodai alkalmazást keres. Perfekt magyar-német gyors- és gépirók. Német levelezők. Budapest VI., Jókai-utca 1.

ÜGYVÉRI IIR. Dr. Jordán Lajos budapesti ügyvéd irodáját V., Koháry-utca 4. I. 9. alá helyezte át. Telefon: Teréz 271-43.

XIX. magyar kir. Ösztálysorsjáték

80.000 sorsjegy

40.000 nyeremény

Minden második sorsjegy nyer!

Legnagyobb nyeremény szerencsés esetben

pengő **500.000** pengő
(egy félmillió pengő)

Jutalom és nyeremények:

300.000 P, 200.000 P, 100.000 P,
50.000 P, 40.000 P, 30.000 P, 25.000 P,
stb., stb. Összesen több mint

6 millió pengő

mely összeget készpénzben fizetik ki.

Az I. oszt. huzása okt. 22.-én kezdődik.

A sorsjegyek hivatalos árai:

1/8 sorsj. 2.50 P, 1/4 sorsj. 5 P, 1/2 sorsj. 10 P, 1 sorsj. 20 P

Sorsjegyek az összes árusítóknál!

Őszi különleges ujdonságok

k o s z t ü m -,
kabát és ruhakelmék,
bársonyok, velour-chiffonok, ruha-
és bélésselymek gazdag, izléses választékáról készséggel tájékoztatja
a divat iránt érdeklődő
közönséget

BINÉT és BARNÁ

különleges divatkelmék áruháza
Budapest, V., Deák Ferenc-u. 18.

VÉTKEZIK,

ki nem a **BACK**-féle
בשר étteremben étkezik

Budapest, Hajós ucca 12.
az Opera mögött.
TELEFON: TERÉZ 142-38.

Hajszálakat

hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel Pollák Sarolta, Andrássy-ut 38.
„Miracle“ hajeltávolítószer szétküldése utasítással. Összes szépséghibák kezelése. Szemölcsirtás. ~ 25 éves praxis. ~ Kérje prospektusom.

Komáromi Harisnyaház

Budapest, VI. ker. Nagymező ucca 14. szám.

Harisnya, keztyü,
kötött kabátok, puloverek, mellények

gazdag választékban.

JOMKIPURKORI ISTENTISZTELET RÁDIÓN. A berlini reformhitközség elhatározta, hogy Jomkipurkor rádió fogja továbbítani az istentiszteletet. Ez mindenesetre még jobban könnyíti meg a vallást azoknak, akik a szombatot is már vasárnapra tették át. Ezentúl egyszerűen otthon ülnek vacsoránál és hallgatják a Kolnidrét és Jomkipur délben az ebédnél hallgathatják az asztalnál az Unszané-Tokefet.

NEMZETKÖZI GÉPKERESKEDELMI R.-T. Az Angol-Magyar Bank négyévtizedes géposztályát Nemzetközi Gépkereskedelmi R.-T. cég alatt 7,00.000 pengő törzsrészenytőkével önálló részvénytársasággá alakította át, amelybe a géposztályba tartozó bel- és külföldi affiliált vállalatokat is bevonta.

ZENEAKADÉMIAI NÖVENDEK II. akadémista, zongoraoktatást jutányosan vállal. „Intelligens urileány” jeligére a kiadóba.

ITT VANNAK A ZSIDÓ NAGYÜNNEPEK. Az egyhuzamban való sok olvasás szükségessé teszi, hogy szemüvegünk kifogástalan állapotban legyen, nehogy megerőltessük legdrágább kincsünket: szemcinket.

Ezért feltétlen ajánljuk, hogy még az ünnepek beállta előtt látogassa meg Hatschek és Farkas optikai szaküzleteit (Budapest IV., Károly király-út 26 és VI., Andrássy-út 31), ahol külön osztályon szakképzett optikus vizsgálja meg (teljesen díjmentesen) szemét és kontrollálja meglévő üvegeinek erősségét.

Már most kell b. figyelmét az új Zeiss-rendszerű hajlított Punktal üvegekre felhívunk, melyek nemcsak a középben, hanem a széleken is tökéletesen, elrajzolásmintesen mutatják a betűk és tárgyak alakjait.

NEIGER נִיגֶר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek.

Figyelmes kiszolgálás.

Lakodalmak részére külön díszterem.

Polgári árak.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

Nagyságos Asszonyom

Értesítem, hogy

parókakészítést és fésülést

ezentúl is jutányosan elvállalok és hívásra házhoz jövök.

Szebbnél-szebb parókák raktáron.

GÁL paróka-készítő

VIII., Múzeum körut 2.

Bejárat a drogerián át.

Utibőröndök, bőrdíszműárak

legolcsóbban a készítőnél

LÖW JAKAB ÉS TÁRSA

Budapest, VI. Vilmos császár út 33.

Szombat és ünnepnap zárva.

Ehrlich
kályha,
tűzhely
Budapest,
VII., Dohány
ucca 6.

Kozmetikai

intézetemben mindennemű szépséghibát a legrövidebb idő alatt orvosolok. Szépségápolás, hajszálak és szemölcsök végleges kiirtása. Quarzfénykezelés. Felvilágosítás és tanácsadás díjtalan. Levelekre szívesen válaszolok. kozmetikai intézete VII., Rákóczi út 8/a, I. emelet 11. ajtó. Bejárat Dohány ucca 5. szám alatt is.

Prágerné Pál Irén

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók, מצבות

ADLER J. sirkőraktárában

Budapest, VII., Károly körut 7.

Szombaton és ünnepnapon zárva.

Szörmebundákat

minden kivitelben

Bodnár József képe-
sített szücsmesternél

Budapest, V., Nádor u. 15. Telefon: T. 212-79.

Zongorá

REMÉNYIDÉK

VI. Király ucca 58

SIRKÖVEK

TELEFON:

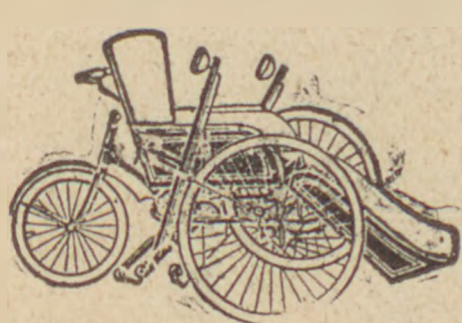
J. 414-92

a legolcsóbb árban kaphatók

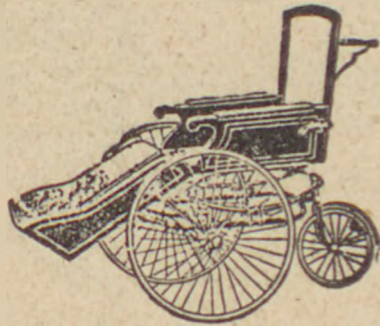
BOROS ÉS KOHN sirkőraktárban

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház.

GRÓF JENŐ

speciális
betegkocsi
gyártó

Budapest, VIII., József u. 54. Telefon: J. 328-14.

Szabászati és női kalapkészítő szalonom-
ban szabás-, varrás- és kalap-
készítés mesterségre felelősség mellett kiképzek
leszállított tandíjak mellett

Magánoktatáshoz szabászati tankönyvem kapható.

B.-né GEIGER ETEL

VIII. Tavaszmező ucca 10. Károly körút 10 alól áthelyezve.

BARMICVA A FIUGIMNÁZIUMBAN. A tanév kezdetét a zsidó gimnázium istentisztelettel vezette be, amely a most már teljesen kiépült és összes ablakainak színes üvegeivel ékes templomában folyt le, Goldberger Salamon igazgató vezetése alatt. A hitközség dr. Grossmann rabbit delegálta az első szombatra, amelyen két barmicvát, két tiszteletben álló orvosnak, dr. Rosenfeld Viktornak és dr. Holitsch Rezsőnek fiát avatták a Tóra előtt. A fiuk maguk olvasták a megfelelő szakaszokat a Tóra pontozatlan szövegéből.

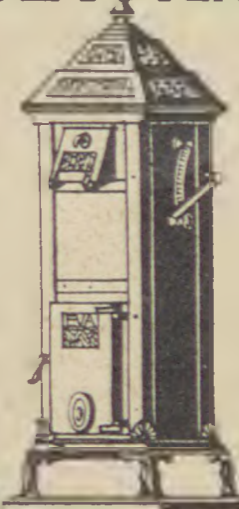
BARMICVA. Schleifer Ábrahám és neje, szül. Goldstein Janka, díszes közönség jelenlétében ünnepezték László fiuk Barmicváját a nagyfuvarosutcai templomban. Dr. Scheiber körzeti főrabbi határos beszédében kiemelte, milyen sok héber tudást oltott a Barmicvába Eisenstadtban nagyapja, a kiváló kismartoni főkántor.

LEGSZEBB BARMICVA-AJÁNDÉK: „A Biblia képekben“ klasszikus és modern mesterek 500 remekműve. Megrendelhető a *Mult és Jövő*nél.

HISZ KOCH KÁLYHÁVAL FÜTENEK

ALAPITVA
1899

VÍGAN-PIPÁL-A-JÓ-ÖREG

TELEFON 208-69

KOCH JENŐ KÁLYHAGYÁRA
BUDAPEST, VI. SZONDY U. 53.

Saját érdekében kérje azonnal a legujabban megjelent őszi nagybani árjegyzékünket.

Rebenwurzl

szalámi- és virsliáru-gyár.

Budapest, VI., Laudon ucca 3.

Vidékre póstacsomagok szállítása, külön póstai járattal expedíálnak szombat este is.

Pályázat

Az Óbudai izr. hitközség négyosztályu elemi iskolája számára, azonnali belépésre

hitoktatót keres,

aki ben-tauro, tanítói oklevéllel bír. Hosszabb gyakorlattal bíró, 35 éves kort meg nem haladt pályázók nyujtsák be kérvényeiket az előljáráshoz. (III. ker. Zichy-utca 9.)

Kemény Lajos

hitk. elnök

BARMICVA A LEÁNYGIMNÁZIUMBAN. Nem valami új reformról van szó, leányok „barmicvájáról“, hanem lélekemelő ünnepélyről, amely a zsidó leánygimnázium templomában folyt le. Sok száz leány nézte itt végig Wirth Kálmán igazgató fiának barmicvaszertartását, amely kétségtelenül maradandó benyomást hagy hátra a lelkükben. Dr. Kandel hittanár mély tartalmú beszédet intézett a barmicvához az új Tóra előtt, amelyet a leányok ajándékoztak a gimnázium templomának és amely előtt mind fehér kórusban éneklük az imákat és zsoltárokat.

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmefestő

Telefon: József 302-37

Gyár és központ: VIII., BAROSS-UTCA 85.

Telefon: József 302-37

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG 1,000.000 DOLLAROS KÖLCSÖNE. A vallásalap kölcsönével egyidejűleg hasonló nagyszabású tranzakciót bonyolított le a Pesti Izraelita Hitközség is. A hitközség előljárósága már a tavasszal elhatározta, hogy ingatlanaira 1,000.000 dolláros kölcsönt vesz fel és ebből a célból zártkörű pályázatot is írt ki. A felszólításra hat ajánlat érkezett be, amelyek közül egyet egy newyorki bankcsoport, egyet a londoni Overseas bankház, négyet pedig budapesti pénzintézetek, nevezetesen a Kereskedelmi Bank, a Pesti Hazai Takarékpénztár, a Magyar-Olasz Bank és az Angol-Magyar Bank nyújtottak be. Az elvégzett matematikai számítások azzal az eredménnyel jártak, hogy az Overseas Bank ajánlatát minősítették a legkedvezőbbnek. Az angol ajánlat elfogadásánál az is fontos szempont volt, hogy elegendőnek találta a Hitközség saját ingatlanainak lekötését és nem kívánta biztosítéskül a jelzálogos bekebelezést az alapítványi ingatlanokra is. A Hitközség ugyanis két éven belül szándékozik végrehajtani azt a beruházási programot, amelyre ezt a kölcsönt felvette. Az építkezési programmban a következő munkálatok foglaltatnak: 1. A dohányutcai templom mellett a Wesselényi-utca sarkán felépítik a Hitközség kultúrházát, nagy dísztermekkel, előadótermekkel, itt helyezik el a Hitközség könyvtárát és itt rendezik be a magyar zsidó múzeumot is. Ugyanennek a teleknek a Wesselényi-utcai részén, a felsőszögletben, új leányiskolát építenek oly módon, hogy a most ottlévő régi épületet lebontják és ezt a területet a Wesselényi-utcai telek egy részével megnagyobbítják. A kultúrház és az új leányiskola között elterülő téren, amelyet harmadik oldalon a templom épülete zár el, parkot létesítenek és ebben állítják fel az elesett zsidó hősök emlékművét, amely Róna József szobrászművész műve. A kultúrház felső emeletén az alkalmazottaknak lakásokat is építenek. 2. Befejezik az Abonyi-utcai fiúgimnázium épületét, amelyen a háború kitérésekor a munkálatok félbeszakadtak és bár azóta ezt az épületet annyira rendbehozták, hogy a tanítás megindulhatott benne, sőt tavaly már lefolyt az első érettségi vizsgálat is, mégis annyira nyers, hogy annak végleges rendbehozatala már égetően szükséges. 3. A Páva-utcában a templom mellett lévő telken 60 lakásos bérházat építenek. 4. A Hitközség kórházában új centrális központi fűtést, új konyhát és új mosókonyhát rendeznek be. 5. A Csáky-utcában új templomot építenek 1100 imaszékkal. Jobbanmondva ezt a templomot már előre felépítették,

függőkölcsönből és szeptember 23-án már fel is avatták és így csak ennek a függőkölcsönnek visszafizetéséről van szó. 6. Új templomot építenek a Bethlentéren, 1200 imaszékkal. Ez a templom a siketnéma-intézet udvarán lesz. 7. A Hitközség síputcai szék-házára harmadik emeletet fognak építeni, miután az eddigi hivatalos helyiségek már szűknek bizonyulnak. Mindezeket az építkezéseket két év alatt szándékozik a Hitközség elvégeztetni, úgyhogy az ipar foglalkoztatása szempontjából is igen jelentékeny ennek a kölcsönnek gyors felhasználása.

VILÁGOS FEJ

**Én is csak „Dr. OETKER“-
féle sütőport használok!**

A 127 receptet tartalmazó könyvet kívánatra ingyen és bérmentve küldi **Dr. A. Oetker**, Budapest, VIII. ker., Conti ucca 25. szám.

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

divatáruházában

Budapest, VII., Király ucca 53.

(Akácfa ucca sarok)

RENÉ MONTREUIL, PARIS

MAIGROLAX

gyomorteája

Soványító
kuránál nélkü-
lözhetetlen!

Ára 1 p 36 f.

Ne
fogadjunk el
utánzatot!

Ára 1 p 36 f.

Magyarországi főraktár: TÖRÖK PATIKA.
Budapest, VI. Király ucca 12. szám alatt

FIGYELEM!

A Stern-féle szigorúan **ארוטה כשר** **étterem** vállalja lakodalmak és bankettek rendezését legolcsóbban házon kívül is.

Híres konyha. Pontos kiszolgálás. Olcsó árak. Menü-rendszer.

STERN

VI., Vasvári Pál u. 8

Telefon: 921-88

Henné hajfestés, tartós ondulálás, divatos vallási parókákat jutányos árban készít

KRANITZ A IV. Párisi ucca 5 (a főpostával szemben)

Telefon 122-58.

Szenzáció!

Hajszálok végleges eltávolítása felelősséggel **kenőccsel**, nem **depilátor**. Képzett arcápolás minden arctisztatlanságnál. Szemölcsirtás. Gyorshatású szeplő elleni krémek. — Postai szétküldés. **Kovácsné kozmetikája, Rákóczi-ut 86. sz. I. emelet.**

Legszebb

Legjobb

Legolcsóbb

PAP LAN **PAP** LAN **PAP** LAN

Kárpitosáru, vas- és rézbutorgyára

Ágyak, matracok, butorok, párnák és fehérneműek

rendkívül előnyös feltételek mellett

Gichner János

Budapest, VII. Erzsébet körut 20

Nagy katalogust 32 fillér ellenében postán küldök.

O. K. I. SZ.

HONORIA Kereskedelmi Szaktanfolyam
és **VERŐ ADÉL** Internátusa

Budapest, VI., Jókai ucca 1.

Elméleti és gyakorlati kereskedelmi képzés
Idegen nyelvek teljes elsajátítása.

Allamérvényes bizonyítványok

Mérsékelt díjak.

Telefon: 288-13.

Butorok megőrzését

száraz, tiszta raktárakba „Garde Meuble“
és szakszerű szállítását a legjutányosabban
vállalja a

Fischer György László

vacuum és cián vállalata

Budapest, VI., Reiter Ferenc ucca 19. sz.

Telefon: L. 978-83.

*Butorokat molymentesíték,
lakásokat féregmentesíték
ciánnal teljes felelősséggel*

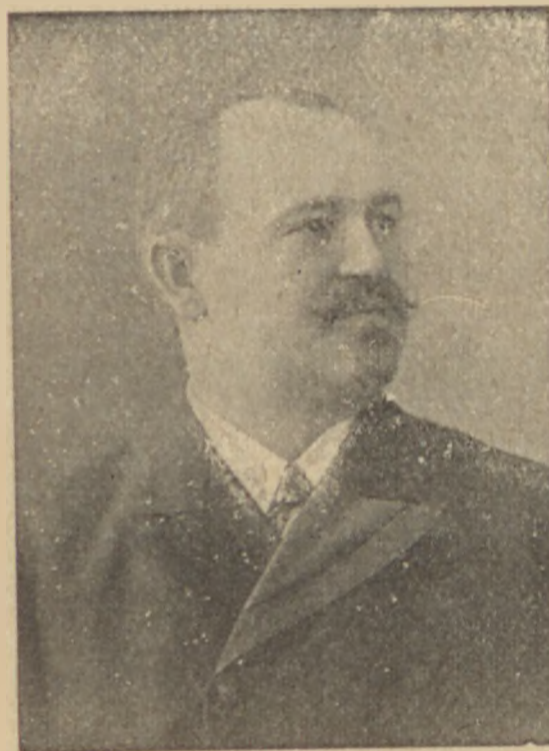

Fischer György László

vacuum és cián vállalata

Budapest, VI. Reiter Ferenc u 19.

Telefon: L. 978-83.

SIRKÓ

és építési anyag

Löwy-nél

Budán

Fő ucca 88 (saját ház)

TELEFON: 146-99

Leszállított árban!

Fekete svéd gránitok nagy
választékban megérkeztek.

**Vasbutor, rézbutor, sodronyágybetétek,
gyermekkosci, matracok** legolcsóbb gyári áron

Klein Gyula és Társa

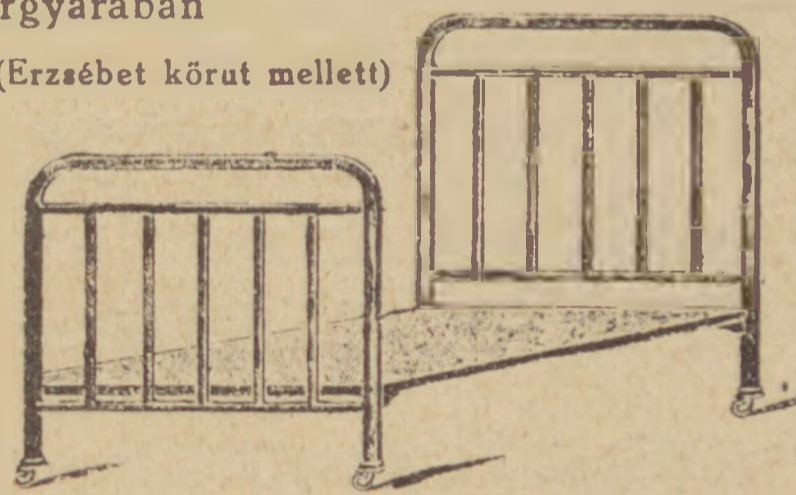
vasbutorgyárában

VII., Dob ucca 58. (Erzsébet körut mellett)

Telefon:
J. 431-98.

**Vidékieknek
csomagolás.**

**Javításokat
vállalunk.**

¶ Hungária orth. kóser szappan

I-a minőségben készül.

Rendeléseket irodánkba kérjük.

Hungária Vegyészeti Gyár

Budapest, VIII., Vay Ádám ucca 8

Weisz Mór Budapest, VII. Dob ucca 22

Következő (gyártmány) kaphatók: **Ibert- és Consum-keksz,**
teasütemény, pliskóta, kétszersült ☉ Telefon József 423-65

אדמה. כשר
תחת השגחת בית דין צדקה וראים
בודאפעסט.

ALAPÍTÁTOTY 1858

KERTÉSZ KÁROLY M.T.

CHARLES

POUDER SZAPPAN PARFUM

KÖLNIVIZ FÓRAKTÁR

OPTIMA

Kertész

KÁROLY M.T.

BUDAPEST, IV., BÉCSI UTCA 2.

LEGJOBB KÖLNIVIZ

KIVÁLÓ PIPERECIKKEK

NAGY RAKTÁRA

TELEFON 133-17

Tábla- és tükörüveg

NAGYKERESKEDÉS

IFJ. WEISZ GYULA

TELEFON:

TERÉZ 101-12 és 101-13.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

VERŐ ADÉL

továbbképző tanfolyama
Budapest, VI., Jókai ucca 1. szám

Telefon: 288-13

Irodalmi és esztétikai képzés. — Idegen
nyelvek teljes elsajátítása. — Iparművészet.
Női kézimunka. — Kalapkészítés.

Nyilvános jogu középfoku iskolák

Bentlakók. Félbentlakók. Bejárók.

Mérsékelt díjak.

Orth. kóser ellátás.

KUFFLER ^{כשר} ÉTTEREM

BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZAR UT 39.

Nyugati pályaudvar közelében.

Ujjonnan átalakítva és megnagyobbítva, a mai igényeknek megfelelő minden kényelemmel egészségügyileg ellátva.

25 év óta elismert

Házi konyha • Menü rendszer

Társasvacsorákat és lakodalmat vállalok.

HEGEDŰ, HARMONIUM, TÁROGATÓ, CIMBALOM

és az összes hangszerek,
legjobb, csakis itt a
gyárban kaphatók.

Művésziesen javít!

Legjobb hurokat készít! Árjegyzéket ingyen küld

MOGYORÓSSY GYULA m. kir. szab.
hangszergyára

Budapest, VIII., Rákóczi-út 71. Telefon J. 316-81

TÖCHTER-PENSIONAT

Martha Kantorowicz-Neumann

Tel. 40328. Lukasstrasse 6, I.

Engl. Viertel, am Hauptbahnhof.

Erziehungs- und Fortbildungsheim für Kinder u. junge
Mädchen — Wissenschaften. Sprachen. Kunst. — Pflege
guter gesellschaftlicher Formen. Körperausbildung
durch neuzeitliche Gymnastik. — Tanz, Sport. —
Vorzügliche Empfehlungen. — Näherer Prospekt.

BUTOR

Hálószobák, ebédlők, uriszobák, szalonok,
előszoba-, konyhaberendezések
legolcsóbban.

Rubin Károly

Budapest, VII., Wesselényi-utca 47. szám.
Erzsébet-körut mellett

ZSOLDOS

Előkészít polgári- és középiskolai
magánvizsgákra, érettségire.

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 424-47.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14. 1042 Korvin Testvérek grafikai intézete Budapest.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

Megőrzendő! Ezen hirdetés felmutatója — a lapra való hivatkozással — külön 5% engedményben részesül

Sorozatos olcsó és jóminőségű

CIPŐÁRUSÍTÁS

Miután az olcsó és jó minőségéről közismert Rákóczi-út 64. sz. alatti cipőáruházam a közeli napokban teljesen megszűnik, az onnan visszamaradt nagymennyiségű férfi, női- és gyermekcipőket az eddig jól bevált sorozatos árusítás módszere szerint

TERÉZ-KÖRUT 10. SZ.

alatti üzletemben tovább folytatom. — Eladásra kerülnek:

I. sorozat: Női cipők, egyes párok	10.00—12.00 P
II. sorozat: Női cipők, Ia	12.00—14.40 P
III. sorozat: Férfi- és női cipők	14.40—16.00 P
IV. sorozat: Férfi- és női cipők, elsőrendű, minden színben és számban	16.00 pengőtől
Fonott szandálok	11.00 pengőtől
Gyermekcipők, spanglis	6.80 pengőtől

Alkalmi és comode-cipők minden árban.

Külön mértékosztály.

Vidéki megrendelések postán bérmentve küldetnek

KERTÉSZ ANTAL

VI., Teréz-körut 10. VI., Berlini-tér 2. IV., Hajó ucca 10—12. VII., Népszínház ucca 21.

HELLINGER

órákülönlegességek

NÁDOR UCCA 3.
Telefon: 284—88.

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
153-94.

BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY UCCA 6

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát

Szombaton
az üzlet
zárva van.

LITZMANN IRMA
Budapest, VI., Király-utca 18

Megjelent a „Somré Sabosz” Bizottság

SZOMBAT-ALMANACH-ja

320 oldalnyi terjedelemben, szép illusztrációkkal.

Az almanachban a magyar orth. zsidóság vezérférfiai — élükön Reich Koppel főrabbi — irtak tanulságos és aktuális cikkeket. Az almanach tartalmazza az ország szombattartó kereskedőinek, iparosainak és gyárosainak címjegyzékét, továbbá a teljes zsidó naptárt a templomi szokásokkal.

Kivitel és tartalom szenzációs.

Egy zsidó családban sem hiányozhatik.

Ára 5 pengő. — Fél angol vászonkötésben 6 pengő.

Megrendelhető:

a »Somré Sabosz« Bizottságnál Budapest, Wesselényi u. 13

BARTA

RUHAÁRUHÁZ

IV., GERLÓCZY UCCA I. SZ.

TELEFON: 124—59.

Kizárólag

angol szövetből

készít mindennemű

férfiöltönyt, felöltőt, télikabátot stb.

Kényelmes fizetési feltételek.

Angol uriszabóság.

Sirkövek Budán,

a Farkasréti zsidó temetővel szemben

Margittánál, 59-es villamos végállomás

Szombaton és ünnepnapon zárva.

Képviseletet keres mindenütt, a külföldön is
MAGÁNBANK

(csehszlovák csztálysorsjáték-központ is)

Üzleti ágak: az összes banküzletek.

Ajánlatok »Nagy kereset« jeligével „Faktor“ Annoncen-bureau Bratislava Dunajská 20.

GROSZ KIPÓT

URI SZABÓ

BUDAPEST, V., VADÁSZ U. 15.

Elsőrendű angol szövetek,
kitűnő szabás, mérsékelt
árak, **kedvező fizetési**
feltételek.

Ha jól és olcsón akar öltöz-
ködni, tegyen próbarendelést.

A legelőkelőbb כשר ארמת. étterem az országban

Külön terem lakodalmak és ünnepélyek részére
Ujjonnan modern stílusban átalakítva.

Vállal rendezést házon kívül is

Előfizetések mérsékelt árban

GOLDMANN ÉTTEREM
KAZINCZY UCCA 57. sz. Király ucca sarok

ERDŐDI ÉS NEUMANN
ELEKTROTECHNIKAI CIKKEK NAGY RAKTÁRA

BUDAPEST
VI. VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27 SZ. TELEFON: 103-82

Csillárok, rádiókészülékek,
selyemernyők,
villamos főzőkészülékek gyári árakon. Kedvező fizetési feltételek

M O L Y K Á R,

tűz és betöréses lopás ellen biztosítjuk
ruhaneműnket, szörme-, szőnyeg-
stb. értéktárgyainkat

KATZER R.-T.-nál VI., Ó-ucca 44.

Telefon: T. 221-98, 124-83.

Feleinknek pénzkölcsönt folyósítunk.

KUNDMACHUNG.

Wirkungsvolle **דרשות** in deutscher Sprache für jede erdenkliche Gelegenheit, wie z. B. **בר מצוה, חתונה**.
Gast- und Antrittsreden, wie auch für **רה"ק ויה"כ רגלים**
etc. verfertigt zu mässigem Preise unter strengster
Diskretion. Honorar von 5.— P. aufwärts u. 50 Heller
Porto. Inclusive rekommandiert. Betrag im Voraus
erbeten. Ferner **ש"ס מנחת ישראל** zweite verbesserte
Auflage zu Pirke Ovaut. Preis 1.10 P. bei mir zu haben.
Rabbiner **ISRAEL BRAUN**
Budapest, VII., Szövetség ucca 43.

S I R E M L É K E K

bel- és külföldi márványokból

legolcsóbb árban, részletfizetésre is kaphatók

EICHBAUM MÓR SÍRKŐGYÁROS

V., POZSONYI UT 1-3.

Tervrajzok díjtalanul. Telefon: Teréz 246-74

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLÖKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-
GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABEREN-
DEZÉSEKET LEGMÉRSÉKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA

BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY UCCA 18-20.

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben **HERZ EMMA** aranyhímző mű-
terme. Az arany-
éremkereszt tulajdonosa. Ő kir. Fensége Augustza főhercegnő
udv. szállítója. Ő kir. Fensége József főherceg kam. szállítója
BUDAPEST, IV. KOSSUTH LAJOS UCCA 3, I. EM.
Telefon József 454-84

EZÜST diszműárú, evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy ucca 14 Telefon: J. 435-28.

DR. RÉH BÉLA

Elektromágneses gyógyintézete
az összes modern villamos és
sugaras gyógymódokkal

Fájdalommentesen gyógyít:

Idegességet, álmatlanságot, fejfájást, szédülést, fülzúgást, nagyothallást, idegzsabát, ischiást, bénulásokat, gerinc-, szív, gyomor- és bélbajokat, ágybavizelést hajhullást, köszvényt, ütőérelmeszesedést, rheumát.

VII., Vilma királyné-út 11-13

Telefon: József 326-24.

Kérjen prospektust!

מסרים מלימים Héber és magyar Könyvek

az ország összes iskolái részére is kaphatók.

Héber könyveket legmagasabb árban vesz

MÜLLER könyvkereskedő, Laudon ucca 2

SCHEINER ILONA

Telefon:

BUDAPEST, V., BÉCSI UCCA 8. SZ.

L. 957-25.

Női kézimunka és rajzműterem

Mindennemű kézimunkaanyag nagy választékban.

WEISZ MARISKA

KÉZIMUNKAÜZLET

BUDAPEST, V., LIPÓT KÖRUT 22.